

Den svenskspråkiga arbetarpressens
inställning gentemot industristyrelsen
i Finland 1904–1918

Avhandling pro gradu i nordisk historia

Adrian Nysand, 36571

Handledare: Johanna Ilmakunnas

Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi

Åbo Akademi 2019

Ämne: Nordisk historia	Författare: Adrian Nysand
Avhandlingens titel: Den svenskspråkiga arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen i Finland 1904–1918	
Handledare: Johanna Ilmakunnas	
<p>Finlands industristyreelse existerade mellan åren 1885 och 1918. Till industristyrelsens uppgifter hörde bland annat utfärdande av industripatent, övervakning av industri-, hantverks- och navigationsskolor samt uppgörande av industristatistik. Industristyrelsens myndighetsutövning fick en betydande inverkan på arbetarrörelsen i Finland eftersom styrelsen var direkt involverad i frågor som gällde industri, hantverk och arbetarskydd.</p> <p>Syftet med avhandlingen är att kartlägga den svenskspråkiga arbetarpressens position i förhållande till industristyrelsen och i viss mån till den övriga arbetarrörelsen. För det ändamålet har följande frågeställning besvarats: Hur förhöll sig den svenska arbetarpressen i Finland åren 1904–1918 gentemot industristyrelsen?</p> <p>För att besvara frågeställningen har Finlands svenskspråkiga arbetartidningar analyserats. Totalt genomgicks 220 artiklar som på något sätt hade en anknytning till industristyrelsen eller den av industristyrelsen publicerade <i>Arbetsstatistisk tidskrift</i>. Detta källmaterial har tagits fram med hjälp av nationalbibliotekets digitala tidningsdatabas. Den vägledande teorin har varit att beakta det gemensamma sociala kapitalet hos industristyrelsen och arbetarpressen. Det sociala kapitalet stärktes när arbetarpressen visade tillit gentemot industristyrelsen. På motsvarande sätt minskade det sociala kapitalet när arbetarpressen visade brist på tillit gentemot industristyrelsen.</p> <p>Analysen tydde på att det sociala kapitalet hos industristyrelsen och arbetarpressen i stort sett stärktes fram till cirka 1910 för att därefter försvagas fram till inbördeskriget 1918. Försvagningen av det sociala kapitalet berodde främst på den massiva kritik industristyrelsen fick utstå i samband med introducerandet av nya arbetsskyddslagar som rörde landets bagerier och andra yrkesbranscher.</p>	
Nyckelord: arbetarrörelse, arbetarpress, industristyrelsen, yrkesinspektionen, Arbetet, Folktribunen, Österbottens Folkblad, Arbetaren, Social-Demokraten, arbetsskyddslagar	
Datum: 23 oktober 2019	Sidantal: 106
Abstraktet godkänt som mognadsprov:	

Innehåll

1. Introduktion.....	1
1.1 Inledning.....	1
1.2 Syfte och frågeställning.....	2
1.3 Teori.....	3
1.4 Källmaterial, avgränsning och metod.....	8
1.5 Forskningsläge.....	14
2.1 Industristyrelsen.....	16
2.2 Arbetarpressen.....	17
3. De olika yrkesbranscherna.....	24
3.1 Bagerifrågan.....	24
3.2 Andra yrkesbranscher.....	35
4. Statligt skydd för arbetarklassen.....	51
4.1 Yrkesinspektionen.....	51
4.2 Barnarbetet.....	60
4.3 Arbetsskyddslagarna.....	64
4.4 Arbetstid, arbetsförmedling och arbetslöshet.....	73
5. Industristyrelsen i andra sammanhang.....	79
5.1 Kungörelser.....	79
5.2 Strejker.....	83
5.3 Begravningshjälpningar.....	85
5.4 Livsmedelspriserna.....	86
6. Sammanfattning.....	89
7. Källor.....	92

Index

Bilaga 1. Förkortningar.....	96
Bilaga 3. I Finland stiftade lagar och förordningar med betydelse för industristyrelsens verksamhet.....	98
Bilaga 4. Sammanställning över genomgångna artiklar.....	99
Tabell 1. Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen. Bagerifrågan.	25
Tabell 2. Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen. Andra yrkesbranscher.....	36
Tabell 3. Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen. Yrkesinspektionen.....	53
Tabell 4. Dödsfall inom de industriella yrkena åren 1906–1915.	58
Tabell 5. Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen. Barnarbetet.	61
Tabell 6. Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen. Arbetsskyddslagarna	65
Tabell 7. Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen. Arbetstid, arbetsförmedling och arbetslöshet.	74
Tabell 8. Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen. Kungörelser.	80
Tabell 9. Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen. Strejker.	83

1. Introduktion

1.1 Inledning

Finlands industristyreelse existerade mellan åren 1885 och 1918 och bildades när de före detta myndigheterna manufakturdirektionen och bergsstyrelsen slogs samman. Till industristyrelsens uppgifter hörde bland annat utfärdande av industripatent, övervakning av industri-, hantverks- och navigationsskolor samt uppgörande av industristatistik. Industristyrelsens myndighetsutövning fick en betydande inverkan på arbetarrörelsen i Finland eftersom styrelsen var direkt involverad i frågor som gällde industri, hantverk och arbetarskydd. Ursprunget till industristyrelsens organisation och den finländska arbetarrörelsen är kopplat till den finländska industrialiseringen som satte igång i medlet av 1800-talet.¹

Krimkriget 1853–1856 och den efterföljande Parisfreden ledde till att flera ledande personer i kejsardömet Ryssland insåg behovet av en statsmodernisering. Kejsaren Alexander II hade övertagit tronen av sin far Nikolaj I mitt under Krimkriget och den nye kejsaren insåg behovet av reformer. Således sammanträdde den finländska lantdagen med kejsarens tillstånd 1863 i Helsingfors för första gången sedan Borgå lantdag 1809. På dagordningen stod bland annat frågor som rörde Finlands industrialisering. Tsar Alexander hade helst sett att reformarbetet hade genomförts av tjänstemän utan inblandning av den finska lantdagen. De alltjämt giltiga lagarna från den svenska tiden stipulerade dock att lantdagens medverkan var nödvändig för reformarbetet som snart skulle påbörjas. Dessutom förväntade sig också finländarna att tsaren skulle handla i enlighet med de svenska lagarna. Upproret i Polen 1863 bidrog starkt till att Alexander slutligen lät inkalla den finska lantdagen. Tsaren fruktade att de revolutionära stämningarna annars skulle sprida sig till Finland och övriga delar av riket.²

Efter 1863 sammanträdde de fyra stånden regelbundet i lantdagen fram tills representationsreformen 1906. Under denna tidsperiod hann ståndslanddagen stifta närmare 400 lagar. Reformerna som bland annat resulterade i införandet av en egen finsk valuta 1860 och grundandet av affärsbanker kom att ha stor betydelse för Finlands industrialisering. De nygrundade affärsbankerna gav lån till investerare som därefter byggde ut industrin. Det var virkes- och pappersindustrin som utvecklades till de största exportindustrierna. Den allt större mängden pengar som fanns i omlopp gjorde också att kommersen ökade och att även mindre industrier gynnades.³

Precis som i övriga länder som industrialiserades ökade den sociala mobiliteten när folk flyttade från sina hemtrakter på jakt efter arbete, och det samtidigt blev vanligare att man under sin

¹ "Industristyrelsen". Förvaltningshistorisk ordbok av Svenska litteratursällskapet i Finland <<http://fho.sls.fi/uppslagsord/6091/industristyrelsen/>>. 18.9.2018.

² Henrik Meinander, *Finlands historia. Linjer, strukturer, vändpunkter* (Helsingfors & Stockholm 2010), s.143–147.

³ Meinander, s. 148 & 153–158. Hugo E. Pipping, *Från pappersrubel till guldmärk. Finlands Bank 1811–1877* (Helsingfors 1961), s. 496.

livstid kunde se sig förskjutas från en samhällsgrupp till en annan, till exempel från den obesuttna samhällsgruppen till industriarbetarklassen. Städerna växte i takt med industrin och under åren 1880–1910 fördubblades stadsbornas andel av befolkningen i landet. Flera industriorter liknade emellertid i mångt och mycket stadsmiljön fastän invånarna på dessa orter inte officiellt räknades som stadsbor. Därmed var i själva verket knappt en tredjedel av landets befolkning i praktiken stadsbor 1910.⁴

Industrialiseringen gav inte endast upphov till en växande stadsbefolkning. Tjänstemännen vid senatens finansexpedition såg hur arbetsbördan växte och en omstrukturering av organisationen blev nödvändig. Redan 1869 beslöt senaten att finansexpeditionen skulle skötas av två senatorer istället för en och därefter agerade två utnämnda senatorer som finansexpeditionschef respektive biträdande finansexpeditionschef. Den ursprungliga tanken var att de två senatorerna skulle arbeta tillsammans så att finansexpeditionen inte splittrades i två delar. Av praktiska orsaker började senatorerna dock med tiden fördela arbetsuppgifterna så att den biträdande chefen ansvarade för frågor som oftast rörde handel, industri och sjöfart.⁵

Genom en förordning uppdelades slutligen finansexpeditionen i två separata ämbetsverk. Den första oktober 1888 satte följaktligen handels- och industriexpeditionen samt kansliexpeditionen igång med sin verksamhet. Det mest logiska var att de tidigare finansexpeditionscheferna fortsatte att handha liknande uppgifter som tidigare och därför leddes handels- och industriexpeditionen från och med 1888 av den tidigare biträdande finansexpeditionschefen Leo Mechelin. Flera mindre ämbetsverk och organisationer var underordnade handels- och industriexpeditionen. Dessa var industristyrelsen, industriskolorna, handelsskolorna, navigationsskolorna, handelsombuden, lotsverket och polytekniska institutet.⁶

En aktör som intresserade sig för industristyrelsen och dess verksamhet var arbetarrörelsen. Som inledningsvis nämndes påverkades många arbetare av industristyrelsens verksamhet. Det var därför som arbetarrörelsen genom arbetarpressen med jämna mellanrum granskade industristyrelsens förehavanden.

1.2 Syfte och frågeställning

I den här avhandlingen undersöks inställningen hos Finlands svenska arbetarpress gentemot industristyrelsen. Avhandlingens frågeställning lyder: Hur förhöll sig den svenska arbetarpressen i Finland åren 1904–1918 gentemot industristyrelsen? Syftet är att kartlägga den svenskspråkiga arbetarpressens position i förhållande till industristyrelsen och i viss mån till den övriga arbetarrörelsen.

⁴ Meinander, s. 159–160.

⁵ Iisakki Laati, *Kauppa- ja teollisuusministeriö. 50-vuotta* (Helsingfors 1938), s. 19–20.

⁶ Ibid.

Under det tidiga 1900-talet kunde olika samhällsgruppers inbördes meningsskiljaktigheter utmynna i direkta oroligheter. Vid ett par tillfällen var meningsskiljaktigheterna så pass stora att de ledde fram till storstrejken 1905 och inbördeskriget 1918. De här två händelserna berodde på meningsskiljaktigheter som tillåts eskalera till sin spets. En kartläggning av arbetarpressens förhållande gentemot industristyrelsen och till vissa delar resten av arbetarrörelsen kan bredda vår syn på tiden mellan 1905 och 1918.

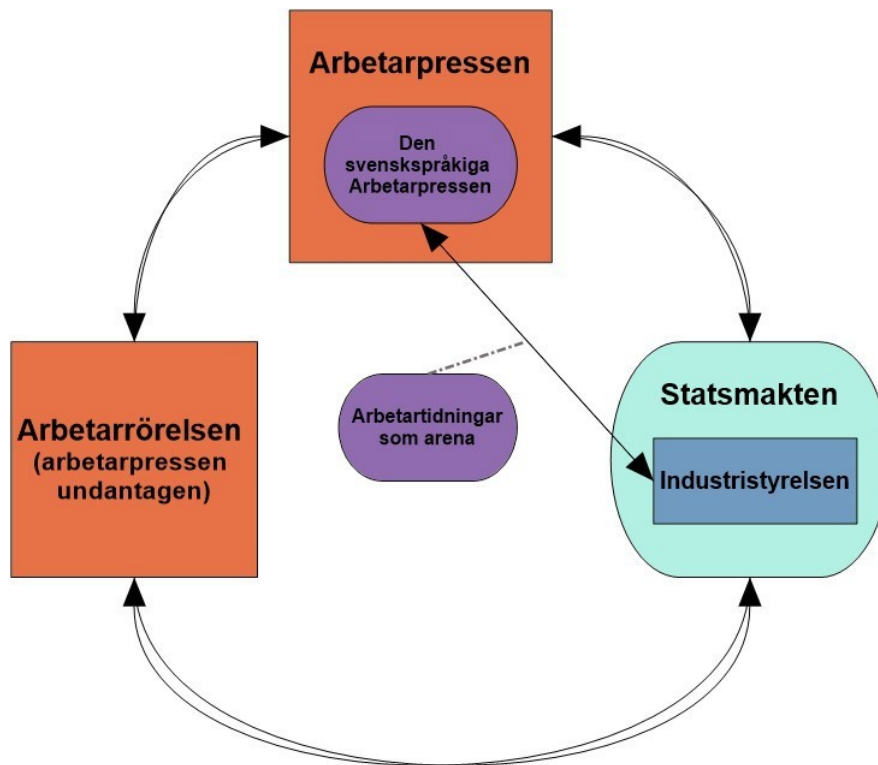
Industristyrelsen var en betydande aktör i det finländska näringslivet och hade en stor inverkan på hur arbetsplatsernas arbetsförhållanden utformade sig årtiondena före inbördeskriget. Det finska inbördeskriget 1918 har fått flera forskare att granska diverse skeenden och händelser som inträffade tiden före krigsutbrottet i ett försök att förstå orsakerna till varför konflikten eskalerade mellan socialister och borgerliga.⁷ Många av de som ställde sig på den röda sidan under kriget hade åren dessförinnan regelbundet läst artiklar i de olika arbetartidningarna. På vilket sätt framställdes industristyrelsen i dessa arbetartidningar? Förhoppningsvis kan avhandlingens resultat visa hur den svenskspråkiga arbetarpressen förhöll sig gentemot industristyrelsen.

1.3 Teori

Syftet med avhandlingen är att kartlägga den i Finland svenskspråkiga arbetarpressens i förhållande till industristyrelsen och i viss mån till den övriga arbetarrörelsen. Figur 1 nedan åskådliggör de olika aktörernas relationer sinsemellan. Arbetarrörelsen och statsmakten påverkade kontinuerligt varandra. När ett beslut om arbetsmarknaden togs av en statlig myndighet kunde detta få direkta påföljder för flere arbetare och deras familjer. Dessa familjer var oftast en del av arbetarrörelsen, i begreppets bredaste bemärkelse. De svenska arbetartidningarna uppmanade regelbundet sina läsare att engagera sig inom arbetarrörelsen. De facto var så gott som alla läsare av arbetartidningar, i alla fall i begränsad utsträckning, engagerade inom rörelsen eftersom de höll sig ajour med tidningsnyheterna från arbetarpressen samt ofta sympatiserade med tidningen och dess politiska budskap.

⁷ Se till exempel *Helsingfors röda fanor. Arbetarrörelsens tidiga år 1883–1917* (Helsingfors 2017) av Torsten Ekman och *Oroliga inför framtiden. En studie av folkligt politiskt agerande bland bruksarbetarna i Billnäs ca 1900–1920* (Åbo 2015) av Matias Kaihovirta

Figur 1. Arbetarrörelsens och statsmaktens inbördes relationer.

Samhället fungerade dock ej så att statsmakten tog beslut utan att beakta arbetarrörelsen. Detta blev speciellt tydligt under till exempel storstrejken 1905 då bland annat stora arbetardemonstrationer bröt ut. Statsmakten fick då agera och reagera med beaktande av arbetarrörelsen. Med statsmakten menas i det här sammanhanget både ryska och finländska myndigheter som hade beslutanderätt över finländska förhållanden. Figurens arbetarrörelse avser den delen av arbetarrörelsen som var verksam i Finland.

Arbetarpressen var ytterst tätt sammankopplad med den övriga arbetarrörelsen. *Työmies* långvarige chefredaktör Edvard Valpas var inte enbart tidningsman utan även partiaktiv inom Finlands Socialdemokratiska Parti (FSP). Därtill var *Työmies* från och med 1906 även FSP:s officiella partitidning. För klarhetens skull förtydligas arbetarpressen i figuren som en självständig aktör.

I den här avhandlingen är det förhållandet mellan den svenskspråkiga arbetarpressen och industristyrelsen som studerats. Detta förhållande skulle kunna undersökas genom att granska olika källor. För avhandlingen har de svenskspråkiga arbetartidningarna undersökts. Arbetartidningarna utgjorde en arena där i synnerhet de socialistiska tidningsredaktörerna kunde föra fram åsikter om industristyrelsen. Undantagsvis kunde dock även andra aktörer använda sig av denna arena för opinionsbildning.

Den svenskspråkiga arbetarpressen kunde naturligtvis också agera på andra arenor när det gällde att förhålla sig till industristyrelsen. Tidningsredaktionerna kunde till exempel skriva till icke-socialistiska tidningar, delta i demonstrationer och så vidare. Det är dock den egna arenan –

arbetartidningen – som specifikt undersöks i avhandlingen. Med arbetartidningar avses därmed de faktiska tidningarna medan arbetarpressen innehar en bredare betydelse och syftar på både arbetartidningarna och de aktörer som låg bakom dessa tidningar.

Under de senaste 30 åren har forskningen kring socialt kapital ökat. Robert Putnams verk *Making democracy work* från år 1993 blev ett av de grundläggande verken för forskningen kring det sociala kapitalet. I första hand är det statsvetare som har intresserat sig och intresserar sig för konceptet men inom andra vetenskapsfält har idéerna kring socialt kapital också vunnit insteg. Inom historievetenskapen kan ett ökat intresse kring forskningen om socialt kapital skönjas.⁸

Vad är då socialt kapital? Putnam själv definierar begreppet som ”nätverk, normer, och förtroende som möjliggör för aktörerna att agera tillsammans mera effektivt för att uppnå gemensamma mål”. Definitionen har däremot kritiserats för att vara allt för vidlyftig och ospecifik för att kunna användas teoretiskt. Den svenske statsvetaren Bo Rothstein har gjort ett försök att specificera begreppets innebörd. För Rothstein består begreppet socialt kapital av två komponenter. Den första komponenten utgörs av mellanmänsklig tillit. Ju mer en person kan förvänta sig att omgivningen i allmänhet går att lita på desto större är den mellanmänskliga tilliten. Den andra komponenten utgörs av deltagande i diverse mänskliga nätverk och huruvida man kan lita på personer inom ett nätverk. Personer som aktivt möter varandra i ett och samma nätverk har ofta bättre förutsättningar att skapa tillit gentemot varandra.⁹

De två komponenterna är värda att hålla åtskilda när det sociala kapitalet analyseras. Det är nämligen lättare att analysera de två komponenterna var för sig. Det är relativt enkelt att genom enkätundersökningar dra slutsatser om en persons allmänna uppfattning om vem och vad det går att lita på i ett samhälle. Hur pålitliga är specifika samhällsbärande institutioner eller minoritetsgrupper, för att nämna några exempel. Den aggregerade tilliten säger oss då någonting om en persons sociala kapital. Genom att undersöka ett specifikt nätverk går det vidare att dra slutsatser om graden av tillit inom ett specifikt nätverk. Ingår en person i flera nätverk med hög grad av tillit inom nätverken så torde personen tillika hysa en hög nivå av tillit till sina kontakter inom samma nätverk. Forskning har bland annat visat att frivilligorganisationers medlemmar i Norden ofta internt uppvisar en relativt hög grad av tillit gentemot andra organisationsmedlemmar. Kopplingen mellan de två nämnda komponenterna blir då både intressant och problematisk när det samhälleliga sociala kapitalet skall mätas. Hur påverkar komponenterna varandra och varför gör de det? Är det så att en person som ingår i låt oss säga en frivilligorganisation kan få en stegrad grad av tillit inom nätverket som sedan leder vidare till en ökad allmän mellanmänsklig tillit? Eller kan det tvärtom

⁸ Bo Rothstein, *Sociala fällor och tillitens problem* (Stockholm 2003), s. 76–78.

⁹ Rothstein, s. 95–98.

vara så att en person som upplever en stark mellanmänsklig tillit väljer att engagera sig i en frivilligorganisation?¹⁰

Den andra komponenten har två aspekter som är värda att beakta, en kvalitativ och en kvantitativ sådan. Antalet sociala kontakter en person har påverkar den kvantitativa aspekten. En person som har många sociala kontakter ökar i regel sina möjligheter att få stöd, information och hjälp eftersom denna har flera alternativ att vända sig till. Det skulle därför gå att påstå att en persons sociala kapital ökar då antalet sociala kontakter ökar. Den kvalitativa aspekten handlar om kvaliteten på tilliten mellan en person och personens sociala kontakter. Att lita på någon är alltid en form av risktagande. En person kan aldrig med säkerhet veta hur andra personer kommer att agera i framtiden. Att hysa tillit till en viss person är därmed en förhoppning om personens framtida pålitlighet. Det är därför naturligt att visa en hög grad av tillit gentemot exempelvis närstående familjemedlemmar eftersom man inom familjen hyser en förhoppning om att familjemedlemmarna i framtiden kommer att vara pålitliga. Tillit är någonting som långsamt och sakta byggs upp men som snabbt kan raseras. Genom att agera i motsats till vad en person kan förvänta sig så kan kvaliteten på tilliten hos personen skadas. Det går egentligen inte att säga vilkendera aspekt som väger tyngre när en persons sociala kapital skall uppskattas. Det säger sig själv att det är svårt att bestämma huruvida en person med tio högkvalitativa sociala kontakter har högre socialt kapital jämfört med någon som har 100 lågkvalitativa sociala kontakter. Det står dock klart att båda aspekterna tillsammans kan höja och sänka på det sociala kapitalet.¹¹

Det sociala kapitalet behöver inte begränsas till individnivå. Det sociala kapitalet kan också studeras på kollektiv nivå när olika grupper av människor studeras. Dessa grupper kan utgöras av familjer, länder eller organisationer för att nämna några exempel. Ett samhälle där individer har flera sociala kontakter brukar gynnas av detta eftersom samhällets individer då tenderar att träffa människor från andra samhällsgrupper och på så vis minska misstron mellan rika och fattiga, religiösa grupperingar, sexuella minoriteter och så vidare. Socialt kapital kan alltså studeras i större skala. Om däremot kvaliteten på tilliten är obefintlig mellan två grupper så är även det sociala kapitalet så gott som obefintligt. Situationen under kalla kriget kunde här få exemplifiera resonemanget. Natoalliansen hade internt ett relativt högt socialt kapital eftersom medlemmarna litade på varandras framtida pålitlighet. Det samma gällde för Warszawapakten. De båda organisationernas gemensamma sociala kapital var dock så gott som obefintligt eftersom de två parterna starkt betvivlade varandras framtida pålitlighet.¹²

Det är den andra komponenten och dess kvalitativa aspekt som är av intresse för den här avhandlingen. Hur förhöll det sig med den svenskspråkiga arbetarpressens sociala kapital? För att utröna svaret på den frågan så skulle arbetarpressens allmänna mellanmännsliga tillit behöva

¹⁰ Rothstein, s. 95–98.

¹¹ Rothstein, s. 108–112.

¹² Rothstein, s. 112.

studeras tillika med arbetarpressens olika sociala nätverk samt kvaliteten på dessa nätverk. I avhandlingen är det dock endast den kvalitativa aspekten på tilliten mellan industristyrelsen och den svenskspråkiga arbetarpressen som studeras. En av arenorna där denna kvalitativa aspekt kan studeras är den svenskspråkiga arbetarpressens tidningsspalter (se figur 1). Vilken grad av tillit hyser arbetarpressen för industristyrelsen, eller som nyligen konstaterats, vad hyser den svenskspråkiga arbetarpressen för förhoppningar om industristyrelsens framtida pålitlighet?

Studier har visat att det finns en korrelation mellan ett lands totala sociala kapital och hur befolkningen bland annat uppfattar kvaliteten på den offentliga förvaltningen. I ett mindre perspektiv undersöks här i avhandlingen den svenskspråkiga arbetarpressens grad av tillit gentemot industristyrelsen. Denna grad av tillit kan sedan säga oss någonting om arbetarrörelsens grad av tillit gentemot statsmakten. Om arbetarpressen förhöll sig negativt gentemot industristyrelsen invercade detta menligt på arbetarpressens tillit till industristyrelsen medan ett positivt och neutralt förhållningssätt i längden byggde upp en tillit gentemot industristyrelsen som organisation, vilket i sin tur stärkte kvaliteten hos detta specifika nätverk.¹³

Forskningen har visat på att stabila demokratier har ett relativt högt socialt kapital. Likaså har forskningen visat på att ett lågt socialt kapital kan leda till en så kallad social fälla. Om ett samhälle hamnar i en social fälla så väljer många individer och grupperingar inom samhället att inte samarbeta med varandra fastän samarbete skulle vara till hela samhällets gagn. Orsaken till att individer och grupperingar struntar i samarbete är att de inte nödvändigtvis hyser tillit till andra individer och grupperingar. Att strunta i samarbete kan därför ses som en rationell strategi eftersom man förväntar sig att ingen vill samarbete med en själv. Huruvida olika aktörer hamnade i en social fälla i Finland åren 1904–1918 lämnas i avhandlingen osagt. Däremot kan möjligen vetskap om Finlands sociala kapital 1904–1918 säga oss något om landets demokratiseringsprocess.¹⁴

¹³ Rothstein, s. 184.

¹⁴ Rothstein, s. 21–23, 88–90.

1.4 Källmaterial, avgränsning och metod

Källmaterialet

Den svenskspråkiga arbetarpressen utgör avhandlingens källmaterial. Tidningarna i fråga är Helsingforsbaserade *Arbetaren* och *Social-Demokraten*, Åbobaserade *Arbetet* och den i Vasa utgivna tidningen *Österbottens Folkblad*. Utöver dessa analyseras även *Folktribunen* som var landets enda svenskspråkiga och samtidigt vänstersinnade tidskrift. Bland annat historikern Päiviö Tommila har problematiserat gränsdragningen mellan tidskrift och tidning. Attribut som tillskrivs tidskriften och tidningen kan ibland vara så pass lika att en gränsdragning blir svår. Formatet på de två typerna har också varierat över tid vilket ytterligare komplicerar gränsdragningen.¹⁵ *Folktribunen* kunde alltså inte per automatik uteslutas ur undersökningen. Vid närmare undersökning visade det sig dock att *Folktribunen* till både innehåll och format skilde sig betydligt från arbetartidningarna. Det finns dock även andra orsaker till att även undersöka *Folktribunen*. Under början av 1900-talet hade ofta tidningsredaktörerna ett tätt samröre med politiken, och de flesta tidningarna i Finland fungerade de facto som en politisk partipress. *Folktribunen* kan därför i praktiken precis som resten av pressen ha fungerat som ett språkrör för det egna partiet.¹⁶ På grund av den politiska nämnaren vore det därför av intresse att även granska *Folktribunen*. Därutöver så är det tänkbart att de olika skribenterna och redaktörerna läste varandras texter och påverkades av dessa texter, oavsett om texten publicerats i en tidning eller i en tidskrift.

En närmare redogörelse om tidningarna och tidskriften följer i avhandlingens andra kapitel. Nedan ges dock en beskrivning över omfattningen på källmaterialet. Tidskriften *Folktribunen* utgavs oregelbundet mellan 1907 och 1925. Tidskriften omfattade ungefär 20–50 sidor per nummer och totalt utkom 38 nummer. 37 av dessa nummer utkom däremot åren 1907–1910 vilket betyder att tidskriften i praktiken överlevde i enbart tre år.

Helsingforsbaserade *Arbetaren* (1904–1907) utkom under den undersökta tidsperioden tre gånger i veckan fram till sommaren 1907 då tidningen övergick till att bli en 6-dagars tidning. *Social-Demokraten* (1907–1908) tog över sistnämnda tidning som gick omkull 1907 på grund av expansionen. Den nya tidningen utkom 2–3 gånger i veckan. *Arbetet* (1908–1918) i Åbo utkom en gång i veckan fram till 1912 då den i stället började utges två gånger i veckan. Likaledes begynte *Österbottens Folkblad* (1908–1917) med en utgivning på ett nummer i veckan för att också expandera år 1912 till två tidningar i veckan. Samtliga nummer hos dessa tidningar bestod i regel av fyra sidor. *Arbetet* utgör dock ett undantag eftersom tidningen från och med 1911 bestod av 6–10 sidor.

¹⁵ Päiviö Tommila (red.) & Kaija Keränen (red.), *Lehtihistoria ja sen tutkimus* (Åbo 1974), s. 7–9.

¹⁶ Tommila & Salokangas, s. 95–102.

Avgränsning

Avhandlingen avgränsas till att omfatta tidsperioden 1904–1918. Tidsperioden är ändamålsenlig med tanke på vilka år som arbetartidningarna de facto utkom. I samband med inbördeskriget 1918 upphörde hela den svenskspråkiga arbetarpressen att existera. *Österbottens Folkblad* lades exempelvis ner i januari efter att skyddskårerna tagit makten i Vasa, och i Åbo tvingades *Arbetet* lägga ned sin verksamhet efter att de vita trupperna intagit staden i april.¹⁷

Av resursmässiga skäl granskas enbart den svenskspråkiga arbetarpressen. Andra arenor utöver den svenskspråkiga arbetarpressen vore dock intressanta att undersöka. Hur förhöll det sig till exempel med övriga tidningars tillit gentemot industristyrelsen och gav den svenskspråkiga arbetarpressen uttryck för sin tillit gentemot industristyrelsen på andra arenor. I flertalet tidningar från samma tidsperiod finns nämligen också artiklar där industristyrelsen omnämns. Under perioden 1907–1918 publicerade exempelvis *Hufvudstadsbladet* 1459 artiklar och *Työmies* 369 artiklar med direkt koppling till industristyrelsen. Att gå igenom alla de olika tidningarnas artiklar vore av intresse men dessvärre för arbetsdrygt. Med tanke på det efterföljande inbördeskriget vore det likaså intressant att jämföra den borgerliga pressens inställning gentemot industristyrelsen med den vänstersinnade pressens inställning. Ty det är inte otänkbart att olikheterna mellan de borgerliga och de vänstersinnade språkrören även syntes i graden av tillit gentemot industristyrelsen.

Kvantitativ innehållsanalys

Historikern Päiviö Tommila, som redan nämnts, är en av Finlands ledande gestalter vad gäller forskning kring presshistoria. Tommila ledde bland annat det massiva forskningsprojektet åren 1975–1992 som resulterade i den tiodelade serien om Finlands presshistoria – *Suomen lehdistön historia*.¹⁸ Tommila ser framför allt tre fördelar med kvantitativ innehållsanalys som metod när tidningar används som källmaterial inom historieforskningen. För det första hjälper metoden forskaren att hålla det diversifierade tidningsmaterialet på en gripbar och hanterbar nivå. För det andra specificeras själva undersökningen så att forskaren får exakta statistiska uppgifter som kan användas. Således kan forskaren uttrycka sig noggrannare än om denna enbart skulle använda termer såsom ”mycket” eller ”litet”. För det tredje uppstår ofta nya frågor under forskningsprocessen med hjälp av metoden, sådana frågor som utan samma metod riskerar att förbli oupptäckta.¹⁹ Mycket av det som Tommila skrivit om presshistorisk forskning är från tiden innan internet och digitalt tidningsmaterial. Mycket av det som skrivits har dock fortsättningsvis stort forskarvärde.

¹⁷ Anna Bondestam, *Arbetet. En tidning i Åbo på 1910-talet och människorna kring den*, Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland nr. 426 (Helsingfors 1968), se exempelvis s. 327–335. Göran Fallenius, *Österbottens folkblad 1908-1918, en socialistisk tidning i svenska Österbotten* (1979 Åbo), s. 114.

¹⁸ *Suomen lehdistön historia ja muita julkaisuja*. Helsingfors Universitets webbsida.

<<https://375humanistia.helsinki.fi/paivio-tommila/suomen-lehdiston-historia-ja-muita-julkaisuja>>. 12.11.2018.

¹⁹ Tommila & Keränen, s. 39.

I den senaste överenskommelsen som träffades i januari 2018 mellan nationalbiblioteket och upphovsrättsorganisationen Kopiosto har tillgängligheten till digitala finländska dagstidningar utökats. Tidigare fanns enbart finländska dagstidningar publicerade före 1918 tillgängliga i digital form. Det här innebär att finländska dagstidningar mellan åren 1771 och 1929 nu kan användas fritt och utan begränsningar.²⁰

Tidningarna som jag undersökt finns tillgängliga i digital form vid nationalbiblioteket och likaså alla nummer och årgångar. Det digitala formatet gör det möjligt att söka efter artiklar utgående från sökord. På detta sätt har jag effektivt kunnat lokalisera de artiklar som är relevanta för denna avhandling.

Jag använde mig av sökfrasen *industristyreelse OR "arbetsstatistisk tidskrift"* när jag sökte i tidningsdatabasen. Med denna sökfras torde så gott som alla artiklar i vilka antingen industristyrelsen eller *Arbetsstatistisk tidskrift* nämns hittas. *Arbetsstatistisk tidskrift* var industristyrelsens egen tidskrift som utgavs för att informera om förhållanden inom Finlands industri. Sökfrasen genererade 222 träffar när sökkriterierna var inställda på genomgång av de fyra dagstidningarna och *Folktribunen* under tidsperioden 1 januari 1904 till 31 december 1918. Med samma sökkriterier sökte jag även på enbart *"arbetsstatistisk tidskrift"* och då erhöles 26 träffar vilket tyder på att tidskriften omnämndes betydligt mera sparsamt än industristyrelsen. På grund av att två relevanta artiklar stundtals kunde finnas på en och samma tidningssida så skiljde sig det totala antalet genomgångna artiklar från antalet sökträffar. På motsvarande sätt kunde en relevant artikel sträcka sig över två sidor vilket då har gett upphov till två sökträffar i sökmotorn. Således har 220 artiklar analyserats för avhandlingen och ej 222 som antalet sökträffar indikerar.

Det relativt låga antalet artiklar möjliggjorde en noggrann genomgång med närläsning av samtliga artiklar. En större korpus där hela den finländska arbetarpressen skulle genomgå skulle ställa andra metodologiska krav och därav begränsades avhandlingen till att endast omfatta den svenskspråkiga arbetarpressen.

Sökmotorn som Nationalbiblioteket använder fungerar med hjälp av optisk teckenläsningsteknik, OCR (från engelskans Optical Character Recognition). Tekniken används för att förändra bildmaterial till typsnitt så att sökmotorn sedan har möjlighet att känna igen ord och uttryck. Det finns en del risker sammanknutna med denna teknik. Dåligt skannade tidningar har dålig skärpa som OCR inte alltid klarar av att tyda. Flera arbetartidningar utöver de som innehöll de undersökta artiklarna genomgicks dock och genomgången tydde på att bildskärpan var tillräckligt tydlig i tidningarna. Ett annat problem med OCR är att känna igen varierande typsnitt. Ju nyare en maskinskriven text är desto bättre fungerar OCR. OCR kan självfallet även tillämpas på handskriven text men flera OCR-program skulle generellt sett ha svårt att registrera bokstäverna.

²⁰ "Historialliset lehtiarkistot avautuvat – Kopiosto ja Kansalliskirjasto laajentavat digitoitujen lehtien yleisökäyttöä". Kopiostos webbsida.
<https://www.kopiosto.fi/kopiosto/ajankohtaista/uutiset/2018/fi_FI/historialliset_lehtiarkistot_avautuvat/>. 3.10.2018.

Speciellt maskinskriven text före cirka 1850 vållar problem eftersom typsnitten kan se så pass olika ut. Arbetartidningarna är dock dryga 100 år gamla och skrivna med typsnittet antikva vilket avsevärt förbättrar OCR:s resultat. Ytterligare ett problem kan vara felstavningar i själva tidningen. Om skribenten har felstavat sökorden så är det inte sagt att OCR hittar dessa. De facto så förekom en felstavning av *Arbetsstatistisk tidskrift* i en av artiklarna. Artikeln hittades ändå av OCR på grund av att sökorden var rättstavade i resten av artikeln. Nationalbibliotekets sökmotor kan även göra en ”oskarp sökning”. Avsikten är helt enkelt att finna även felstavade ord. Både med och utan ”oskarp sökning” fås totalt 222 träffar. Förutsättningarna för att en relevant artikel skulle ha undgått OCR existerar alltså, om ändock liten. Även om detta är fallet så påverkas knappast undersökningens resultat i sin helhet. Slutligen bör det poängteras att forskaren i denna typ av undersökning måste känna till att artiklarna dekontextualiseras. Genomläsning av övriga artiklar från samma tidning från samma tidsperiod skulle skapa en annan typ av kontextuell förståelse än den som erhålls av att läsa sekundärlitteratur.²¹

I samband med att artiklarna genomgicks så kategoriserades de. Tommila påpekar att en preliminär genomgång av materialet bör tjäna som utgångspunkt när olika måtenheter uppgörs. En måtenhet är en mätbar enhet som kan vara av värde under analysen och framför allt slutanalysen.²² Efter att preliminärt ha granskat artiklarna så framkom det vilka måtenheter som bäst lämpar sig för undersökningen. Härnäst presenteras de olika måtenheterna.

Under den grundligare genomgången av källmaterialet som följde på den preliminära, noterades det huruvida artikelskribenterna förhöll sig negativt respektive neutralt och positivt gentemot industristyrelsen som organisation och aktör. Utöver dessa två måtenheter så registrerades även följande för samtliga artiklar:

1.1 Artikelrubrik

1.2 Tidning

1.3 Tidpunkt för publicering

1.4 Skribent

1.5 Artikellängd

1.6 En och samma artikel har publicerats i någon av de andra undersökta arbetartidningarna.

I de artiklar där industristyrelsen ej omnämndes kunde det antas vara svårare att veta huruvida skribenten förhöll sig negativt eller neutralt gentemot styrelsen. Dessa artiklar var de facto så pass få till antalet att en ordentlig närläsning av materialet räckte till för att bestämma deras neutrala och positiva respektive negativa natur.

²¹ Huub Wijffjes, 'Digital Humanities and historical newspaper research', *PIDIMEHS: Pillarization and depillarization tested in digitized media historical sources* (2014), s. 3–11. Hämtad från Nederländernas Nationalbiblioteks webbsida <<https://www.kb.nl/sites/default/files/docs/huub-wijffjes-digital-humanities.pdf>>. 16.11.2018.

²² Tommila & Keränen, s. 41–42.

Ovanstående måtenheter användes för att få svar på diverse frågor; Hur ofta användes de facto industristyrelsens statistik i arbetarpressen? Ansågs denna statistik pålitlig av skribenterna? Vilka skillnader fanns mellan de olika arbetartidningarna? Vilka sakfrågor intresserade arbetarpressen då industristyrelsen omnämndes? När och varför förhöll sig arbetarpressen negativt gentemot industristyrelsen? Fanns det så kallade toppar då arbetarpressen av olika orsaker skrev mer om industristyrelsen?

Diskursanalysförbearbetningavarbetardiskursen

Iver B. Neumann menar att politik är konflikt. Neumann – samhällsvetenskaplig forskare vid Universitetet i Oslo samt Norges Utrikespolitiska Institut – anser vidare att diskurser alltid är lättare att urskilja när konflikter uppstår och fortgår. Vid några tillfällen åren före Finlands självständighet befann sig den svenskspråkiga arbetarpressen på kollisionskurs med industristyrelsen då arbetarpressens skribenter öppet kritiserade diverse av industristyrelsens förehavanden. De här konflikterna framträder tydligt i källmaterialet i enlighet med Neumanns påståenden.²³ Orsakerna till att skribenterna kritiserade antingen industristyrelsen eller *Arbetsstatistisk tidskrift* kunde förvisso variera men essensen av dessa artiklar var de facto ett uttryck av brist på tillit gentemot industristyrelsen. Misstron kunde rikta sig mot enskilda tjänstemän inom industristyrelsen eller mot industristyrelsen som sådan. Artiklar i arbetarpressen bidrog till att (åter)ska en diskurs och en verklighet där förtroende för industristyrelsen saknades. Det är rimligt att anta att arbetarpressens läsekrets delvis måste ha påverkats av denna diskurs. En diskurs av den här typen där industristyrelsens verksamhet ifrågasattes torde på sikt ha bidragit till att urholka förtroendet för industristyrelsen (som myndighet) och samtidigt nedmontera styrelsens auktoritet som institution. Samtidigt bör det ihågkommas att effekten av en sådan utveckling är kopplad till hur grov och omfattande kritiken var.

Allt som skrevs i arbetarpressen 1904–1918 om industristyrelsen och *Arbetsstatistisk tidskrift* var dock inte av det kritiska slaget. Genomgången av källmaterialet visade att arbetarpressen aldrig skrev något som kunde ha tolkats som en direkt hyllning till industristyrelsen och dess verksamhet. Däremot var det inte ovanligt att industristyrelsen nämndes eller att en skribent hänvisade till *Arbetsstatistisk tidskrift* utan att någonting kritiserades. I dessa artiklar förhöll sig skribenterna neutralt gentemot industristyrelsen. Neutraliteten ger på så vis upphov till en ny typ av diskurs, den där industristyrelsens auktoritet byggs upp och upprätthålls. Det faktum att en tidning framställer någon annan aktörs statistik okritiserat bekräftar att tidningen i visst avseende har förtroende för statistiken. Genom en ständig värdeneutral upprepning av industristyrelsen och *Arbetsstatistisk tidskrift* i i tidningsmaterialet skapas en diskurs där förtroendet

²³ Iver B. Neumann, *Mening, materialitet, makt. En introduktion till diskursanalys* (Lund 2003), s. 49–50.

för styrelsen cementeras och auktoriteten upprätthålls. Denna typ av diskursanalys åskådliggör den kvalitativa aspekten hos nätverkskomponenten som diskuterades i avhandlingens teoriavsnitt.

Det går alltså att urskilja två diskurser i källmaterialet; en där industristyrelsens auktoritet som samhällsbärande institution konsekvent ifrågasätts samt nedmonteras som följd därav och en annan där styrelsens auktoritet ständigt upprätthålls och stärks. Hur fungerar då de två ytterst olika diskurserna tillsammans när de parallellt förekommer i källmaterialet? Är det överhuvud taget ändamålsenligt med en sådan diskursindelning? På den sista frågan vill jag svara jakande. Genom en kombination av kvantitativ innehållsanalys och diskursanalys går det att uttala sig om omfattningen på respektive diskurs samt inom vilken kontext de förekom. Det är vidare möjligt att studera vilka tidningar och skribenter som upprätthöll de två olika diskurserna. Sätillvida blir det möjligt att uttrycka sig om vilken betydelse industristyrelsen hade för arbetarpressen.

Vad avgör huruvida en artikel var neutral respektive negativ? De flesta artiklar var uppenbart det ena eller det andra emedan industristyrelsen antingen kritiserades tydligt eller så inte. Det förekom dock gränsfall i källmaterialet och dessa redogörs det noggrannare för i själva analysen.

En slik diskursindelning och analys baserad på indelningen låter sig inte göras utan att ytterligare ett element tas i beaktande, nämligen en tredje diskurs – arbetardiskursen. Samtidigt som arbetarpressen grundlades i Finland kring sekelskiftet 1900 började även de socialistiska lärorna ta form i landet. Åren 1904–1918 följde den finländska arbetarpressen i huvudsak samma moderatmarxistiska linje som den i Tyskland vid samma tid förhärskande. De socialistiska tankegångarna var ständigt närvarande i arbetarpressen och det har framhävts att arbetarpressen snarare fungerade som agitationspress än som nyhetspress. Generellt försökte arbetarpressens skribenter förklara allehanda missförhållanden genom klasskampsteorin, kampen som orsakades av det kapitalistiska systemet arbetare och kapitalister emellan. Det var viktigt att upprätthålla bilden av en verklighet där det endast förekom två samhällsklasser eftersom marxismen byggde på denna uppfattning.²⁴ Det är därför rimligt att anta att denna uppfattning kan skönjas i de 220 undersökta artiklarna, i synnerhet de artiklar där skribenterna kritiserade Industristyrelsen och *Arbetsstatistisk tidskrift*. Arbetardiskursen undersöks därmed ej i sig men nog dess inflytande på de två undersökta diskurserna om Industristyrelsen.

Begreppsanvändning

Härnäst följer en redogörelse om vad som menas med specifika begrepp i avhandlingen. Begreppet *svensk* används i avhandlingen i betydelsen *svenskspråkig i Finland*. I dag tenderar folk i Finland att i hög grad koppla ihop ordet *svensk* med Sverige och rikssvenskhet. Då det däremot talas och

²⁴ Juha Matikainen, *Parlamentarismen kannattajasta vallankumouksen äänitorveksi. Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen lehdistö 1917–1918*, Jyväskylä studies in humanities 338 (Jyväskylä 2018) s. 28–32. Tommila & Salokangas, s. 104–108, 113–114.

skrivs om svenskhet i Finland så har begreppet *finlandssvensk* i dag sin hävdvunna plats. Förvisso används även svensk om enbart förhållanden i Finland men inte i samma utsträckning som för dryga 100 år sedan. De facto så började begreppet finlandssvensk uppkomma under 1910-talet – samma tidsperiod som undersöks i avhandlingen. När svenska pressen omnämns är det alltså den finländska svenskspråkiga pressen som avses.

Arbetarpressen är ett ord som förekommer relativt ofta i avhandlingen. Detta begrepp är det som tidigare använts inom forskningen och det lämpar sig väl. Begreppet tydliggör bättre än exempelvis *vänsterpressen* kopplingen till arbetarrörelsen och det faktum att det var en tidning för arbetarna och ofta av arbetarna.

1.5 Forskningsläge

Kring den finländska arbetarpressen har det forskats en hel del. Den mest aktuella forskningen har Juha Matikainen från universitetet i Jyväskylä bidragit med. I sin doktorsavhandling *Parlamentarismin kannattajasta vallankumouksen äänitorveksi. Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen lehdistö 1917–1918* (Jyväskylä 2018) har Matikainen studerat den finländska arbetarpressen under inbördeskriget 1918 samt månaderna före krigsutbrottet. Matikainens forskning bygger på ett gediget källmaterial och samtliga av FSP godkända arbetartidningar har studerats – däribland *Arbetet* och *Österbottens Folkblad*. En av orsakerna till att Matikainen valde detta område var för att ingen dittills hade gjort en omfattande undersökning av arbetarpressen åren 1917–1918. Tyngdpunkten i avhandlingen kretsar kring tre frågor. Matikainen söker svar på hur arbetarpressen reagerade på händelserna mellan Februarirevolutionen och Novemberstrejken 1917, huruvida arbetarpressen agiterade för en revolution, och slutligen hur den så kallade röda pressen i det röda Finland utformades efter krigsutbrottet 1918. Matikainens resultat tyder på att både arbetarpressen och FSP splittrades internt på grund av samhällsutvecklingen 1917 men att enighet nåddes under kriget trots att flertalet socialdemokrater motsatt sig ett maktövertagande genom coup d'état. Matikainen menar vidare att arbetarpressen så gott som konsekvent motsatte sig både revolution och våldshandlingar innan krigsutbrottet men att man på grund av solidaritet sällade sig till den revolutionära falangen efter krigsutbrottet. Det här bryter delvis mot påståenden i tidigare litteratur där det påstås att arbetarpressen aktivt tog del i att uppvigla arbetare till revolution.²⁵

Mer ingående forskning har tidigare gjorts kring de två tidningarna *Arbetet* och *Österbottens Folkblad*. Historikern och litteraturvetaren Anna Bondestams (1907–1995) forskning används och har använts flitigt av dem som intresserar sig för Finlands svenska arbetarhistoria. Bland annat Matikainen använde i sin doktorsavhandling Bondestams *Arbetet. En tidning i Åbo på 1910-talet och människorna kring den* (Helsingfors 1968). I verket behandlar Bondestam

²⁵ Matikainen. Se exempelvis s. 275–291.

arbetarmiljön i Åbo och omständigheterna som ledde fram till grundandet av tidningen, tidningens levnadslopp och slutligen det abrupta slutet som kom till följd av inbördeskriget. *Österbottens Folkblad* undersökte inte Bondestam närmare fastän hon själv var från Jakobstad och bodde halva sitt liv i Österbotten. Däremot undersökte Göran Fallenius tidningen och dess öden i sin pro gradu-avhandling *Österbottens folkblad 1908–1918, en socialistisk tidning i svenska Österbotten* (1979 Åbo).²⁶

Den gedigna bokserien *Suomen lehdistön historia* på tio band nämndes redan i föregående kapitel. Flera forskare var involverade men det är främst historikern Toivo Nygårds bidrag som använts i denna avhandling. I band två går Nygård bland annat igenom den finländska arbetarpressen från storstrejken 1905 fram till självständigheten 1917. Bokserien gav senare även upphov till en svensk sammanfattning som redigerades av Tommila och Raimo Salokangas; *Tidningar för alla. Den finländska pressens historia* (Göteborg 2000).²⁷

Intresset för att arbeta mer digitalt än förr ökar. Utöver mig är det vid här laget många som utnyttjat de digitala möjligheter som Nationalbiblioteket erbjuder. I Finland startade Finlands Akademi programmet 'Digital humanvetenskap 2016–2019' (DIGIHUM) för några år sedan. Syftet med programmet har framförallt varit att öka det tvärvetenskapliga samarbetet mellan samhällsvetare och humanister å ena sidan och tekniska experter å den andra. Finlands Akademi ville se metoder skapas och utvecklas, metoder där samhällsvetare och humanister insamlade och bearbetade sitt källmaterial digitalt.²⁸

DIGIHUM har gjort det möjligt för en del forskare att testa nya forskningsmetoder. Det mest betydande – ur historikerns synvinkel – forskningsprojektet som påbörjats är *Digitaalinen historian tutkimus ja julkaisuuden muutos Suomessa 1640–1910* och leds av historikern Hannu Salmi vid Åbo universitet. Projektet är ett samarbete mellan Åbo universitet, Helsingfors universitet och Nationalbiblioteket och inom projektet kartläggs informationsflödet i tidningar för att bland annat utreda hur den offentliga debatten på sikt utformade det finländska samhället. Det omvälvande med projektet är att alla Finlands dagstidningar under åren 1771–1910 används som källmaterial, knappt två miljoner sidor. Forskarna använder sig av en algoritm som samlar likartade textstycken till kluster som sedan kan närläsas. Med hjälp av dylika satsningar är det inte omöjligt att Finland kommer att hålla sig i framkant vad gäller digitala metoder inom historieforskningen.²⁹

²⁶ "Anna Bondestam". Fredrikabibliotekens webbsida <<https://www.fredrikabiblioteken.fi/sv/article/anna-bondestam>>. 11.12.2018. Bondestam, se exempelvis s. 9–13.

²⁷ Se exempelvis Päiviö Tommila, *Suomen lehdistön historia. Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan* (Kuopio 1987). Päiviö Tommila & Raimo Salokangas, *Tidningar för alla. Den finländska pressens historia* (Göteborg 2000).

²⁸ Finlands Akademi, *Akademiprogrammet Digital Humanvetenskap (DIGIHUM). 2016–2019. Programbeskrivning* (Helsingfors 2015). Hämtad från <<http://www.aka.fi/sv/forskningspolitisk-verksamhet/akademiprogram/pagaende-program/digihum/>>. 11.12.2018.

²⁹ "Turun yliopiston asema digitaalisten ihmistieteiden keskittymänä vahvistuu". Åbo universitets webbsida <<https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/uutinen/turun-yliopiston-asema-digitaalisten-ihmistieteiden-keskittymana-vahvistuu>>. 11.12.2018. Hannu Salmi, Asko Nivala, Heli Rantala, Reetta Sippola, Aleksi Vesanto & Filip Ginter, 'Återanvändningen av text i den finska tidningspressen 1771–1853', *Historisk Tidskrift för Finland* 2018:1 (Helsingfors

2. Aktörerna

2.1 Industristyrelsen

Industristyrelsen existerade mellan åren 1885 och 1918 och bildades genom en sammanslagning av manufakturdirektionen och bergsstyrelsen. Till en början löd styrelsen under senatens finansexpedition för att tre år senare 1888 organiseras under den nybildade handels- och industriexpeditionen. 1918 bytte industristyrelsen namn till handels- och industristyrelsen. Fram till 1926 lydde sedan styrelsen under handels- och industriministeriet för att därefter upplösas och se sina uppgifter överförda till andra delar inom ministeriet.³⁰

Industristyrelsen hade flera arbetsuppgifter och ansvarsområden. Speciellt under slutet av 1800-talet utökades ansvarsområdena och tillika växte industristyrelsen som organisation. En stor del av industristyrelsens ansvar låg i övervakning. Styrelsen skulle bland annat övervaka det finska myntverket, kvaliteten på olika metaller från metallindustrin, den statliga inspektionen för ångpannor, de tekniska yrkesskolorna, handelsläroverken, polytekniska institutet i Helsingfors (från 1908), arbetarnas hjälpkassor och överlag den finska industrin som helhet. Industristyrelsen skulle även följa med industrins utveckling utomlands och till senaten inkomma med åtgärdsförslag på hur den finska industrin skulle kunna förbättras. Dessutom var det industristyrelsens uppgift att handha register för varumärken, patent och handelsföretag.³¹

Antalet anställda inom industristyrelsen åren 1904–1918 är okänt men dessa anställda torde ha varit få. En känd geolog vid namn Axel Fredrik Tigerstedt (1860–1926) ledde industristyrelsen som överintendent åren 1901–1917. Under överintendenten lydde två intender, varav den ena ansvarade för landets manufaktur och den andra för gruvdriften. Inom styrelsen fanns även en ständig sekreterare, kanslist samt en bergsingenjör.³²

Industristyrelsen hade tre underavdelningar som agerade tämligen självständigt; geologiska kommissionen, yrkesinspektionen och statistiska avdelningen. Geologiska kommissionens uppgift var att utföra geologiska undersökningar runt om i Finland och yrkesinspektionen skulle övervaka att alla arbetsplatser följde gällande lagar och förordningar. Yrkesinspektionen, som ofta figurerar i avhandlingens källmaterial, bildades 1889 och hade då två yrkesinspektörer som ansvarade för varsitt distrikt; västra Finland respektive östra Finland. I takt med industrialiseringen ökade även behovet av arbetsplatsövervakning. Det ökade behovet ledde så småningom till att yrkesinspektionen växte i omfång. 1918 bestod inspektionen av två kvinnliga och fem manliga yrkesinspektörer, alla med varsitt ansvarsdistrikt. I augusti 1917 avgav senaten en ny

2018), s. 50–54.

³⁰ "Industristyrelsen", Förvaltningshistorisk ordbok av Svenska litteratursällskapet, 18.9.2018.

³¹ "Teollisuushallitus", Arkivens Porttis webbsida <<http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Teollisuushallitus>>, 14.7.2019.

³² Laati, s. 63. "Tigerstedt, Axel", Förvaltningshistorisk ordbok av Svenska litteratursällskapet, 14.7.2019. &

"Teollisuushallitus 1885 – 1918", Geologiska forskningscentralens webbsida <<http://weppi.gtk.fi/aineistot/kaivosteollisuus/teollisuushallitus1885.htm>>, 14.7.2019.

förordning för yrkesinspektionen. Den nya förordningen ledde bland övriga omställningar till att yrkesinspektionen sedermera förflyttades från industristyrelsen till socialstyrelsens yrkesinspektionsavdelning. Slutligen så existerade även den statistiska avdelningen från och med år 1902. Avdelningen företog och publicerade en mängd statistiska specialundersökningar. Från och med 1907 började industristyrelsen ge ut *Arbetsstatistisk tidskrift* och ansvaret för tidskriften föll på den statistiska avdelningen. Syftet med tidskriften var att ge alla som var intresserade av socialpolitik och arbetsmarknaden objektiv fakta samt statistik om arbets- och levnadsförhållandena i Finland. I tidskriften ingick regelbunden statistik där exempelvis livsmedelspriserna för olika orter ingick. Ibland ingick även artiklar som handlade om större undersökningar som hade företagits, till exempel bostadsförhållandena i olika städer eller arbetsförhållandena inom specifika branscher. I tidskriften publicerades även sådant som tjänstemän utanför den statistiska avdelningen hade skrivit. Till exempel kunde ibland de olika yrkesinspektörernas årsberättelser ingå i tidskriften. Till yrkesinspektörernas arbetsuppgifter hörde nämligen att lämna in årsberättelser över sin verksamhet till industristyrelsen³³

Sammanfattningsvis kan sägas att industristyrelsen utgjorde en viktig del av det finska näringslivet. Styrelsen gav förslag till bland annat senaten som använde styrelsens expertis i sitt beslutsfattande. Även information om arbets- och levnadsförhållanden samlades in av styrelsen som intresserade sedan kunde ta del av. På grund av sin stora betydelse för näringslivet kom också industristyrelsen att ha en stor inverkan på arbetarrörelsen vilket även kom till synes i arbetarpressen.

2.2 Arbetarpressen

Arbetarpressenförestorstrejken

Den första arbetartidningen i Finland utkom i Vasa 1883 och fick namnet *Suupohjan Työmies*. Försöket blev dock kortlivat och redan efter ett par år lades tidningen ner. Många av de etablerade tidningarna förhöll sig tidigt skeptiskt gentemot den finska och den internationella arbetarrörelsen. Det fanns däremot en del representanter från det bildade samhällsskiktet som engagerade sig i arbetarfrågor och grundade samt skrev in sig i lokala arbetarföreningar under 1870- och 1880-talet. Under denna tid gav en del tidningar ut så kallade arbetarbilagor tillsammans med den reguljära tidningen. Bland annat flera svenskspråkiga tidningar och fennomanska *Uusi Suometar* som grundats av Yrjö Koskinen 1869 gav ut dylika bilagor.³⁴

³³ Niilo A. Mannio (red.), *Suomen Työväenlainsäädäntö. Otawan Asetuskokoelma* 28 (Helsingfors 1918), s. 94. Eino Kuusi, *Den sociala skyddsverksamheten i Finland. Meddelanden utgivna av Socialministeriet i Finland XXVI* (Helsingfors 1928), s. 8–9. 'Förslag om utgivande af en arbetsstatistisk tidskrift samt planen för densamma', *Arbetsstatistisk tidskrift*, N:o 1, (Helsingfors 1907), s. 1–27. "Geologiska kommissionen" & "Yrkesinspektionen". Förvaltningshistorisk ordbok av Svenska litteratursällskapet, 15.7.2019.

³⁴ Päiviö Tommila & Raimo Salokangas, *Tidningar för alla. Den finländska pressens historia* (Göteborg 2000), s. 53 & 61–64.

Under 1890-talet spreds socialismens idéer snabbt i Finland. De allt radikalare idéerna fick många av de bildade att lämna de lokala arbetarföreningarna och tillika uppstod då ett behov för arbetarrörelsen att grunda ett eget språkrör för att bättre kunna klara av att förkunna sina läror. Det var i huvudstaden som initiativet togs när Helsingfors arbetarförening grundade ett eget tidningsbolag år 1895 och började ge ut tidningen *Työmies*. Både privatpersoner och föreningar hade en andel i bolaget och tidningen var ideologiskt relativt moderat till en början jämfört med de radikalare socialistiska förkunnarna från arbetarrörelsen.³⁵

Finlands Arbetarparti grundades några år senare 1899 och bytte sedermera 1903 namn till Finlands Socialdemokratiska Parti (FSP). Samma år som partiet grundades så utnämndes nya huvudredaktörer för *Työmies* som styrde tidningen åt det radikalare hållet. Samtidigt expanderade man till att börja ge ut tidningen sex dagar i veckan istället för en. Tidningen var tätt sammankopplad med partiet vilket inte var ovanligt kring denna tid. Många ledande tidningsmän var politiskt aktiva vilket gjorde att många av landets tidningar i praktiken var underställda partipolitiken.³⁶

I snabb takt uppstod nya arbetartidningar på initiativ av lokala arbetarföreningar. Vissa tidningar hade bättre förutsättningar att klara sig medan andra förblev misslyckade försök. De större städerna Tammerfors och Åbo fick sina egna arbetartidningarna 1899, följda av Viborg 1905. Däremellan grundades 1901 den första svenskspråkiga arbetartidningen i landet i Helsingfors och fick då namnet *Arbetaren*. De nämnda tidningar hörde till dem som klarade sig bättre. När storstrejken bröt ut 1905 fanns det totalt sex stycken arbetartidningar i landet. Storstrejken kom att innebära ett uppsving för hela arbetarpressen och mycket tack vare arbetarrörelsen infördes allmän rösträtt 1906.³⁷

Fram till storstrejken rådde förhandscensur enligt tryckförordningen från 1867. 1891 och 1899 utökades censuren ytterligare när generalguvernören mer eller mindre fick diktatorisk makt att bestämma över de finländska tidningarnas varande eller icke-varande. En del arbetartidningar stoppades redan tidigt av generalguvernören. Överlag fick ändå arbetarpressen fungera mer ostört än de konstitutionella tidningarna som drabbades hårdare av censuren. Det här berodde till största del på att arbetarpressen inte befattade sig med Rysslandspolitiken i någon större utsträckning och för att generalguvernören hade ett intresse av att vända de olika politiska konstellationerna i Finland mot varandra. Det centrala för arbetarpressen var att påtala sociala missförhållanden samt att förkunna klasskampens budskap och detta budskap skulle tillämpas i praktiken. Dock fanns det nog många artiklar i de olika arbetarbladen som fick redigeras efter påtalan från förhandscensuren. I och med storstrejken 1905 upphävdes i stort sett förhandscensuren

³⁵ Tommila, 61–64.

³⁶ Tommila, 61–64.

³⁷ Tommila, 61–64.

vilket gjorde att arbetarbladen fick skriva relativt fritt under de kommande åren tills censuren återigen började skärpas 1908.³⁸

Arbetaren

Den svenskspråkiga arbetarpressen hade ett annat utgångsläge än den finskspråkiga. Den svenska och finska arbetarklassen som tidningarna riktade sig emot var olika till sin karaktär. Svenskheten i sig garanterade en viss social status vilket gjorde att flera svenskspråkiga arbetare inte identifierade sig med de finska arbetarna. Den politiska aktivitet som förekom på svenskt håll var även ofta koncentrerad till att sammansvetsa de svenskspråkiga för att kunna värja sig som språklig minoritet. De svenska arbetarna var inte i samma utsträckning heller involverade inom industrin som de finska utan kunde inneha mer hantverksmässiga yrken såsom typografer, målare, småhandlare och bokbindare. Överskottsbefolkningen på landsbygden, som i regel sökte sig till städernas industrier, valde att på svenskt håll emigrera i högre utsträckning. Alla dessa faktorer gjorde att den svenska arbetarpressens målgrupp i alla fall till en början var mindre mottaglig för radikalare socialistiska idéer.³⁹

Både den finska och svenska arbetarrörelsen föreställde sig tidigt att det vore av vikt att den svenskspråkiga arbetarklassen fick ett eget språkrör. *Työmies* uppmanade våren 1896 de svenska arbetarna i Finland att ta initiativ för att grunda ett eget språkrör och fram till dess önskade *Työmies* att de svenska arbetarna skulle prenumerera på någon av arbetartidningarna från Sverige. Denna uppmaning blev verklighet några år senare när tidningen *Arbetaren* grundades 1901. Det var den svenska arbetarrörelsen i Helsingfors som agerade initiativtagare. Helsingfors Svenska Arbetarförening grundades i april 1898 och föreningen låg bakom bildandet av Finlands Svenska Arbetarförbund ett år senare i april 1899. Förbundet hade redan från början höga förhoppningar om den nya tidningen *Arbetaren*. Tanken var att tidningen skulle bli en god inkomstkälla för förbundet och att den samtidigt skulle generera mera förbundsmedlemmar samt ypperligt kunna sprida de socialistiska idéerna. Verkligheten kom dock snabbt emot när faktorn och förbundsordföranden Reino Drockila påbörjade arbetet som tidningens redaktör tillsammans med sin rikssvenska medarbetare, mekanikern Axel Weüdel. Tidningen blev ingen förväntad pengakvarn, tvärtom blev hela projektet en ekonomisk börda som kom att belasta förbundet. Snabbt vände sig *Arbetarens* medarbetare att skriva och arbeta utan lön vilket gjorde att tidningen upprätthölls för några år framåt. Tillvägagångssättet att inte få betalt för tidningsarbetet kom även att prägla de efterföljande svenska arbetartidningarna fram till 1918. Det hela motiverades med att man skrev för att sprida de socialistiska idéerna och inte för att få betalt.⁴⁰

³⁸ Tommila, 61–64.

³⁹ Hannu Soikkanen, *Sosialisimin tulo Suomeen* (Borgå 1961), s. 215–216. Fallenius, s. 5–6.

⁴⁰ Fallenius, s. 10. Bondestam, s. 14–16.

Storstrejken 1905 ledde till ett kraftigt uppsving för arbetarrörelsen. FSP ökade sitt medlemsantal från 16 000 till 85 000 under åren 1904–1906 och Finlands Landsorganisation grundades 1907. Finlands Svenska Arbetarförbund drogs med i framgångsyran och förbundet beslöt att expandera tidningen. Från att ha gett ut tidningen en gång i veckan bestämdes 1907 att utöka utgivningen till tre nummer i veckan. Det var en uppgångsperiod då tidningens prenumeranter ökade och nya unga redaktörer anslöt sig till *Arbetarens* redaktion. Rönt av framgång beslöt förbundet att expandera tidningen ytterligare och börja ge ut sex nummer i veckan. Eljest visade det sig i slutändan bli ödesdigert eftersom den snabba expansionen några månader senare ledde till att tidningen gick omkull. Krafterna inom förbundet lät sig däremot inte nedslås och beslutet att grunda en ersättare till tidningen togs snabbt. Följaktligen började *Social-Demokraten* ges ut i början av 1908.⁴¹

Social-Demokraten

*Social-Demokraten*s roll som språkrör för den svenska arbetarrörelsen blev en kort episod i Finlands arbetarhistoria. Efter sitt första nummer i början av 1908 dröjde det inte många månader innan tidningen lades ner i september samma år. Upplagesiffrorna för både *Arbetaren* och *Social-Demokraten* är dessvärre okända men de torde ha varit ganska låga eftersom det mesta tyder på att tidningen inte hade många prenumeranter utanför Helsingforsområdet. Det var eldsjälarna Ivar Hörhammer, Karl Harald Wiik, Runar C. Öhman och Georg V. Johansson som redigerade och höll liv i tidningen under dessa få månader. 1908 var stödet för arbetarrörelsen redan nedåtgående efter de exceptionella åren som följde påorstrejken vilket bidrog till att *Social-Demokraten* lades ner. Den svenska arbetarrörelsen blev dock inte utan språkrör för under sommaren 1908 hade en grupp aktivister i Vasa börjat ge ut tidningen *Österbottens Folkblad*.⁴²

ÖsterbottensFolkblad

Direkt efter att *Social-Demokraten* lades ner i september 1908 utropade förbundsstyrelsen i Helsingfors *Österbottens Folkblad* som förbundets officiella språkrör och förbundsorgan, vilket arbetarredaktörerna i Österbottens kunde glädjas över. Det var främst typografer från Vasa Svenska Arbetarförening som engagerade stod bakom *Österbottens Folkblad* under dess aktiva år. Den prominentaste av typograferna var Viktor Blomqvist från Brändö som också hade varit yrkesverksam i Helsingfors och Viborg. 1908–1918 fungerade Blomqvist som direktör för *Österbottens Folkblads* tidningsbolag. Förbundsstyrelsens förhoppning om att tidningen skulle bli

⁴¹ Bondestam, s. 16–18.

⁴² Bondestam, s. 16.

ett nytt språkrör för förbundet grusades efter en tid. De unga redaktörerna bakom *Österbottens Folkblad* agerade självständigt och skrev ofta om relativt lokala händelser utan att kunna axla manteln som ett trovärdigt språkrör för hela den svenska arbetarrörelsen. Avståndet mellan Österbotten och södra Finland ledde också till begränsad kontakt mellan arbetarrörelserna i de två områdena vilket också bidrog till att tidningen i någon mån verkade isolerat från arbetarrörelsen i de södra delarna av landet.⁴³

Generellt stödde de svenska tidningarna i landet det nybildade Svenska Folkpartiet i Finland (SFP). *Österbottens Folkblad* tog därför på sig som sin främsta uppgift att motarbeta och bekämpa partiet som de ansåg utgöras av en rik herrskapsklass i södra Finland. Tidningen hoppades kunna minska på stödet för SFP och istället locka fler svenskar att understödja socialdemokratin och börja rösta på FSP. SFP klandrades ofta för att vara i maskopi med den ryska övermakten och ekonomiskt respektive politiskt förtrycka de finländska bönderna och arbetarna. I huvudsak riktade *Österbottens Folkblad* in sig på en läsekrets som utgjordes av de österbottniska småbrukarna, fiskarna och arbetarna. En del tafatta försök att locka prenumeranter i södra Finland gjordes också utan någon vidare framgång. Enligt Folkkalendern från 1912 skulle tidningen ha haft en upplaga på cirka 1 400 exemplar under de första åren vilket sannolikt inte ändrades i nämnvärd grad åren därefter. Från 1910 framåt ökade tidningens fokus mer och mer till att vända sig emot de ryska makthavarna istället för SFP. Det här var även en allmän trend som kunde skönjas nationellt då borgarbladens och arbetarbladens antagonism minskade för att utväxlas mot en ökad kritik av förryskningsåtgärderna som implementerades i ökande grad fram till 1914. På grund av den ökande förhandscensuren började *Österbottens Folkblad* även skriva mer och mer om sådant som inte skulle väcka uppmärksamhet hos pressombudsmannen som övervakade tidningspressen. 1913–1914 fick därför exempelvis nykterhetsfrågan mycket spaltutrymme.⁴⁴

Samtidigt som *Österbottens Folkblad* grundades i juni 1908 började förhandscensuren långsamt återintroduceras. Censuren kom att stärkas ända fram tills 1914 då krigscensuren infördes som skärpte övervakningen ytterligare. På grund av krigscensuren åtalades tidningen på grund av en artikel i september 1914 för majestätsbrott vilket tvingade tidningen att lägga ner sin verksamhet. Åtalet förkastades sedermera vilket lett till oklarheter kring varför tidningen inte började ges ut igen. Efter februarirevolutionen 1917 började *Österbottens Folkblad* återigen utkomma och i ett av sina första nummer skrev tidningen att den påtvingade pausen hade berott på myndigheternas ingripande. Tidigare forskning har dock pekat på att en kärv ekonomi kan ha orsakat utgivningsstoppet, vilket tidningen själv på grund av rykten tillbakavisade redan våren 1917. Tidningen hann verka i knappt ett år innan den återigen tvingades avbryta verksamheten. Skyddskårerna tog efter inbördeskrigets utbrott under lugna former över tidningens tryckeri i Vasa den 4 februari, efter att den vita sidan avväpnat de ryska soldaterna och rödgardisterna i staden

⁴³ Bondestam, s. 16–17. Falleniu, s. 54, 62–64.

⁴⁴ Fallenius, s. 23–27, 77.

några dagar tidigare. Efter kriget utgavs från och med slutet av 1918 tidningen i ny form under det nya namnet *Folkbladet*. Den nya tidningen existerade enbart fram till 1923 då den tillsammans med andra arbetartidningar efter myndighetsbeslut tvingades upphöra med sin verksamhet.⁴⁵

Arbetet

Något förvånande dök det upp en tredje svenskspråkig arbetartidning i Finland 1908. *Social-Demokraten* gick som känt under i september 1908 och efter det föll det på *Österbottens Folkblad* att bära det socialistiska budskapet framåt i Svenskfinland. Finlands Svenska Arbetarförbund måtte därför ha varit mäktigt förvånade när *Arbetet* i Åbo gav sig till kända och gav ut två provnummer i december för att sedan börja utkomma regelbundet 1909. Allt tyder på att initiativtagarna i Åbo agerade på eget bevåg utan att höra sig för med arbetarförbundets styrelse före grundandet. Det kan ha varit lika bra eftersom förbundsstyrelsen knappast skulle ha uppmuntrat försöket, ett språkrör behövde den svenska arbetarrörelsen men två tidningar trodde många skulle bli en för mycket för den relativt sett lilla svenska arbetarrörelsen att klara av.⁴⁶

Arbetet hade liksom *Österbottens Folkblad* sitt kärnområde. Tidningen lästes i huvudsak av arbetarklassen i Åbo och de närbelägna trakterna. Utgivningen i Helsingforsområdet var begränsad för de båda tidningarna som båda hade ungefär 60–70 prenumeranter vardera i Helsingfors. *Arbetet* kom även den att bli radikal i sitt tonfall och bakom tidningen låg Åbo Svenska Arbetarförening som grundats 1903. Året 1909 blev tufft för tidningen som redan då riskerade att gå under. De ansvariga lyckades dock vända trenden. Upplagan ökade för att snabbt gå om *Österbottens Folkblad*. Det första året uppnåddes 900 exemplar. Åren 1910 och 1911 var siffrorna uppe i 1 600 respektive 2 700. Därefter torde den snabba tillväxten ha avtagit. Därefter fortsatte tidningen publiceras oavbrutet ända fram tills inbördeskriget. Efter tyskarnas landstigning på Åland och Houtskär valde en del av de tidningsaktiva att lämna Åbo tillsammans med de röda trupperna medan en del stannade kvar varav några häktades efter att Skärgårdens frikår intagit staden den 12 april 1918. Det sista numret av tidningen utkom så sent som den 11 april då spalterna fylldes av fredsvädjanden. I och med intagningen av Åbo upphörde *Arbetet* för att inte längre återkomma. Flera av tidningens medarbetare drabbades av inbördeskriget. *Arbetets* första huvudredaktör Janne Ojala blev till exempel arresterad den 1 maj 1918 utan dom medan andra klarade sig med livet i behåll.⁴⁷

⁴⁵ Fallenius, s. 12, 27–30, 46–48.

⁴⁶ Bondestam s. 17.

⁴⁷ Fallenius, s. 77. Bondestam, s. 23–25, 331–335.

Folktribunen

Folktribunen var en tidskrift som utkom åren 1907–1910. Gestalterna som var med om att starta tidskriften var i stor utsträckning samma personer som låg bakom *Arbetaren* och *Social-Demokraten*. Därutöver medverkade också andra personer som exempelvis Edvard Gylling och Ture Janson. Tidskriften skiljde sig från de övriga arbetarbladen i och med att den riktade sig till en liten grupp intellektuella. Det radikala marxistiska innehållet handlade bland annat om sociala förhållanden och arbetarrörelsen i Finland och utomlands. Tidskriftens upplaga rörde sig kring 900 exemplar och fick därmed ingen större spridning. Fastän *Folktribunens* och de svenska arbetartidningarnas upplagesiffror var relativt låga skall deras påverkan på arbetarrörelsen inte underskattas. Det var nämligen vanligt att prenumeranter efter att ha läst en tidning gav exemplaren vidare så att betydligt många fler kunde läsa innehållet. Tillvägagångssättet existerade av det enkla faktum att läsarna ville spara pengar genom att undvika prenumerationskostnader. Gemensamt för alla nämnda skrifter var självfallet det socialistiska budskapet som anpassades efter den aktuella politiska situationen i landet. Detta kom även till synes i källmaterialet då arbetartidningarna klart tog ställning för arbetarklassen i frågor som vanligen delade borgarna och arbetarna. Bageribranschens arbetsförhållanden var en sådan fråga och behandlas härnäst.⁴⁸

⁴⁸ Fallenius, s. 11, 84–85. Bondestam s. 16.

3. De olika yrkesbranscherna

3.1 Bagerifrågan

I den lilla kommunen Vahto i Egentliga Finland föddes Konrad Lehtimäki år 1883. Lehtimäki hade en svår uppväxt och tvingades tidigt träda in i arbetslivet för att kunna försörja sig. Bland annat sökte han sig till ett bageri där han fick börja jobba som lärling. Urbaniseringen hade lett till en ökad efterfrågan på bröd och bakverk runtom i landets städer när industrialiseringen hade tilltagit och befolkningmängden fortsatte att öka. Bagerierna genomgick som alla andra branscher en förändringsprocess och storbagerierna med en mera industriell prägel började så småningom konkurrera ut de mindre bagerierna som inte kunde upprätthålla samma nivå av produktivitet. Det var en tuff bransch som Lehtimäki hade gett sig in i och erfarenheterna därifrån kom han aldrig att glömma. Arbetslokalen där han jobbade var stor men låg till tak. Rummets ena kortsida hade en enorm bakugn som täckte hela väggen och luften var kvav och varm på grund av ugnen och dess vattengryta som försåg bageriet med kokhett vatten.⁴⁹

Lehtimäki fick som alla andra barn inom bageribranschen göra sådant som ingen annan ville göra, till exempel diska och skura golv. Den tyngsta delen av jobbet började dock mitt i natten när det var dags för själva gräddningen. Då skulle Lehtimäki springa av och an genom rummet för att hämta och förse ugnsmannen med ogräddat bröd på plåtar. När sedan brödet var färdigt gräddat gällde det för Lehtimäki att hålla tempo med ugnsmannen när denne skyfflade ut plåtarna ur ugnen med sin bakspade. På grund av de stekheta plåtarna och tempot var det inte ovanligt att barn som hade denna typ av arbetsuppgift ofta brände sig och tappade bakplåten på golvet. Detta hände också Lehtimäki som med gråten i halsen fick höra svordomar och ta emot slag av ugnsmannen för att ha klantat sig, en gång så pass hårda slag att han smällde huvudet i bakugnen med efterföljande näsblod som följde. Senare som vuxen engagerade sig Lehtimäki i arbetarrörelsen och blev sedermera lantdagsledamot för socialdemokraterna 1911–1917, men mer känd blev han kanske ändå som författare. Konrad Lehtimäki dog 1937 i Åbo.⁵⁰

Lehtimäkis historia är inte unik. I städerna befann sig bagerierna i regel under marknivå där bageriarbetarna ofta bodde i arbetslokalen och tillika delade sängar. Det var allmänt känt att både barn och vuxna led under de svåra förhållandena. Det konstanta nattarbetet gjorde det svårt för bagarna att ha ett socialt liv och bilda familj. Många stillade sina bekymmer med alkohol vilket tillsammans med de ofta dåliga boendeförhållandena ledde till allt fler bekymmer. I begynnelsen av 1900-talet sades det även att varannan bagare led av syfilis. Missförhållandena

⁴⁹ "Lehtimäki, Konrad". Uppslagsverket Finland av Svenska folkskolans vänner.

<<https://www.uppslagsverket.fi/sv/sok/view-103684-LehtimaekiKonrad>>. 6.7.2019. Rauno Artesola, *Keisarin vallasta Brysselin tielle. Turun leipomotyöväen ammattiosaston historia 1904–2004* (Åbo 2004), s. 9–10.

⁵⁰ Artesola, s. 9–10.

ledde så småningom till att röster höjdes inom, men även utanför den gryende arbetarrörelsen, för att förbättra arbetsförhållandena inom bagerierna.⁵¹

I avhandlingens undersökta material utgjorde bagerifrågan huvudfokuset i totalt 13 av artiklarna. Resultatet sammanfattas nedan:

Tabell 1. Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen. Bagerifrågan.

År	Negativ inställning	Positiv/ neutral inställning	Totalt
1904		1	1
1905		1	1
1907		1	1
1908		1	1
1910	3	1	4
1913	3	2	5
Totalt	6	7	13

Källa: *Arbetaren, Social-Demokraten, Arbetet & Österbottens Folkblad.*

Som det framgår ur tabellen var merparten av artiklarna från de två åren 1910 och 1913. Orsaken till att det skrevs så mycket just dessa två år beror på att arbetarpressen misstänkte att landvinningar som tidigare gjorts i lagväg nu var under hot. I en del av artiklarna kritiserades industristyrelsen hårt medan densamme kunde ha en mera undanskymd roll i andra artiklar. Artiklarna var relativt långa jämfört med andra artiklar i källmaterialet om året 1913 undantas. Artiklarna hade en snittlängd på 13 stycken om 1913 borträknas och en snittlängd på nio stycken om 1913 medräknas. Av de 13 artiklarna ingick tre i *Arbetaren*, en i *Social-Demokraten*, sex i *Arbetet* och tre i *Österbottens Folkblad*.

Bagerierna blev mot slutet av 1800-talet allt mer omoderna vilket som redan nämndes utmynnade i missförhållanden för arbetarna inom bagerierna. Den första bageristrejken i Finland inträffade i augusti 1899 i Helsingfors och det var kring den tiden det började gå upp för bageriägarna att fler strejker var att vänta inom en snar framtid. Strejken slutade förvisso med nederlag för bageriarbetarna men rädslan för framtida strejker fick förstås många bageriägare att gå med på lokala uppgörelser som exempelvis begränsade det av bageriarbetarna illa omtyckta nattarbetet. Myndigheterna hade redan under en längre tid varit under press från den organiserade arbetarrörelsen att göra någonting åt nattarbetet och myndigheterna hade därför redan före 1899 bestämt sig för att göra något åt bageriernas arbetsförhållanden. Samma problematik gick att skönja i de andra nordiska länderna vid samma tid. Både Sverige och Norge företog under 1890-talet

⁵¹ Artesola, s.10. & Torsten Ekman, *Helsingfors röda fanor. Från arbetarrörelsens tidiga år 1883–1917* (Helsingfors 2017), s. 261–262.

undersökningar av bageribranschen och i Norge utmynnade detta redan under samma årtionde i en bageriarbetslag som avsevärt förbättrade bageriarbetarnas förhållanden. En månad efter Helsingforsstrejken i oktober 1899 gav industristyrelsen ut ett preliminärt förslag till förordning om arbetstider i bagerier. Förslaget gick bland annat ut på att begränsa skiftesarbetets längd till maximalt 12 timmar samt att begränsa förekomsten av nattarbete kraftigt. För att kunna göra sin röst hörd bestämde sig bageriägarna i Helsingfors för att grunda en egen intresseförening som i sin tur genast tog initiativ till att samla landets bageriägare och grunda det landsomfattande *Bageri och Konditori Idkarens i Finland* den 17 mars 1900. Några år senare – den 15 maj 1905 – grundade bageriarbetarna av samma orsak *Finlands Bageriarbetarförbund*.⁵²

Till näst genomgås artikelmaterial där skribenterna förhållit sig neutralt gentemot industristyrelsen. Den första artikeln med fokus på bagerifrågan är något speciell eftersom den författats av Gustaf Robert Snellman. Snellman undervisade matematik och fysik fram tills 1899 varefter han jobbade som redaktör för *Nya Pressen* och *Daglig Allehanda*. 1902 anställdes han sedan av industristyrelsen som chef för styrelsens arbetsstatistik. Snellman hade därmed en betydande roll för den första finländska arbetsstatistiken eftersom det var vid samma tid som officiell arbetsstatistik med fokus på bland annat arbetsförhållanden och boendeförhållanden började insamlas i Finland. Snellman fortsatte sitt arbete inom industristyrelsen ända fram till 1918 då han tog avsked. I *Arbetarens* artikel från 1904 informerade Snellman om en stundande arbetsstatistisk undersökning om bageribranschen som skulle företas. Några år tidigare (1899) hade en undersökning av branschen redan gjorts men endast en begränsad sådan. Industristyrelsens arbetsstatistiska undersökningar var alltid mera omfattande och i det här fallet skulle 2 149 bageriarbetare höras och 696 bageriarbetsplatser undersökas. Med sin artikel ville Snellman uppmana alla bageriarbetare att svara ärligt på undersökningens olika frågor för att få en så verklighetsenlig data som möjligt. Artikeln kan ses som förtroendebyggande eftersom industristyrelsen efterlyser samarbete för att om möjligt i framtiden förbättra arbetsförhållandena för bageriarbetarna, något som bageriarbetarna själva länge efterlyst.⁵³

1905 meddelade *Arbetaren* om lantdagens förehavanden. 1899 hade industristyrelsen som känt avgivit ett förslag till förordning gällande arbetstiden i bagerierna men det var redan 1897 som lantdagen begärt en utredning av industristyrelsen om förhållandena i bagerierna. Industristyrelsens undersökning visade att det förekom allvarliga sanitära och sedliga missförhållanden i bagerierna. Bagerierna var inte ändamålsenliga med tanke på storproduktion, utrymmena var små, kvava och varma och mjöldammet inverkade även menligt på arbetarnas hälsa. Vid den här tiden insåg man också hur förhållandena kunde leda fram till bland annat

⁵² Aaro Jalas & Veijo Åberg, *Suomen Leipuriliitto 1900–2010. Katsaus leipomoalan historiaan* (Helsingfors 2010), s. 13–15. & Artesola, s. 12.

⁵³ *Aikalaiskirja : henkilötietoja nykypolven suomalaisista. 1921* (Helsingfors 1920), s. 428–429. 'Till arbetsgifvare och arbetare inom bagareyrket', *Arbetaren* (16.7.1904). & 'Arbetsstatistiken. Sista föredraget', *Social-Demokraten* (24.3.1908).

alkoholproblem och problem inom familjelivet, när både kvinnliga och manliga bageriarbetare inte spenderade tid med barnen hemma på grund av skiftesarbetet under natten. Arbetet med bagerilagen drog ut på tiden och det var först 1905 som lantdagen mottog ett kejserligt lagförslag för bagerierna. Det skulle dröja ytterligare några år innan själva lagen blev ett faktum. 1907 godkändes lagen av lantdagen och först i juli 1909 trädde den i kraft.⁵⁴

Två och ett halvt år senare – i oktober 1907 – skrev *Arbetaren* återigen om bagerilagen. Detta var på grund av att den nya bagerilagen några dagar tidigare hade godkänts av lantdagen och artikeln gav läsarna en bild över skeendena som lett fram till lagen. I artikeln nämndes industristyrelsen endast flyktigt i samband med att styrelsens undersökning och därpåföljande förslag till förordning från slutet av 1800-talet behandlades. En massiv kritik riktade *Arbetaren* däremot mot bageriägarna och politikerna i borgarpartierna. Före lantdagsreformen 1906 hade speciellt borgarståndet i ståndslanddagen motsatt sig allt för radikala förändringar gällande bagerierna och efter 1906 var det de borgerliga partierna som till exempel Svenska folkpartiet som motsatte sig allt för starka ingrepp i näringsfriheten.⁵⁵

Bagerilagen blev den första lagen i Finland som reglerade arbetstider på en arbetsplats och fastän den politiska vänstern hade hoppats på mera kunde de som kämpat för lagen äntligen glädjas åt resultatet. Bland annat innebar lagen att arbetet begränsades till 48 timmar i veckan och att ett skift inte fick pågå längre än tio timmar. Lagen stipulerade även att bageriarbetarna inte fick jobba om söndagarna. En mera omstridd fråga gällde huruvida arbetsgivaren fick betala ut lönen in natura. Med en knapp marginal på 92 röster mot 91 i lantdagen bestämdes det att lönen endast fick betalas ut i reda pengar vilket de flesta borgarna hade motsatt sig. Borgarnas motstånd mot nattarbetet⁵⁶ existerade inte längre 1907 på samma vis som några år tidigare. Kring sekelskiftet 1900 hade både bageriägare och borgarklassen överlag motsatt sig nattarbetets avskaffande men 1907 hade många i allmänhet insett nödvändigheten av att avskaffa detta arbete. En del undantag fanns dock gällande nattarbetet. Till exempel kunde i begränsad mängd nattarbete utföras natten innan helgdag. Förändringen berodde förmodligen både på att flera ur borgarklassen hade insett fördelarna med en dylik förändring men den största orsaken torde de facto ha varit arbetarrörelsens växande styrka. Speciellt under storstrejken 1905 hade arbetarklassen lyckats visa vad den kunde åstadkomma.⁵⁷

Vårvintern 1908 hölls ett föredragstillfälle, sannolikt i Helsingfors, där G. R. Snellman agerade föredragshållare. *Social-Demokraten* sammanfattade i efterhand föredraget där Snellman hade tagit tillfället i akt för att beskriva förhållandena inom bageribranschen såsom de såg ut. Den nya bagerilagen skulle som känt träda i kraft efter först drygt ett år den första juli 1909. Tack vare

⁵⁴ Jalas, s. 202 & 'Landtdagen. Propositioner', *Arbetaren* (2.3.1905).

⁵⁵ Risto Uljas & Päivi Uljas, *Leiväntekijät. Helsingin Leipomotyöntekijäin ammattiosaston tarina 1888–2018* (Helsingfors 2019), s. 74–75. & 'Bagarlagen. Dess förhistoria', *Arbetaren* (26.10.1907).

⁵⁶ Arbete som fortgick mellan kl.21.00 och 06.00.

⁵⁷ Uljas & Uljas, s. 74–75. & 'Bagarlagen. Dess förhistoria', *Arbetaren* (26.10.1907).

den arbetsstatistiska undersökning som industristyrelsen under ledning av Snellman hade vidtagit några år tidigare, hade myndigheterna erhållit detaljerad information om hur arbetsmiljön såg ut i landets bakerier. Intressant nog valde *Social-Demokraten* att inte kritisera någonting av föredraget. Framför allt en sak som Snellman lyfte fram hade kunnat ge utrymme för kritik från arbetarpressen. Arbetarrörelsen hade länge yrkat på radikala reformer men Snellman ansåg att lantdagens godkännande av bakerilagen varit något förhastad. Istället menade Snellman att det vore för allas bästa om förändringarna skedde gradvis för att på så sätt vänja bageriägarna vid de nya bestämmelserna. Frukten var att en allt för radikal ändring snabbt kunde leda till lönekris då arbetstiden per vecka på vissa håll kunde halveras. Snellman gav även åhörarna andra intressanta detaljer kring bageribranschens essens. Så kallad bagarskabb ledde till utslag på händerna när degen knådades för hand, ohyra gästade ofta de smutsiga arbetslokalerna med efterföljande avföring längs med väggar och golv⁵⁸, bageriarbetarna nedsmittades lätt av tuberkulos då olika baciller lätt överfördes via mjöldamm och på grund av den höga inomhustemperaturen samt arbetsintensiteten var det vanligt att svetten från bageriarbetarna droppade ner i bröddegen! Enligt egen utsago ville Snellman inte berätta om alla vämjeliga fakta eftersom åhörarna då skulle mista lusten att äta bröd. *Social-Demokraten* kunde glädjas åt det faktum att Snellman efterlyste fler bestämmelser som skulle förbättra en del av arbetsförhållandena. Bland annat skulle snart en ny förordning om arbetslokalers renlighet börja beredas.⁵⁹

Vad gäller bakerilagen och förhållandena inom bageribranschen verkade Snellman balansera mellan både borgarnas och arbetarrörelsens krav när han efterlyste förbättringar i arbetsförhållandena samtidigt som han tycker att de inte skulle genomdrivas för snabbt. Mot slutet av sitt föredrag berättade också Snellman om statistiken som industristyrelsen samlade in kring arbetsinställelser i landet och som publicerades i *Arbetsstatistisk Tidskrift*. Han poängterade för åhörarna att målet för industristyrelsen var att vara så objektiv som möjligt och att han därför prenumererar på alla arbetarblad för att få så heltäckande information som möjligt. Det var nämligen mindre vanligt att en person i Snellmans samhällsställning skulle ha läst en arbetartidning. Avslutningsvis uttryckte Snellman sin förhoppning om att hans föredrag hade skapat förtroende för industristyrelsens statistik. *Social-Demokraten* neutrala inställning gentemot Snellman och industristyrelsen torde på sin tid ha ingett läsarna förtroende för industristyrelsen eftersom Snellman fick komma till tals utan att kritiseras av tidningen.⁶⁰

Ett par år senare (1910) skrev uppenbarligen en läsare av *Arbetet* vid namn John Gabriels⁶¹ en artikel som tidningen publicerade. Det var den enda artikeln som rörde bagerifrågan där skribenten valt att referera uppgifter från Snellmans och industristyrelsens undersökning.

⁵⁸ Kallades även för kejsargrönt.

⁵⁹ 'Arbetsstatistiken. Sista föredraget', *Social-Demokraten* (24.3.1908).

⁶⁰ 'Arbetsstatistiken. Sista föredraget', *Social-Demokraten* (24.3.1908).

⁶¹ John (Johan) Gabriels var en flitig skribent. Namnet torde med all sannolikhet dock ha varit skribentens pseudonym (se t.ex. Bondestam, s. 89).

Gabriels hade gått ut på restaurang med sina vänner och på grund av att han inte drack alkohol blev han hånad av sina vänner för sina dryckesvanor. Gabriels valde därför att lättsamt ge tillbaka för att visa att även vännernas mat- och dryckesvanor kunde ifrågasättas. När vännerna serverades sina måltider tog Gabriels därför tillfället i akt att poängtera det ena och det andra om maten vilket gjorde att vännerna tappade matlusten. Brödet ville ingen äta efter att Gabriels upplyst alla om industristyrelsens undersökning. Mjukrom⁶², korv och norslåda ville ingen heller äta efter att Gabriels upplyst sällskapet om att mjukrom ger binnikemask, korven aldrig skulle ätas av dem som stoppar den och att norsfisker som används till norslåda precis som ålar bland annat lever på lik. Industristyrelsen nämndes enbart i förbifarten men artikeln visar att det fanns de som de facto läste och tog till sig industristyrelsens undersökningsresultat.⁶³

Härnäst ges en inblick i vad som orsakade arbetarpressens negativa attityd gentemot industristyrelsen 1910. I Vasa höll Bageri och Konditori Idkarens i Finland, det vill säga bageriägarnas förbund, årsmöte 1909 kort efter att bagerilagen trätt ikraft. Mötet beslöt enhälligt att bagerilagen måste revideras eftersom den hotade hela branschens existens. Det hade kommit till arbetarpressens kännedom att industristyrelsen stödde en revidering och det var detta faktum som fick arbetarpressen att reagera negativt. Mötesdeltagarna ansåg att stipuleringen om maximalt 48 timmars i veckan per arbetare i praktiken betydde åtta timmars arbetsdagar. En officiell arbetstid på åtta timmar om dagen var någonting som arbetarrörelsen vid denna tidpunkt endast kunde drömma om. Australien var det enda landet som hade infört en dylik arbetstidsreglering. Mötesdeltagarna insisterade på att arbetstiden kunde uppgå till 54 timmar i veckan och tio timmar om dagen. Dessutom ville mötesdeltagarna tidigarelägga arbetstiden så att arbetet kunde påbörjas klockan fyra på morgonen istället för klockan sex. Nattarbete var enligt lagen förbjudet men en arbetare kunde ändå tillåtas jobba upp till tio nätter om året såtillvida bagerierna ansökte om detta av magistraten. Mötesdeltagarna tyckte tillvägagångssättet var oflexibelt och önskade att det endast skulle räkna med att meddela rätt myndighet om vem som jobbade nattskift och när. Intressant nog yrkade inte mötesdeltagarna på nattarbetets återinförande. Kanske såg de vid den aktuella tidpunkten ett sådant alternativ som orealistiskt. Avslutningsvis ansåg mötesdeltagarna att den nystiftade lagen inte tog i beaktande kundernas köpbeteende. Konditorierna som också omfattades av bagerilagen hade traditionellt sålt de flesta bakverk under helgdagar och söndagar. Därför ville mötesdeltagarna se att konditorierna skulle tillåtas att sysselsätta personal under söndagsmorgnar och helgdagsmorgnar.⁶⁴

Resultatet av mötet blev att förbundsstyrelsen skickade en inlägga till senaten 1910 där förbundet bad om en lagrevidering i enlighet med vad mötesdeltagarna kommit fram till. Det var denna inlägga som arbetarpressen reagerade starkt på och som föranledde *Arbetets* och *Österbottens Folkblads* kritik gentemot industristyrelsen 1910. Saken kom dock inte att fortskrida såsom Bageri

⁶² Rom av siklöja.

⁶³ 'God Aptit', *Arbetet* (25.3.1910).

⁶⁴ Jalas, s. 130–132.

och Konditori Idkarens i Finland hade hoppats på vilket kom sig av de rådande omständigheterna i landet. Den andra förryskningsperioden hade påbörjats, kampen om Finlands rättsliga förhållande gentemot Ryssland hade återuppstått och senaten ersattes allt mer av Rysslandsvänliga senatorer. Senaten meddelade förbundet om att ärendet inte hann prioriteras för tillfället. Kort därefter utbröt första världskriget 1914 vilket fick bageriägarna att fokusera på andra frågor. Senaten hann dock 1909 remittera ärendet till industristyrelsen som gav ett utlåtande i frågan.⁶⁵

1910 hade arbetarpressen fått kännedom om inlagen som skickats till senaten samt industristyrelsens därpåföljande utlåtande i frågan. Industristyrelsen tyckte precis som före bagerilagens instiftande att lagen begränsade näringsfriheten i allt för omfattande grad och jämförde den nystiftade lagen med Norges relativt nya bagerilag som inte var lika rigorös i sina bestämmelser som den finska. Industristyrelsen föreslog att en kommitté skulle tillsättas med två representanter från bageribranschens arbetsgivare respektive två representanter från branschens arbetstagare. Kommitténs femte medlem skulle utgöras av en obunden ordförande. Tanken var att kommittén skulle komma fram till ett reviderat lagförslag som skulle lämnas in till nästa lantdag. Det blev ingenting av industristyrelsens förslag när inlagen ej ledde någon vart men när arbetarpressen fick höra om det hela ledde det till skarp kritik. Den 16 september 1910 skrev därför både *Österbottens Folkblad* och *Arbetet* om vad som försiggick. Industristyrelsen ansåg Bageri och Konditori Idkarens i Finlands yrkanden som moderata och hoppades att den tilltänkta kommittén skulle komma fram till samma sak. *Arbetet* menade att tjänstemännen på industristyrelsen tillhörde den så kallade Manchesterskolan som förespråkade total näringsfrihet utan statlig inblandning. Industristyrelsen beskyldes för att vara en av grundorsakerna till att Finlands sociala lagstiftning var efterbliven. Tidningen gick faktiskt så långt att den påstod att industristyrelsen var den enda institutionen i den civiliserade världen som fortfarande ansåg att total näringsfrihet vore något eftersträfvansvärt.⁶⁶

Huruvida tjänstemännen inom industristyrelsen faktiskt förespråkade total näringsfrihet arbetsgivare och arbetstagare emellan är oklart. Att industristyrelsen skulle ha förespråkade total näringsfrihet verkar emellertid något osannolikt. Styrelsen motsatte sig inte en reglering av bageribranschen utan förespråkade en bagerilag som var mindre reglerad än den som nyligen blivit stadfäst. *Österbottens Folkblad* var mindre frän i sin kritik och menade att det till och med var förvånande att industristyrelsen som näringsfrihetens förespråkade kom med ett kommittésammansättningsförslag som ur arbetarsynvinkel kunde anses vara rimligt på grund av kommitténs jämbördighet mellan arbetsgivare och arbetstagare. I artiklarnas diskurs framkom tydligt att industristyrelsen tog ställning för bageriägarna och ej för bageriarbetarna.⁶⁷

⁶⁵ Jalas, s. 130–132.

⁶⁶ 'Industristyrelsen gör drängtjänst åt bagarena', *Arbetet* (16.9.1910). & 'Bagerilagen och bagarmästarna', *Österbottens Folkblad* (16.9.1910).

⁶⁷ 'Industristyrelsen gör drängtjänst åt bagarena', *Arbetet* (16.9.1910). & 'Bagerilagen och bagarmästarna', *Österbottens Folkblad* (16.9.1910).

Senare under hösten publicerade *Arbetet* en agitatorisk artikel på grund av att metallarbetsgivarförbundet valt att inte förlänga kollektivavtalet med metallarbetarna. Flera andra industriella branscher hade också valt att inte förlänga sina kollektivavtal som arbetarnas landsorganisation hade lyckats uppnå några år tidigare. Det här måste delvis ha berott på att det 1910 rådde lågkonjunktur och att det därmed var lättare för arbetsgivarna att hitta villigt arbetsfolk. Delvis måste det också ha berott på att arbetarrörelsen hade mist en del av sitt momentum som uppnåddes under och direkt efter storstrejken 1905. *Arbetet* räddes det faktum att den arbetande befolkningen så småningom kunde tänkas få sämre arbetsvillkor och uppmanade därför alla läsare att ansluta sig till fackföreningsrörelsen för att på det viset kunna få mera styrka i förhandlingar med arbetsgivarorganisationerna. I sin artikel upprätthöll *Arbetet* en stark arbetardiskurs där de enda existerande samhällsgrupperna utgjordes av arbetarklassen och den mindre överklassen som utnyttjade den förra. Överklassen anklagades för att vara i maskopi med sabelsenaten⁶⁸ och för att försöka omkullkasta lagar som antagits av lantdagen. Det var i detta sammanhang som industristyrelsens agerande i bagerifrågan lyftes fram och det gjordes klart för läsarna att industristyrelsen utgjorde en del av överklassen, överklassen som i slutändan måste störtas av arbetarklassen som enligt tidningen utgjordes av de breda befolkningslagren.⁶⁹

Arbetets bitterhet gentemot industristyrelsen kom väl till synes när tidningen skrev att denna ”inhämska myndighet” (läs industristyrelsen) täcktes komma med sitt ”landsförrädiska utlåtande”. Betydelsen av begreppet landsförrädisk var ytterst laddad vid den aktuella tidpunkten eftersom finländarna generellt motsatte sig den pågående förryskningen. Stämplingen av industristyrelsen som landsförrädare kunde härvidlag tolkas på tvänne sätt; dels som att styrelsen förrådde Finland när denne samarbetade med sabelsenaten och dels som att styrelsen förrådde det finska folket (som i enlighet med artikelns arbetardiskurs i huvudsak utgjordes av arbetarklassen). Efter denna synnerligen fräna kritik kom det att dröja dryga två år innan bagerifrågan återigen dök upp i arbetarpressen.⁷⁰

År 1913 dök så bagerifrågan upp igen bland tidningsspalterna, inalles fem artiklar i det genomgångna materialet handlade om bagerifrågan detta år. Två av artiklarna kan sägas vara neutrala och tre negativa vad gäller inställningen gentemot industristyrelsen. Uppmärksamheten berodde på att Vasa ångbageri hade vänt sig till senaten för att få tillåtelse att bedriva nattarbete i sitt bageri och detta retade självfallet upp dem som hade arbetat hårt några år tidigare för nattarbetets upphävande. Det fanns nu en uppenbar risk för att framstegen skulle gå om intet om senaten tillät vissa bagerier att kringgå bagerilagen. Förvisso kände Vasa ångbageri till lagbestämmelserna men bageriet hävdade att produktionen till största del var maskinell så att bageriet inte per definition

⁶⁸ Smådeord för den finländska senaten 1909–1917 då denna förryskades.

⁶⁹ ’Folkets fiender i verksamhet’, *Arbetet* (4.11.1910). & Elli Parkkari, *Suomen työväenliikkeen historia. Opintokirje N:o 2* (Helsingfors 1947). s. 6.

⁷⁰ ’Folkets fiender i verksamhet’, *Arbetet* (4.11.1910). & Elli Parkkari, *Suomen työväenliikkeen historia. Opintokirje N:o 2* (Helsingfors 1947). s. 6.

kunde likställas med ett vanligt bageri. Eftersom arbetet om natten till överhängande del utfördes av maskiner och inte av mänsklig arbetskraft menade bageriägarna att företaget borde ses som likvärdigt med en fabrik. Fabriksanläggningar i sin tur omfattades ej av bagerilagens bestämmelser. Både *Österbottens Folkblad* och *Arbetet* skrev varsin artikel om det som var i görningen. Båda artiklarna var likartade till sin karaktär men *Österbottens Folkblad* hade valt att skriva något mer, vilket är förståeligt med tanke på att tidningen i första hand riktade sig mot läsare i Österbotten. Skarp kritik riktades i artiklarna mot ägarna av Vasa ångbageri som ansågs försöka kringgå den nya bagerilagen. I enlighet med arbetardiskursen anklagades ägarna göra det som herreklassen alltid hade gjort, nämligen att suga ut de bredare befolkningslagren på deras resurser.⁷¹

I de två artiklarna kritiserades inte industristyrelsen överhuvud taget. Efter att ha mottagit Vasa ångbageris hänvändelse skickade senaten ärendet vidare för granskning till industristyrelsen. I sitt därpåföljande uttalande avgjorde styrelsen ärendet till ångbageriets nackdel. Industristyrelsen hävdade bestämt att fastän produktionen till största del var maskinell, så måste laginnehållet tolkas så att även bagerier som bedrev fabriksmässig produktion borde omfattas av lagbestämmelsen. Däremot konstaterade dock industristyrelsen att det vore bättre om bagerier av det aktuella slaget inte skulle omfattas av bagerilagens bestämmelser om nattarbete. Redan det faktum att industristyrelsen förespråkade nattarbete i detta fall borde ha kunnat ge arbetarbladen anledning till att kritisera styrelsen i de två neutrala artiklarna, men så skedde ej. Till och med den allmänt föraktade sabelsenaten som mottagit ångbageriets förfrågan gick fri från arbetartidningarnas skarpa kritik eftersom senaten i enlighet med industristyrelsens uttalande kom att avslå förfrågan. *Österbottens Folkblad* gick till och med så pass långt att tidningen kallade senatens politik som framsynt.⁷²

I samband med Vasa ångbageris förfrågan till senaten så framställde både *Arbetet* och *Österbottens Folkblad* även industristyrelsen i negativ dager. *Österbottens Folkblad* hade tidigt i januari 1913, innan senaten fattat något beslut, fått nys om vad som var på gång och förutspådde då att arbetarbefolkningen kunde vänta sig att brott skulle begås mot bagerilagen. Tidningen var rätt säker på att industristyrelsen skulle ställa sig positivt till bageriägarnas förfrågan och att senaten därför skulle bevilja undantagstillstånd för Vasa ångbageri. Som framkommit tidigare avslogs sedermera senaten förfrågan och efter sina två artiklar skrev inte *Österbottens Folkblad* något mer om saken.⁷³

Arbetet omnämnde industristyrelsen negativt i två av sina artiklar efter att senaten tagit sitt beslut. Den 17 januari 1913 hade tidningen rapporterat om händelsen i Vasa utan att kritisera industristyrelsen men några dagar senare, den 28 januari 1913 fick industristyrelsen utstå hård

⁷¹ 'Förkastad anhållan av om undantag från bagerilagen', *Arbetet* (17.1.1913). & 'Springet i senatstrapporna', *Österbottens Folkblad* (17.1.1913).

⁷² 'Förkastad anhållan av om undantag från bagerilagen', *Arbetet* (17.1.1913). & 'Springet i senatstrapporna', *Österbottens Folkblad* (17.1.1913).

⁷³ 'Undantagslagen för storborgare', *Österbottens Folkblad* (3.1.1913).

kritik. Den senare tidningsartikeln var de facto inte skriven av någon på *Arbetets* redaktion, utan var en översättning av vad den finskspråkiga tidningen *Työmies* skrivit. Skribenten från *Työmies* valde intressant nog att inte nämna faktumet att industristyrelsen i själva verket avrått senaten från att bevilja undantagstillstånd. Föga förvånande gällde skribentens kritik industristyrelsens uttalande om att nattarbete i fabriksliknande bagerier vore önskvärt. Skribenten framställde dock saken som om industristyrelsen skulle ha velat återinföra nattarbetet fullständigt i alla bagerier. Huruvida detta stämmer har inte kunnat bekräftas men på basen av övriga tidningsartiklar är det mera sannolikt att industristyrelsen inte ville återintroducera nattarbete fullständigt, utan enbart för de fabriksliknande bagerierna som inte i nämnvärd grad skulle ha behövt personal på plats nattetid. Däremot hade nog industristyrelsen haft invändningar i samband med att lagen stiftades eftersom styrelsen ansåg att bagerilagen inkräktade för mycket på näringsfrihetens principer och var något för radikal. Enligt skribenten hade industristyrelsen "förnedrat sig" till att vara en "ständig sakförare" för arbetsgivarna. Arbetarnas förhållanden var av sekundär betydelse. Skribenten förutspådde att industristyrelsen inte skulle sluta med sina "reaktionära strävanden" innan väldigt tydliga lagar var skrivna som omöjliggjorde att industristyrelsen kunde tolka lagen. I detta fall hade det uppenbarligen funnits en del tolkningsutrymme för vad som de facto definierade ett bageri.⁷⁴

Knappt ett halvår senare rapporterade *Arbetet* om ett bageri i Villmanstrand som hade tillåtit arbetare att jobba nattetid. Det var industristyrelsens underavdelning yrkesinspektionen som ansvarade för att övervaka bagerilagens efterlevnad. Alla yrkesinspektörer ansvarade för varsitt eget distrikt. Faktum var dock att yrkesinspektörerna sällan hade tid att inspektera bagerierna i den mån som hade varit nödvändigt för att upprätthålla lagen. Därför var de lokala bagerifackföreningarna snabba med att börja övervaka lagens efterlevnad själva. Fackföreningen i exempelvis Helsingfors bildade då lagen trädde i kraft 1909 en egen övervakningskommitté på 15 personer. En kommittémedlem fick tre mark om en gjord anmälan ledde fram till åtal i rådstuvurätten. Fastän bageriägarna hade haft god tid på att förbereda sig inför lagens ikraftträdande så var det många som försökte kringgå lagen eller direkt bryta den. Under de första fem månaderna efter att lagen trätt ikraft hade bagerifackföreningarna hunnit göra totalt 127 anmälningar om lagöverträdelser till yrkesinspektionen och bageriarbetarnas förbundsstyrelse. Bland annat Sjöbloms bageri i Helsingfors hade kort efter bagerilagens införande återgått till att betala ut löner in natura vilket den nyupprättade övervakningskommittén var snabb att rapportera om till yrkesinspektionen.⁷⁵

Under de kommande åren existerade en viss frustration hos bageriarbetarna som upplevde att yrkesinspektionen inte övervakade lagens efterlevnad tillräckligt mycket. Frustrationen kan förstås eftersom det officiellt inte var bageriarbetarna som skulle övervaka lagens efterlevnad. Däremot gjorde troligen de flesta yrkesinspektörer så gott de kunde, de hade självfallet andra uppgifter utöver att övervaka bagerilagen. Yrkesinspektör Jansson i Helsingfors gav redan år 1910

⁷⁴ 'Bagerierna, industristyrelsen och lagligheten', *Arbetet* (28.1.1913).

⁷⁵ 'Polisen och yrkesinspektören sover då det gäller att skydda arbetare', *Arbetet* (27.6.1913). & Uljas, s. 77–80, 85–86.

hela 434 tillsägelser och rekommendationer i sitt distrikt till diverse bageriägare. Det är på så sätt anmärkningsvärt att *Arbetet* och *Österbottens Folkblad* inte rapporterade mera om bageriägarnas lagöverträdelser eftersom dessa var så pass vanliga. Endast fallet i Villmanstrand framkom i tidningsmaterialet. *Arbetet* beskyllde då den 27 juni 1913 den distriktsansvariga yrkesinspektören för att sova under arbetstid. Finska bageriarbetarnas förbundsstyrelse hade anmält bagaren M. Nysinen för att ha låtit bageriarbetare jobba natt och helgdagar. Varken den lokala polisen eller yrkesinspektör hade dock tagit tag i saken och därför krävde *Arbetet* att industristyrelsen så snabbt som möjligt skulle företa en utredning och ställa lagförbrytaren till svars. Hur det hela slutade är dessvärre okänt. De fall som faktiskt slutade i domstol kunde för övrigt genomgå långa behandlingstider. Karl Fazer hade likt många bageriägare låtit sina arbetare jobba under julaftonen 1910 som råkade infalla på en söndag. Ärendet slutade med att Karl Fazer av Helsingfors rådstuvurätt tvingades böta 50 mark. Fazer nöjde sig inte med domen och överklagade till både Åbo hovrätt och senaten som båda två stod fast vid att Fazer skulle böta för brott mot bagerilagen. Den slutgiltiga domen fastslogs således först mot slutet av 1913. Hela processen hade då pågått i nästan fyra år!⁷⁶

Gränsdragningen mellan neutrala respektive negativa artiklar tarvar här en förklaring. Gentemot industristyrelsen förhöll sig *Arbetet* neutralt medan yrkesinspektören fick utstå kritik. I detta samt liknande fall kunde artikeln anses rikta negativ kritik även gentemot industristyrelsen. Det var allmänt känt vid den här tiden att yrkesinspektionen utgjorde en del av industristyrelsen. Kritiserades en yrkesinspektör kritiserades därmed samtidigt en del av industristyrelsen.

Endast två av alla bageriartiklar var undertecknade och det är troligt att de resterande elva var författade av skribenter på de olika arbetarbladen. Generellt kan de 13 artiklarna som handlade om bagerifrågan indelas i tre kategorier. Den första kategorin utgjordes av artiklarna skrivna 1904–1908 som handlade om bagerilagens väg till att slutligen bli godkänd av lantdagen och stadfäst av kejsaren. I dessa artiklar förhöll sig arbetarpressen uteslutande neutralt gentemot industristyrelsen. Styrelsen tedde sig som en objektiv myndighet som jobbade för att förbättra bageriarbetarnas arbetsförhållanden samtidigt som borgarklassens intressen beaktades av styrelsen. Denna bild upprätthölls ända fram till sensommaren 1910. Ännu under vårvintern kunde *Arbetets* läsare ta del av John Gabriels restaurangbesök där industristyrelsens statistiska undersökning framstod som pålitlig objektiv information. De fyra artiklarna 1904–1908 var alla skrivna av de Helsingforsbaserade *Arbetaren* och *Social-Demokraten*.

Den andra kategorin innefattade de artiklar som handlade om Bageri och Konditori Idkarens i Finlands inlägga till senaten. De tre artiklarna i kategorin var uteslutande negativa i sitt innehåll gentemot industristyrelsen. Industristyrelsens förespråkande för en revidering av bagerilagen i en riktning mot mera näringsfrihet bageriägare och bageriarbetare emellan väckte ont

⁷⁶ 'Polisen och yrkesinspektören sover då det gäller att skydda arbetare', *Arbetet* (27.6.1913). & Uljas, s. 77–80, 85–86.

blod hos arbetarpressen som nyligen hade upplevt ett enormt framsteg inom den sociala arbetslagstiftningen. *Arbetet* rapporterade i ärendet två gånger medan *Österbottens Folkblad* nämnde händelsen i endast en av sina artiklar.

Den sista kategorin innehöll fem artiklar och handlade om Vasa ångbageris hänvändelse till senaten om att få tillstånd för att bedriva nattarbete. I *Österbottens Folkblads* första artikel kritiserades industristyrelsen medan styrelsen hade en mera undanskymd roll i tidningens andra artikel där istället ägarna för Vasa ångbageri kritiserades i hårda ordalag. *Arbetets* tre artiklar är författade efter att redaktionen fått kunskap om att senaten och industristyrelsen avgjort frågan till bageriarbetarnas fördel. Den första artikeln riktade därför skarp kritik mot Vasa ångbageri men inte mot industristyrelsen. I sina två efterföljande artiklar riktade dock *Arbetet* från kritik mot industristyrelsen som till och med blev anklagade för att vara landsförrädare.

Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen i bagerifrågan var således bra till en början (1904–1910). Från och med 1910 fram till 1913 ändrades dock inställningen till att utmåla industristyrelsen som arbetsgivarsidans och borgarklassens sammansvurna.

3.2 Andra yrkesbranscher

När källmaterialet genomgicks klarnade det att flera olika yrkesbranscher utöver bageribranschen hade behandlats av artikelförfattarna. En del av dessa branscher nämndes enbart kort medan andra fick mera spaltutrymme. Maskin- och metallindustrin var huvudfokuset i tio av artiklarna medan till exempel glasindustrin enbart förekom i en av artiklarna. Då inställer sig naturligt frågan varför bageribranschen tillägnats ett eget kapitel. Bageribranschen nämndes som känt i 13 av artiklarna och då vore det kanske rimligt om även maskin- och metallindustrin hade fått utgöra ett eget kapitel med sina tio artiklar. I det här fallet är det artikelinnehållets karaktär som avgjort. Bagerifrågan behandlades mera ingående av tidningarna och väckte även kraftigare reaktioner än någon enskild händelse inom metallindustrin.

En del av artiklarna har utgjort gränsfall då innehållet likaväl kunde ha berättigat till att en specifik artikel skulle ha behandlats i ett annat kapitel. Bland annat har en del av artiklarna handlat om lönerna inom branschen. I samtliga fall har skribentens huvudfokus för artikeln varit vägledande. Om skribentens syfte verkar ha varit att belysa branschen och inte löneförhållandena i sig så har artikeln tagits med i detta kapitel.

Nedan ges ett sammandrag över de olika yrkesbranscherna samt huruvida deras innehåll var negativt, neutralt eller positivt i sin karaktär vad anbelangar Industristyrelsen:

Tabell 2. Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen. Andra yrkesbranscher.

Yrkesbransch	Artiklar totalt	Negativ inställning	Neutral/ Positiv inställning
Maskin- och metallindustrin	11	1	10
Handeln	6		6
Textilindustrin	7		7
Tryckeribranschen	3		3
Tobaksindustrin	3		3
Trä- och virkesindustrin	2		2
Bryggeribranschen	2	1	1
Glasindustrin	1		1
Fiskerinäringen	1		1
Totalt	36	2	34

Källa: Arbetet, Österbottens Folkblad, Folktribunen, Social-Demokraten & Arbetaren.

Maskin-ochmetallindustrin

Artiklarna om maskin- och metallindustrin var tidsmässigt jämt utspridda med en topp 1911:

1905	1906	1909	1911	1913	1914	1915	1917
1	1	1	4	1	1	1	1

Under hösten 1905, veckan innan storstrejken, rapporterade *Arbetaren* om att metallarbetarnas fackförening i Tammerfors hade vänt sig till industristyrelsen med en förfrågan om styrelsen kunde vidta en arbetsstatistisk undersökning av metallindustrin. Tidningen hade en neutral framtoning men själva händelsen är intressant på så sätt att initiativet till undersökningen kom från arbetarhåll. Oftast var det industristyrelsen eller senaten som tog initiativ och undersökte de arbetsplatser och yrkesbranscher de preliminärt ansåg vara viktigast att undersöka. I det aktuella fallet initierades alltså förslaget så att säga nerifrån uppåt istället för uppifrån neråt vilket var vanligare. Händelsen bekräftar att det fanns ett förtroende på arbetarhåll för industristyrelsen. Förmodligen låg det i Tammerforsarbetarnas intresse att få information om hur läget inom den egna branschen såg ut på andra orter för att kunna dra slutsatser kring om de egna förhållandena var bättre eller sämre.⁷⁷

⁷⁷ 'Anhållan om arbetsstatistiska undersökningar inom metallindustrin', *Arbetaren* (28.10.1905). 'Metallindustrin i Finland', *Arbetet & Österbottens Folkblad* (20.10.1911).

När förfrågan gjordes gick det bra för maskin- och metallindustrin i Tammerfors. Det rysk-japanska kriget hade ökat exporten av maskinprodukter och metaller till Ryssland efter årtionden av nergång. I september slöts freden vilket torde ha skapat oro kring framtiden inom den finska maskin- och metallindustrin. Sjunkande efterfrågan på produkter från industrin sänkte naturligtvis även efterfrågan på arbetskraft inom samma industri. Metallarbetarna i Tammerfors hade dessutom ytterligare en anledning till oro inför framtiden. Maskin- och metallindustrin i Tammerfors hade nämligen länge varit befriad från att betala tull på importerade maskiner och råvaror men i slutet av 1905 skulle detta privilegium avskaffas. Fackföreningens förfrågan verkar ha haft en inverkan eftersom industristyrelsen samma månad bad senaten om lov för en undersökning av maskin- och metallarbetarbranschen. Det kan förvisso hända att industristyrelsen haft tankar kring undersökningens nödvändighet innan fackföreningens resolution. Det är dock anmärkningsvärt att ärendet gick från industristyrelsen till senaten samma månad som metallarbetarna i Tammerfors vände sig till styrelsen.⁷⁸

Maskin- och metallindustrin var en av de största industrierna i Finland och fastän exporten generellt sett minskade före storstrejken så hade produktionen hållits igång på grund av den ökade inhemska efterfrågan. 1913 utgjorde maskin- och metallindustrins produktionsvärde 12,3 procent av hela Finlands industri. Därför var det högst betydelsefullt om metallarbetarna hamnade på kollisionskurs med arbetsgivarna. 1906 tycks detta ha varit fallet när *Arbetaren* skrev om en pågående metallarbetarkonflikt. Det år 1899 grundade metallförbundet ställde hösten 1906 krav på förbättrade arbetsvillkor, sannolikt för metallarbetarna i Helsingfors, vilket metallarbetargivarförbundet motsatte sig. Enligt tidningen ställde sig flera arbetsgivare positiva gentemot fordringarna men som medlem av arbetsgivarförbundet måste arbetsgivarna följa förbundets linje. I artikeln nämndes att en arbetsgivare till och med gått ur förbundet och på egen hand godkänt fordringarna för att blidka metallarbetarna. Arbetsgivarens agerande ledde till att affärsmän började bojkotta företagets produkter och att bankerna krävde tillbaka tidigare beviljade lån. På grund av de oväntade konsekvenserna tvingades arbetsgivaren avskeda sin personal, återigen skriva in sig i förbundet, nyanställa och följa förbundets linje för att undvika konkurs. Huruvida historien stämmer är tvivelaktigt eftersom *Arbetaren* inte nämner vilken arbetsplats det gällde eller var i landet det hela utspelade sig, inte heller visste tidningen om att berätta varifrån uppgifterna var inhämtade. Det är inte omöjligt att tidningen fabricerat historien för att svartmåla arbetsgivarförbundet vars agerande i tidningen benämndes som ”kapitalistförtryck”.⁷⁹

Konfliktens fortskridande resulterade dock i att Handels- och industriexpeditionen bad Industristyrelsen ingripa. Yrkesinspektören Konstantin Jansson ombads därför av styrelsen att

⁷⁸ 'Anhållan om arbetsstatistiska undersökningar inom metallindustrin', *Arbetaren* (28.10.1905). 'Metallindustrin i Finland', *Arbetet & Österbottens Folkblad* (20.10.1911). Antti Uotila, *Suomen metalliteollisuuden kehitys 1918–1939. Tilastollinen analyysi*, pro gradu-avhandling (Tammerfors 2012).

⁷⁹ 'Metallarbetarkonflikten', *Arbetaren* (8.9.1906). Uotila, s. 17.

medla mellan de stridande parterna. Hur konflikten slutade är okänt men någon form av förlikning torde ha skett. I annat fall skulle konflikten sannolikt ha lett till antingen lockouter eller strejker och någonting sådant kan inte skönjas i *Arbetsstatistisk tidskrifts* sammandrag över arbetsinställelser vars uppgifter var hämtade ur både *Hufvudstadsbladet* och *Työmies*. I artikeln tillskrevs industristyrelsen en neutral roll som medlare i konflikten.⁸⁰

I motsats till ovanstående var det uppseendeväckande att inte en enda artikel som handlade om metallarbetarkonflikten 1908 två år senare kunde återfinnas i källmaterialet. Den 4 april 1908 påbörjade arbetarna vid Jakobstads mekaniska verkstad en strejk efter att deras krav om höjda minimilöner och avskaffandet av obligatoriskt ackordarbete inte hade bemötts. Konflikten eskalerade tills hela maskin- och metallindustrin i landet hade drabbats. Det var den största arbetsinställelsen någonsin som dittills inträffat i Finland. Konflikten eskalerade och en gemensam lockout inleddes runtom i landet under hösten som varade i 43 dagar. En förlikning nåddes efter statlig inblandning den 12 november då 222 dagar förflutit sedan arbetskonfliktens begynnelse.⁸¹

I maj 1909 nämndes återigen industristyrelsen vad ankommer maskin- och metallindustrin. *Arbetet* hade då valt att återge det mest centrala innehållet från industristyrelsens årliga publikation *Industristatistik* och förhöll sig då neutralt gentemot styrelsen. Statistiken omfattade enbart fabriksindustrin, hantverksindustrin var såtillvida undantagen. Så gott som all statistik som återgavs var makroekonomiska uppgifter. Vad gäller maskin- och metallindustrin var dock uppgifterna dock något mer detaljerat återgivna eftersom de genomsnittliga lönerna och arbetstiderna ingick. Dessa uppgifter torde ha varit av betydande intresse för läsare som jobbade inom denna industri eftersom läsaren potentiellt kunde jämföra sin egen lön och arbetstid gentemot industrin som helhet. Om någon läsare tog med sig kunskapen till sin arbetsplats spred sig uppgifterna förmodligen snabbt. Det är inte heller sagt att *Arbetet* refererade samtliga uppgifter från *Industristatistik*. Artikelns hänvisning till statistiken gav dock intresserade läsare möjlighet att kolla upp ännu mera vid behov från originalkällan som borde ha varit åtkomlig via bibliotek och fackföreningar.⁸²

För år 1911 återfanns fyra artiklar med anknytning till maskin- och metallindustrin, samtliga neutrala gentemot industristyrelsen. I den första berättade *Österbottens Folkblad* om handlaren och affärsidkaren Gustav Svanljung (1864–1934) som hade vänt sig till senaten i avseende att få skattelättnader för sin verksamhet. Svanljung var involverad i tillverkningen av patenterade spadrullharvar och flera av harvarna tillverkades för export på Brasilien. Svanljung trodde dock att exporten inte skulle bli lönsam i längden såtillvida han inte beviljades sänkning på importskatten för råmaterialet han importerade. Både tullstyrelsen och industristyrelsen gav varsitt

⁸⁰ 'Metallarbetarkonflikten', *Arbetaren* (8.9.1906). 'Arbetsinställelser i Finland 1890–1906', *Arbetsstatistisk Tidskrift* N:o 1, 1907, s. 28–49.

⁸¹ 'Arbetsinställelser inom metallindustrin år 1908', *Arbetsstatistisk Tidskrift* N:o 1, 1909, s. 9–21.

⁸² 'Industristatistik', *Arbetet* (14.5.1909).

betänkande till senaten och de ställde sig positiva till Svanljungs ansökan med en del förbehåll. Den patenterade spadrullharven har under historiens lopp kommit att gå under namnet Hankmo och finns fortsättningsvis kvar på marknaden. Hankmo tillhör ett av Finlands äldsta ännu existerande varumärken vid sidan av Fazers blå och namnet kommer sig från att jordbrukarna Johannes Sand och Anders Forsberg från Västerhankmo i Korsholm vidareutvecklade en harv som de sedan tog patent på 1910. Redan 1911 sålde de dock patenträttigheterna vidare till Jakobstads mekaniska verkstad och 1937 övergick patenten till Wärtsilä. När Svanljung vände sig till senaten hade produktionen av den nypatenterade harvmodellen nyligen påbörjats men i diverse tester hade harven visat sig vara konkurrenskraftig. Industristyrelsen hyste därför måhända förhoppningar om att produkten kunde bli en god exportvara och inte endast tillverkas för hemmamarknaden.⁸³

Den andra och tredje artikeln är de facto samma och har publicerats i både *Österbottens Folkblad* och *Arbetet*. I källmaterialet var det ej vanligt förekommande med samma artikel i de två tidningarna men förekomsten visar ändå på att en och samma person kunde ligga bakom texter som publicerades i de två arbetartidningarna. I källmaterialet ingick totalt sex artiklar som publicerades identiskt i *Österbottens Folkblad* och *Arbetet*. Under tiden som de två Helsingforsbaserade tidningarna *Arbetaren* och *Social-Demokraten* existerade fanns inga andra svenska arbetartidningar och därför är det naturligt att dessa inte förkom på andra ställen i källmaterialet.

Återpublicerandet av artiklar är något som lyfts fram av tidigare forskning, till exempel av Bondestam (1968). Karl Harald Wiik som hade medverkat i både *Arbetaren*, *Folktribunen* och *Social-Demokraten* var en prominent person inom den svenska och senare också den finska arbetarrörelsen. Hans texter var så pass populära att de ofta kunde publiceras i mer än enbart en tidning. Så skedde även efter att han blivit huvudredaktör för *Arbetet* 1910. Redaktörerna på *Österbottens Folkblad* publicerade gärna Wiiks artiklar efter att de hade tryckts i *Arbetet*. Wiik hade också vanan att nu som då när det gällde längre artiklar skicka ut dessa artiklar som cirkulär till övriga tidningsredaktioner. I *Arbetet* gick Wiik vanligen under pseudonymen ”Chroniqueur” vilket tyder på att han i alla fall inte skrivit nedanstående artiklar om industristyrelsens undersökning av maskin- och metallindustrin eftersom dessa artiklar saknade undertecknare.⁸⁴

Som känt hade metallarbetarnas fackförening redan hösten 1905 vänt sig till industristyrelsen och bett styrelsen företa en arbetsstatistisk undersökning av den egna branschen. Efter senatens godkännande satte industristyrelsen igång. I tvänne identiska artiklar från år 1911 om maskin- och metallindustrin beskrevs de större undersökningar som industristyrelsen tidigare hade företagit sig, kända som arbetsstatistiska undersökningar. I dessa undersökningar hade industristyrelsen noggrant undersökt tryckerierna, tobaksfabrikerna, textilfabrikerna och som redan

⁸³ ’Till senaten’, *Österbottens Folkblad* (3.2.1911). Kimmo Kotta, ’Kansallisäes Hankmo - Ajaton pohjalainen työkonekeksintö’, *Koneviesti 04* (Helsingfors 2017), <<https://www.koneviesti.fi/>>. Matti Kallio, ’Hankmoharvar i 100 år’, *Aker Birka Nr 3* (Helsingfors 2011), s. 39.

⁸⁴ Bondestam, s. 42–47, 89. Fallén, s. 72.

nämnts i avhandlingen, bagerierna. I samband med avhandlingens behandling av bagerifrågan nämndes Snellmans insats för den statistiska avdelningen och för undersökningen av bagerierna. Den arbetsstatistiska undersökningen kring maskin- och metallindustrin var industristyrelsens tolfte, i artikeltexten kallad ”den snellmanska arbetsstatistiken”. Industristyrelsens undersökning av maskin- och metallindustrin tog förvånansvärt lång tid. De första åren (1905–1908) kan förklaras av de utdragna konflikterna mellan metallarbetarna och arbetsgivarna, vilket fick industristyrelsen att skjuta upp sin undersökning. Det är däremot oklart varför det tog nästan tre år därefter att utföra och publicera undersökningen. Skribenten hade ingenting negativt att säga om vare sig undersökningens resultaten eller industristyrelsen. Däremot poängterade skribenten att statistiken för Finlands maskinimport bör nyanseras eftersom endast avsändarlandet registrerades. Därför såg det till exempel ut som om Finland importerade flera maskiner från Danmark och Tyskland fastän dessa maskiner ursprungligen tillverkats i USA. Skribenten beskrev statistiken i positiva ordalag eftersom en stor andel av läsarna var metallarbetare och eftersom de nu äntligen fick information om sin egen bransch.⁸⁵

Den sista artikeln från 1911 skiljer sig på en väsentlig punkt från det övriga källmaterialet; industristyrelsen som omnämndes i texten avsåg inte den finska utan den engelska motsvarigheten. På grund av det här faktumet bör frågan ställas om det över huvud taget är nödvändigt att medtaga artikeln i undersökningen eftersom avhandlingens frågeställning avser arbetarpressens inställning till industristyrelsen i hemlandet och inte någon annan institution. Det finns däremot en anledning som berättigar inkludandet. Skribenten jämförde nämligen levnadsnivån för arbetarfamiljer i England och Finland i de fall där försörjaren var metallarbetare. Skribenten hänvisar till den engelska industristyrelsen och det engelska metallarbetarförbundet när denne hänvisar till den engelska statistiken. Men skribenten lyfte självfallet även fram finska statistiska uppgifter om exempelvis löner och levnadskostnader för att kunna utföra sin jämförelse. Fastän det inte nämndes i texten torde de finska uppgifterna härstamma från den finska industristyrelsen och dessa lyftes fram utan att uppgifternas riktighet ifrågasättas. Det kunde därför vidhållas att skribenten indirekt förhöll sig neutral gentemot industristyrelsen.⁸⁶

Ur de sista tre artiklarna framkom en negativ framtoning i endast en, vilket betyder att maskin- och metallindustrin inte gav upphov till samma ramaskri från arbetarpressen gentemot industristyrelsen som bageribranschen gjorde åren 1904–1918.

I *Arbetet* skrev undertecknaren A. 1913 om hur arbetsförhållandena måste förbättras för metallarbetarna och jämförde arbetarens situation inom storindustrins fabriker med de gammaldags smedjorna på landsbygden. Ett sätt att göra något åt saken skulle ha varit att få med alla arbetare i fackföreningarna. A. menade nämligen att det var de stora oberättigade vinsterna som omöjliggjorde löneförhöjningar för metallarbetarna. A. lyfte i sammanhanget fram siffror från industristyrelsen,

⁸⁵ 'Metallindustrin i Finland', *Arbetet & Österbottens Folkblad* (20.10.1911).

⁸⁶ 'Kan våra metallarbetares förhållanden jämföras med de engelska?', *Arbetet* (4.8.1911).

siffror som i sig angavs som opålitliga; ”Till bekräftelse härav må dock anföras några siffror, som – om de ock ej är fullt trovärdiga – torde vara ägnade att belysa frågan.” Ett problem i detta fall är att skribenten inte hänvisade till alla uppgifter som denne använt sig av. Industristyrelsen tryckte och publicerade nämligen flertalet pamfletter och skrifter.⁸⁷

Det var framför allt yrkesinspektören Vera Hjelts (1857–1947) siffror från åren 1909–1910 som irriterade A.. Enligt dessa uppgifter tjänade en metallarbetare i snitt 1 458 mark i året (cirka 120 mk i månaden). Undersökningen som uppgifterna baserades på lär ha utgått från 73 metallarbeters löner vilket A. inte ansåg vara representativt för hela industrin. Vidare nämnde A. att andra omständigheter - som han för övrigt inte specificerade - kraftigt sänkte statistikens trovärdighet. Därefter hänvisade A. till statistik som G. R. Snellman uppgjorde särskilt för metallindustrin. Detta torde ha rört sig om den statistiska undersökning av maskin- och metallindustrin som publicerades av industristyrelsen 1911. I vilken publikation yrkesinspektör Hjelts siffror ingått förblev oklart. Enligt Snellmans undersökning som baserade sig på 5 777 arbetarlöner varierade lönerna kraftigt arbetarna emellan. Som lägst tjänade en metallarbetare cirka 500 mk och som mest 2000 mk per året. A. menade dock att denna undersökning hade företagits i större fabriker där lönerna generellt sett var högre. Slutsatsen som A. drog var att medellönen i verkligheten torde ha legat på cirka 1 100 mk per år. Hur mycket denna lön faktiskt var värd gestaltas av hur stora utgifterna för en arbetarfamilj var i snitt, 1 817 mk per månaden enligt Hjelts undersökning. Det betyder att arbetarens egen huvudsakliga lön inte täckte levnadskostnaderna. Istället måste denne ty sig till biinkomster eller hustruns och barnens inkomster. Industristyrelsen i sig utmålades ej negativt men på grund av A:s extremt låga förtroendet för statistiken så kan man sluta sig till att industristyrelsen inte stod högt i dager hos A..⁸⁸

Anna Bondestam som skrivit en bok om *Arbetet* har inte lyckats identifiera undertecknaren A. och under efterforskningarna till denna avhandling blev resultatet detsamma. Det var vanligt inom arbetarpressen och förmodligen även för delar av den övriga tidningspressen att använda pseudonymer. Orsakerna kunde variera men en av de vanligare orsakerna var att undvika förföljelse. Det fanns nämligen en risk för att provocativa artiklar kunde leda till oönskade reaktioner hos en del läsare. Så var i synnerhet fallet under den första förryskningstiden och tiden efter storstrejken då många både konstitutionella och socialdemokratiska aktivister utförde attentat mot varandra och mot den ryska övermakten.⁸⁹

I maj 1914 lyfte *Arbetet* fram frågan om metallarbetarnas rätt till sommarledighet. Industristyrelsen hade tidigare undersökt olika arbetarnas rätt till sommarledighet inom olika yrkesbranscher och villkor för den eventuella sommarledigheten. *Arbetet* använde sig av uppgifterna när frågan dryftades i tidningen. Denna gång ifrågasattes inte statistikens trovärdighet

⁸⁷ 'Metallindustrin och metallarbetarna', *Arbetet* (16.12.1913).

⁸⁸ 'Metallindustrin och metallarbetarna', *Arbetet* (16.12.1913).

⁸⁹ Fallenius, s. 61–62. Ekman, se t.ex. s. 227–242.

utan framlyftes som pålitlig. Undersökningen hade visat att endast knappt tre procent av metallarbetarna hade betald sommarledighet. *Arbetet* såg gärna att metallarbetare som varit anställda på en arbetsplats i mer än ett år skulle få en veckas betald sommarledighet. På samma vis skulle metallarbetare efter fem år på samma arbetsplats få två veckor betald ledighet och metallarbetare med tio eller flere år på nacken inom samma företag få en månads betald ledighet. Enligt industristyrelsens statistik som gällde knappt 50 000 arbetare (sågarbetarna exkluderade) fick $\frac{2}{5}$ av arbetarna någon form av betald sommarledighet. Majoriteten hade däremot inte rätt till betald ledighet. Cirka $\frac{1}{5}$ kunde ta ledigt men då utan utbetald lön. Baksidan av det föreslagna systemet diskuterade tidningen ej, det vill säga, vad skulle hindra en arbetsgivare från att avskeda en metallarbetare som uppnått exempelvis tio år på samma arbetsplats. Arbetsplatsen kunde rimligtvis ha kunnat fyllas av en metallarbetare som inte hade varit verksam lika länge på arbetsplatsen men som ändå hade uppnått samma nivå av yrkeskompetens.⁹⁰

Signaturen L-Ho som inte hörde till *Arbetets* aktivare medarbetare skrev 1915 om hur metallarbetarförbundet för första gången lyckats uppnå ett medlemsantal på över 5 000. Mellan 1899 och 1905 hade förbundet i snitt 500 medlemmar. Efterorstrejken fram till 1908 ökade antalet till cirka 2 500 för att sedan sjunka så att botten nåddes 1910 med 1500 medlemmar. Då hade under de nedgående åren dessutom mindre förbund anslutit sig till metallarbetarförbundet. Från 1910 ökade dock antalet konstant. L-Ho presenterade en tabell för att åskådliggöra utvecklingen av antalet medlemmar tillsammans med antalet sysselsatta inom hela landets metallindustri. Siffrorna för hela landet tog L-Ho ur industristyrelsens arbetsstatistik.⁹¹

En grupp metallarbetare som däremot inte aktivt engagerat sig i fackföreningsrörelsen var de kvinnliga metallarbetarna. Denna grupp var ej heller stor sett till hela industrin. 1914 var endast 0,02 procent av metallarbetarna i landet kvinnor. Under krigsåren 1917–1918 ökade dock antalet kvinnliga metallarbetare från 358 stycken till ungefär 2 000. *Arbetet* hämtade dessa uppgifter från industristyrelsens statistik och anklagade arbetsgivarna för att försöka göra ännu större vinster genom att anställa billigare arbetskraft. De kvinnliga metallarbetarna fick i regel inte lika bra betalt för sitt arbete som de manliga arbetarna. Tidningen motsatte sig inte kvinnornas ökade inträde inom metallindustrin. Däremot hoppades tidningen att kvinnorna så fort som möjligt skulle börja aktivera sig inom fackföreningsrörelsen.⁹²

Som framkommit tyder resultaten på att arbetarpressen hade ett förtroende för industristyrelsen och dess statistik, vad ankom maskin- och metallindustrin. Artiklarnas art varierade men det tydligaste gemensamma draget var i regel att industristyrelsen nämndes i samband med att tidningarna källhänvisade till statistiken.

⁹⁰ 'Bör metallarbetarna få sommarledighet?', *Arbetet* (8.5.1914).

⁹¹ 'En anmärkningsvärd tilldragelse i Metallindustriarbetarförbundets värksamhet', *Arbetet* (19.11.1915).

⁹² 'Organisationssträvandena bland kvinnorna inom metallindustrin', *Arbetet* (4.4.1917).

Handeln

De sex artiklarna om handeln fördelade sig tidsmässigt på följande sätt:

1907	1908	1909	1912	1913
2	1	1	1	1

Innehållet i dessa artiklar handlade till största del om affärsbiträdenas arbetsförhållanden. Denna yrkesgrupp hade ökat stadigt sedan förordningen om näringsfrihet 1879 trädde i kraft och öppnade upp möjligheterna för ökad affärsverksamhet. Under slutet av 1800-talet växte efterfrågan på konsumtionsprodukter inom de olika samhällsklasserna vilket bidrog till en ökad handel där varor spreds och såldes. Utvecklingen fortsatte under det tidiga 1900-talet med både stora aktörer, som exempelvis Finlands vid den tiden främsta varuhusföretag Stockmann, och mindre aktörer som till exempel kringresande gårdfarihandlare. Flera av varorna som fanns tillgängliga på marknaden hade tillverkats i hemlandet men med ökad globalisering och ökat internationellt handelsflöde så ökade även utbudet på utländska varor. Mellan 1900 och 1910 bestod drygt hälften av importen till Finland av livsmedel, dryckesvaror och tobak. Andra viktiga produkter som fördes in i landet var textilvaror, kemiska produkter samt maskiner och eltekniska produkter. Under de kommande åren fram till 1920 steg andelen av importerade kemiska och eltekniska produkter och maskiner på livsmedlens bekostnad. Textilier fördes fortsättningsvis in i landet i samma omfattning som tidigare. Skogen var Finlands största tillgång och affärsidkare sålde stora mängder trä- och pappersprodukter till utlandet. 1920 utgjorde dessa produkter hela 94 procent av totalexporten till utlandet vilket förvisso också kan förklaras av den skriande bristen på dessa varor ute i Europa efter första världskriget. Första världskriget ledde även till livsmedelsbrist i Europa men handeln på hemmamarknaden berördes i själva verket inte så mycket som man kunde tänka sig. Detta berodde på det stadiga inflödet av kapital från Ryssland. I avhandlingens källmaterial om handeln framkom dessvärre sällan uppgifter om vilken marknad handelsföretagen agerade på.⁹³

Sommaren 1907 rapporterade *Arbetaren* att industristyrelsen förberedde sig för att undersöka affärsbiträdenas arbetsförhållanden i cirka 12 städer och 12 landskommuner. Svarsenkäterna som biträdena skulle fylla i var färdigt uppgjorda och styrelsen skickade sitt kostnadsförslag till senaten. Senaten godkände industristyrelsens kostnadsförslag men förordnade industristyrelsen att utöka undersökningsorterna med Lahtis och Rovaniemi samt att inkludera kontorsarbetarna i undersökningen.⁹⁴

⁹³ Anna Sundelin, Johanna Wassholm, 'Småskalig handel på glidande skalor. Försörjning och konsumtion i Finland 1800–1940', *Historisk tidskrift för Finland*. Vol. 103, Nr. 2 (Helsingfors 2018), s. 191–204. Iisakki, s. 55–58. "Tuonnin kehitys tavararyhmittäin 1900–" & "Viennin kehitys tavararyhmittäin 1900–". Statistikcentralens webbsida <<https://guides.stat.fi/c.php?g=467367&p=4735618#s-lg-box-wrapper-17559806>>. 19.7.2019.

⁹⁴ 'Det välklädda proletariats statistik', *Arbetaren* (27.7.1907). 'Det välklädda proletariatet får statistik', *Arbetaren* (29.6.1907).

Efter att industristyrelsen sammanställt resultaten och publicerat dessa så stötte undersökningsresultaten på kritik i arbetarpressen. Ivar Hörhammer resonerade i *Folktribunen* kring pålitligheten i den framtagna statistiken om handelsbiträdenas arbetsförhållanden. Inledningsvis pekade Hörhammer på bristen att det enbart var principalerna, alltså arbetsgivarna som fyllt i enkäterna. Hörhammer menade att ett klokare tillvägagångssätt hade varit om både principalerna och biträdena hade fyllt i uppgifterna för att sedan kontrollera varandras svar. Trots kritiken förhöll sig Hörhammer i övrigt positivt till undersökningen som han tyckte var ”skickligt och omsorgsfullt” genomförd. Resultaten och statistiken visade på biträdenas dåliga arbetsmarknadsställning, något som allmänheten tidigare anat var fallet men som ingen med säkerhet tidigare kunnat veta. Hörhammer hoppades därför att resultaten skulle leda till bland annat förbättrade löner och arbetsförhållanden för affärsbiträdena samt kontorsarbetarna. Enligt Hörhammer skulle det effektivaste sättet för åstadkomma en förändring vara affärsbiträdenas egenhändiga organisering i fackföreningar. Problemet med detta lösningsförslag bestod dock i att affärsbiträdena och kontorspersonalen vanligtvis inte såg sig som en del av arbetarklassen utan som en del av den framväxande medelklassen. Därav hade yrkessektorn som helhet vanligtvis tagit avstånd från alla former av facklig organisationsverksamhet. Undersökningsresultaten visade dock på att löneförhållandena och arbetsvillkoren var snarlika de som var gällande för stora delar av arbetarklassen och därför ansåg Hörhammer att de definitivt hörde till denna klass och att utmaningen stod i att övertyga de berörda om sin egen samhällsställning. Ett år tidigare hade också *Arbetaren* hänvisat till yrkesgruppen som ”det välklädda proletariatet”. Det som däremot skiljde yrkesgruppen från resten av arbetarklassen var att den var kvinnodominerad. I industristyrelsens undersökning som Snellman ansvarat för hade en knapp majoritet av arbetarna utgjorts av kvinnor som även enligt resultaten tjänade betydligt mindre än sina manliga gelikar.⁹⁵

Undersökningen ledde också till reaktioner på annat håll. Handelsbiträdena hade hållit sitt tionde representantmöte sommaren 1908 och ett av mötesresultaten var beslutet att hos industristyrelsen anhålla om en omfattande arbetsstatistisk undersökning av den egna branschen. Affärsbiträdenas beslut tydde på ett djupt intresse hos yrkesgruppen att vaska fram ytterliga fakta om den egna branschen. Huruvida inlagan till industristyrelsen ledde någonvart har förblivit oklart. Det kan dock hända att industristyrelsen valde att inte företa en än mer omfattande undersökning eftersom en begränsad sådan redan hade gjorts. Dessutom var industristyrelsen vid samma tid sysselsatt med den arbetsstatistiska undersökningen av maskin- och metallindustrin samt en omfattande undersökning om nålarbetarskornas arbetsförhållanden.⁹⁶

Hangöbördige Fabian refererade till industristyrelsens uppgifter i *Arbetet* och skrev om hur 1 maj 1909 gått till för affärsbiträdena i Hangö. Fabian antydde att affärsinnehavarna på ett lyckat sätt hade lyckats bedraga sina affärsbiträden. 22 arbetsgivare hade synbart velat ge största

⁹⁵ 'Kontors- och handelsbiträdenas arbetsförhållanden', *Folktribunen* (1.5.1909).

⁹⁶ 'Handelsbiträdena', *Social-Demokraten* (24.7.1908).

delen av helgdagen 1 maj ledigt till sina biträden. Affärsidkarna i staden samarbetade och tog gemensamma riktlinjesbeslut. Den sista arbetsgivaren och tillika den 23:e affärsidkaren i sammanslutningen hade satt sig på tvären och insisterat på att hålla sin affär öppen som vanligt, vilket hade lett till att förslaget förföll. Fabian antydde att detta redan från början varit planlagt av arbetsgivarna och att det hela blev ett lyckat trick eftersom biträdena sedermera hade visat tacksamhet gentemot de 22 innehavarna. Fabian var inne på samma linje som Hörhammer, samme Hörhammer som analyserat affärsbiträdenas situation i *Folktribunen*. Biträdena ansåg sig inte tillhöra proletariatet fastän de enligt Fabian de facto gjorde det. Samtliga biträden från Hangöaffärerna tyckes vara svenska folkpartister och inte socialdemokrater. Fabian spekulerade kring hur det hade gått om biträdena hade varit lika solidariska med varandra som arbetsgivarna sinsemellan. Hade alla biträden gemensamt lämnat sin arbetsplats under 1 maj så hade utmarschen blivit lyckad och samtidigt varit en styrkeuppvisning. Fabian hade också läst igenom Snellmans nyligen publicerade undersökningsresultat om affärsbiträdena. Hangö var inte ett av undersökningsområdena men Fabian hyste tilltro till undersökningsresultaten och ansåg dem även vara applicerbara på förhållandena i Hangö. Efter att ha spekulerat kring arbetsgivarnas komplott övergick Fabian till att uttrycka sin glädje över att Hangö badhusanläggning skulle hållas stängd sommaren 1909. Han förutspådde att bortfallet av rika helsingforsare skulle leda till att matpriserna inte skulle skjuta i höjden vilket i så fall vore till gagn de fattiga arbetarna.⁹⁷

Slutligen ingick i källmaterialet en artikel om handeln som inte enbart rörde affärsbiträdena. I *Arbetet* ingick 1912 en artikel som behandlade hur både handlare och affärsbiträden drabbades av den hårda konkurrensen sinsemellan. Det måste då ha rört sig om småhandlare som oftast skötte försäljningen självmant. Tidningsskribenten ville införa bestämda stängningstider för handeln eftersom konkurrensen tvingade affärerna att hålla uppe långt in på kvällen. De sena öppethållningstiderna drabbade framför allt affärsbiträdena och småhandlarna. Landsorganisationen hade redan 1909 skickat ett uttalande till industristyrelsen där landsorganisationen hade talat sig varm för en åtta timmars arbetsdag och begränsade öppethållningstider som skulle tvinga affärer att stänga tidigare. Några begränsade öppethållningstider infördes ej men en lag om åtta timmars arbetsdag instiftades kort efter självständigheten 1917.⁹⁸

I de granskade artiklarna var det endast Hörhammer som uttryckte en brist på tillit gentemot industristyrelsen när han kritiserade tillförlitligheten i styrelsens statistik om affärsbiträdena. Hörhammer förhöll sig trots detta positivt till industristyrelsens undersökning vilket betyder att arbetarpressen aldrig kom att förhålla sig negativt gentemot styrelsen vad anbelangar handeln.

⁹⁷ 'Brevkort från Hangö', *Arbetet* (11.6.1909).

⁹⁸ 'Om skyddslagstiftning inom affärsområdet', *Arbetet* (12.7.1912).

Textilindustrin

Inalles sju artiklar handlade om textilindustrin i källmaterialet. Tidsmässigt fördelade de sig som följande:

1907	1908	1913	1916	1917
1	1	2	1	2

Betecknande för artiklarna om textilindustrin var deras korta längd. Inte en enda artikel innehöll något som tydde på en negativ hållning hos arbetarpressen gentemot industristyrelsen. Så gott som samtliga artiklar förekom i tidningen *Arbetet*.

I Åbo spred sig ett rykte åren 1912–1913 om förekomsten av tuberkulos, även känt som lungsot, hos arbeterskorna på Åbos bomullsspinneri. Tuberkulos hade länge varit en av de dödligaste sjukdomarna och botemedel saknades ännu i början av 1900-talet. Myndigheterna ingrep ofta tidigt och isolerade nersmittade personer på sanatorier för att undvika större epidemier. Yrkesinspektionen tog ryktena i Åbo på allvar och yrkesinspektören Vera Hjelt vidarebefordrade ärendet till industristyrelsen med en förfrågan huruvida skäl fanns för att undersöka om ryktena var sanna. Industristyrelsen kontaktade medicinalstyrelsen som i sin tur kontaktade de ansvariga fabriksläkarna på bomullsspinneriet. Medicinalstyrelsen fick lugnande besked från läkarna och meddelade industristyrelsen att en undersökning inte var behövlig. Av samtliga undersökta artiklar belyste denna artikel tydligast myndigheternas interna kommunikation. *Arbetet* rapporterade neutralt om händelsen och man kan även utgå från att tidningsartikeln torde ha haft en positiv inverkan på läsarnas syn på industristyrelsen. Artikelns visade nämligen på hur myndigheternas informationskedja löpte smidigt och att industristyrelsen på allvar undersökte huruvida rykten var sanna eller ej.⁹⁹

Senare samma år (1913) skickade beklädnadsarbetarförbundet en inlägga till industristyrelsen där förbundet efterfrågade en statistisk undersökning av den egna branschen. Förbundet bestod i huvudsak av arbetare sysselsatta inom produktionen av klädtextilier. Detta kan ha rört sig om en mindre undersökning eller om en större arbetsstatistisk undersökning. Industristyrelsen gav dock besked om att någon sådan undersökning inte skulle företas. Detta skulle ha kunnat ge anledning till kritik från arbetarpressen eftersom industristyrelsen de facto tidigare hade utlovat just en sådan undersökning men senare konstaterat att undersökningen inte var nödvändig. Fyra år senare gick dock beklädnadsarbetarförbundets önskan i uppfyllelse när lantdagen tog initiativ i frågan och till senaten yrkade på att en undersökning skulle företas.

⁹⁹ 'Medicinalstyrelsen avböjer', *Arbetet* (18.2.1913). "Tuberkulos genom historien". Healthcare nätverkets webbsida <<https://tuberkulos.se/tuberkulos-genom-historien/>>. 19.7.2019.

Förslaget godkändes och industristyrelsen utförde sedermera en undersökning av beklädnadsarbetarnas arbetsförhållanden.¹⁰⁰

I de kvarvarande artiklarna behandlades skomakarna, linsömmerskorna och nålarbeterskorna samt deras arbetsförhållanden baserat på industristyrelsens officiella statistik. Signaturen M. V. ansåg statistiken för linsömmerskorna vara tillförlitlig med det enkla argumentet att det rörde sig om en officiell myndighet som hade insamlat uppgifterna. Skomakaryrket¹⁰¹ som hantverkaryrke hade börjat förpassas till historien i begynnelsen av 1900-talet och de flesta skor var tillverkade i fabriker. I april 1907 föreslog industristyrelsen en förhöjning av tullavgiften på skor med hela 100 procent. Förhöjningen skulle ha lett till en väsentlig höjning av skopriserna. Industristyrelsen ansåg att importtullen på råvaror till skodon var för hög i relation till tullen på färdigproducerade skor. Avsikten var att jämna ut skillnaden så att inhemska skomakare fortsättningsvis kunde konkurrera. *Arbetaren* hade hellre sett att utjämningen genomfördes med motsatt metod, det vill säga genom att istället sänka tullavgiften för råvarorna som krävdes i skoframställningen. Tidningen kritiserade inte industristyrelsen men tyckte industristyrelsens förslag var märkligt. *Arbetarens* förslag skulle eljest ha lett till lägre skatteintäkter för staten.¹⁰²

Som framkommit nämndes industristyrelsen generellt i samband med att statistiska uppgifter avhandlades i arbetarpressen.

Deövrigayrkesbranscherna

De resterande yrkesbranscherna utgjorde tillsammans 11 av artiklarna och fördelade sig tidsmässigt på följande sätt:

1907	1908	1909	1910	1912	1916
2	3	1	1	1	4

I artiklarna fanns för det mesta ingenting som tydde på en negativ inställning gentemot industristyrelsen. I den mån fördömanden förekom så riktades anklagelserna mot arbetsgivarsidan. Ett undantag framträdde dock. Industristyrelsen nämndes, som fallet var med de övriga yrkesbranscherna, oftast i samband med att statistik och information om arbetsförhållanden refererades av tidningarna. De flesta artiklarna förekom i *Arbetet* medan de övriga, tre stycken, fördelade sig på *Österbottens Folkblad* och *Social-Demokraten*. Inledningsvis skall tre av artiklarna belysas. De är intressanta ur den synvinkeln att den ena skulle ha kunnat ge upphov till kritik av

¹⁰⁰ 'Beklädnadsarbetarnas arbetsförhållanden', *Arbetet* (29.6.1917). 'Lantdagsbrev', *Arbetet* (7.7.1917).

'Industristyrelsen avböjer', *Arbetet* (18.11.1913).

¹⁰¹ Skoindustrin kan rimligen anses utgöra en egen industri men inkluderas lämpligen här.

¹⁰² 'Till kamp för de små', *Arbetet* (17.10.1916). 'De arbetsstatistiska undersökningarna', *Social-Demokraten* (9.6.1908).

industristyrelsen vilket emellertid ej skedde, den andra faktiskt ledde till en form av indirekt kritik av styrelsen medan den tredje gav en näst intill positiv porträttering av styrelsen.

Inom FSP och arbetarrörelsen hade införandet av en förbudslag länge stått på agendan. Många inom arbetarrörelsen ansåg att arbetarnas ekonomiska ställning klart skulle förbättras om alkoholen förbjöds och tillika trodde man att en förbudslag var enda sättet att stävja supandet. Efter lantdagsreformen 1906 började flera partier förespråka införandet av en förbudslag vilket kan ha berott på FSP:s skrällseger i det första lantdagsvalet vårvintern 1907, en seger som de övriga partierna inte hade väntat sig. Lantdagen godkände redan hösten 1907 förbudslagen men senaten ledd av den konstitutionella Leo Mechelin uppmanade kejsar Nikolaj II att inte stadfästa lagen. Under den autonoma tiden var inte parlamentarismen fullt utvecklad och senatens män tillsattes av kejsaren och behövde ej heller ha lantdagens förtroende för att sitta kvar. Ett par år senare godkände lantdagen återigen förbudslagen men tsaren vägrade fortsättningsvis godkänna lagen. Först efter tsardömet kollaps 1917 kunde lagen stadfästas och från och med 1919 inleddes alkoholförbudet som gällde fram till 1932. På grund av arbetarrörelsens och FSP:s stöd för förbudslagen förefaller det tämligen klart att arbetarpressen likaså förespråkade ett totalförbud för alkohol.¹⁰³

1908 hade ölbranschen i Finland tagit rejäl ekonomisk skada på grund av en tidigare förhöjd skatt på malt vilket *Social-Demokraten* rapporterade om. Läget för ölbryggarna var så pass desperat att flera ölbryggare gemensamt hade anhållit om gottgörelse av senaten som remitterade ärendet vidare till industristyrelsen. Industristyrelsen ansåg yrkandena som rimliga i sitt efterföljande uttalande. På grund av att omedelbara skattelättnader skulle belasta statsbudgeten allt för mycket ansåg industristyrelsen att gottgörelsen kunde göras först i samband med följande års statsbudget. Styrelsen rekommenderade därför senaten att inför lantdagen föreslå en sänkning av maltbevillningen som skulle beaktas i följande statsbudget. Det går här att dra sig till minnes hur arbetarpressen reagerade då industristyrelsen 1910 ställde sig positiv till Bageri och Konditori Idkarens i Finlands förslag om revideringar i bagerilagen. Då kritiserades industristyrelsen i hårda ordalag för att gå emot den folkvalda lantdagens beslut. På samma vis ställde sig nu industristyrelsen på bryggeriägarnas sida tillsammans med senaten efter att lantdagen bara ett år tidigare hade åtagit en alkoholförbudslag. Detta ställningstagande skulle rimligen ha kunnat väcka starka reaktioner hos arbetarpressen vilket inte verkade ha hänt. Det kan bero på att förhållandet mellan bryggeriägarna och bryggeriarbetarna inte var lika inflammerat som mellan bageriarbetarna och bageriägarna.¹⁰⁴

Förbudslagen var något som överlag diskuterades flitigt inom arbetarpressen men artiklar relaterade till nykterhetsfrågan och förbudslagen sken i källmaterialet med sin frånvaro på grund av att industristyrelsen inte nämndes i samband med lagen. Ett undantag förekom dock när

¹⁰³ Fallenius, s. 108–111. Ekman, s. 246. "Förbudslagen". Tullens webbsida <<https://tulli.fi/sv/web/tullimuseo/tullens-historia/forbudslagen>>. 19.7.2019.

¹⁰⁴ 'Ölbryggeriernas förluster', *Social-Demokraten* (10.7.1908).

undertecknaren "Österbottning" i *Österbottens Folkblad* i skarpa ordalag 1908 kritiserade SFP:s politik. Innehållet hade i sig ingenting att göra med bryggeribranschen men är värd att nämna i detta sammanhang eftersom "Österbottning" dryftade förbudslagen. Själva budskapet var att lyfta fram alla tänkbara argument för varför SFP:s politik verkade menligt på den svenska kulturen i Finland. Ett av argumenten var SFP:s motvilja att introducera en förbudslag och "Österbottning" menade att SFP:s linje vore till större gagn för den svenska befolkningen. SFP var i själva verket det enda parti som i lantdagen 1907 hade motsatt sig lagförslaget. I artikeln nämndes att SFP i förbudsfrågan agerade i samråd med senaten och industristyrelsen. Det var enda gången industristyrelsen nämndes och såtillvida kritiserades inte styrelsen direkt. Diskursen hos "Österbottning" präglades dock av ett starkt klasstänk där SFP utgjorde herreklassen och artikelinnehållet kan tolkas som att både senaten och industristyrelsen ävenså tillhörde herreklassen. Indirekt överfördes därmed en del av den skarpa kritiken av SFP på industristyrelsen. Det bör dock poängteras att "Österbottning":s inställning gentemot industristyrelsen utgjorde ett gränsfall när inställningen skulle kategoriseras som negativ eller neutral.¹⁰⁵

Den tredje intressanta artikeln ingick i *Arbetet* 1916 och berörde arbetsförhållandena inom Finlands tobaksindustri. Arbetarna inom denna industri var bland de sämst organiserade arbetarna i landet vilket hade bidragit till att lönerna och arbetstiderna var bland de sämsta man kunde ha som arbetare. Skribenten uppgav sig ha läst Snellmans bok och undersökning om tobaksindustrin från år 1902 och hade funnit läsningen ytterst intressant. Något fascinerande reflekterade inte skribenten över att undersökningen vid det laget hade 14 år på nacken och att mycket hade kunnat förändras över den tiden. Det som utmärkte artikeln i källmaterialet var att skribenten formligen gav en positiv bild av industristyrelsen denna refererade undersökningsresultaten.¹⁰⁶ Ytterligare två artiklar handlade om tobaksindustrin men innehöll ingenting negativt om industristyrelsen.

De övriga artiklarna hade heller inget innehåll som kunde klassificeras som negativt gentemot industristyrelsen. Både *Österbottens Folkblad* och *Arbetet* rapporterade om missförhållandena som förekom på landets tryckerier vilket måste ha engagerat redaktörerna extra mycket som själva ofta arbetade som typografer och skötte redaktörsjobbet vid sidan av detta huvudsakliga arbete. Industristyrelsens undersökning av tryckeribranschen hade fått senaten att reagera som nu ville att yrkesinspektörerna aktivt skulle jobba för avskaffandet av diverse missförhållanden. Framför allt ville senaten att renligheten förbättras. Bland annat önskades att tryckerierna skulle installera tvättställ och skåp för arbetarkläder samt att tryckerierna skulle införa förbud mot rökning på arbetsplatsen.¹⁰⁷

¹⁰⁵ 'Svensk kultur', *Österbottens Folkblad* (24.7.1908). 'Rusning efter laglig alkohol', *Hufvudstadsbladet* (5.4.2014), <<http://gamla.hbl.fi/2014-04-05/587206/rusning-efter-laglig-alkohol>>.

¹⁰⁶ 'Arbetsförhållandena inom tobaksindustrin', *Arbetet* (26.5.1916).

¹⁰⁷ 'Hälsöförhållandena å tryckerierna', *Österbottens Folkblad* (23.12.1908). 'Statistik över tryckeriindustrin', *Arbetaren* (28.9.1907 & 4.10.1907).

De återstående artiklarna handlade om Kymmene aktiebolag som inte ville förlänga kollektivavtalet med arbetarna, påbörjandet av arbetsstatistisk undersökning inom glasindustrin och rådande brist på tändstickor under krigsåret 1916. Ytterligare var Finlands fiskeriinspektör 1912 missnöjd över fiskerinäringens ineffektivitet längs med sydkusten. Denne ville underlätta fiskarnas verksamhet genom att lätta på regleringarna för fiskare som sålde sin fisk i Reval och genom att inrätta en finsk fiskeriombudsmanstjänst i St. Petersburg.¹⁰⁸

Sammanfattningsvis kan sägas att arbetarpressen i stort sett varken kritiserade eller förhöll sig negativt gentemot industristyrelsen i sina artiklar om de olika yrkesbranscherna (bagerierna undantaget). Om det var något eller någon som arbetarpressen klandrade så var det oftast arbetsgivarna och inte myndigheterna. Den genomsnittliga längden per artikel var sju stycken.

Tidsmässigt var de 36 artiklarna relativt utspridda och merparten av dessa, 19 stycken, publicerades av *Arbetet*. *Arbetaren* publicerade sju, *Social-Demokraten* tre, *Folktribunen* en och *Österbottens Folkblad* sex. I *Folktribunen* lyftes argument fram vars avsikt var att kritisera tillförlitligheten i industristyrelsens statistik. Ivar Hörhammer som låg bakom texten poängterade dock att statistiken och Snellmans undersökning som helhet tjänade allt erkännande. I en artikel avfärdades industristyrelsens statistik som nonsens. Det var skribenten A. i *Arbetet* som ansåg att yrkesinspektören Vera Hjelts siffror för metallarbetarnas löner var på tok för höga och att siffrorna dessutom var baserade på lös grund. A. ansåg att Snellman hade kommit närmare sanningen men att dennes resultat likaså avspeglade orealistiska löner. Slutligen bör ”Österbottning” nämnas som i sin fräna kritik av SFP kunde sägas ha riktat indirekt kritik gentemot industristyrelsen i frågan om förbudslagen. På annat håll förekom inte samma brist på förtroende vilket betydde att arbetarpressen som helhet sällan hade något ont att säga om industristyrelsen.

¹⁰⁸ 'Våra utsugare i värksamhet', *Arbetet* (22.10.1909). 'Om statsverkets tillgångar det medgiva', *Österbottens Folkblad* (17.6.1910). 'Vår fiskeexport på Ryssland', *Arbetet* (22.11.1912). 'Tändsticksbristen', *Arbetet* (21.11.1916).

4. Statligt skydd för arbetarklassen

4.1 Yrkesinspektionen

Förordningen om näringsfrihet 1879 förde med sig flera förändringar i det finska samhället. Lagen innebar bland annat att det blev enklare för individer utan jobb att söka efter arbete på annan ort. Lagens omedelbara effekt var att landsbygdens obesuttna befolkning i ökande takt sökte sig till industrijobb både i och utanför städerna. Samma år som förordningen togs i bruk utfärdades även en förordning om hälsovården. Enligt den senare ålades hälsovårdsnämnderna i städerna att övervaka fabrikernas sundhetsförhållanden och att barn under 15 år inte arbetade längre än åtta timmars skift i dagen vilket i sin tur stipulerades i näringsfrihetsförordningen. Det dröjde inte länge innan bristerna blev uppenbara. Hälsovårdsnämnderna saknade i regel tid, resurser och kompetens för att upprätthålla förordningarnas bestämmelser. Fabriksägarna själva kände därtill sällan till att deras verksamhet skulle övervakas och följde de facto sällan bestämmelserna. 1884 förflyttades därför övervakningsansvaret till intendenterna vid industristyrelsen.¹⁰⁹

Några år senare (1889) utfärdades en förordning om arbetarskydd som kraftigt reglerade industriidkarnas skyldigheter och rättigheter. Dessförinnan hade industriarbetarnas skyddsnivå i hög utsträckning varit beroende av arbetsgivarens välvilja. Arbetsskyddsförordningen begränsade barns, ungdomars och kvinnors arbetstider så att omyndiga exempelvis inte längre fick utföra nattarbete. Arbetsgivare blev vidare skyldiga att förbättra maskiners och anläggningars säkerhetsanordningar, se till att arbetsplatsens ventilation och belysning uppfyllde minimikraven jämte ordna folkskoleutbildning för barn om inte en folkskola fanns i närheten på orten. När förordningen utstakades stod det klart att industristyrelsens intendent inte hade kunnat fullfölja sin övervakningsskyldighet åren innan vid sidan av det ordinarie arbetet. Därför stipulerade arbetsskyddsförordningen även om inrättandet av en yrkesinspektion i industristyrelsens regi.¹¹⁰

Yrkesinspektionen som inrättades bestod av två yrkesinspektörer ingenjören K. Leonard Lindberg i Helsingfors ansvarade för östra Finland medan ingenjören Karl Oswald Bonsdorff residerade i Tammerfors med ansvar för de västra delarna av landet. År 1897 utökades antalet yrkesinspektörer med en då norra Finland ombildades till ett eget distrikt. Den mansdominerade industristyrelsen uppdagade att kvinnliga arbetare hade en tendens att inte anförtro sig till de manliga yrkesinspektörerna. Styrelsen beslöt sig därför för att inrätta en kvinnlig yrkesinspektörstjänst med förhoppningen om att en kvinnlig yrkesinspektör vore mer tilltalande för kvinnor och barn ute i fabrikerna. Sätillvida tillträdde lärarinnan och ångfabriksägaren Vera Hjelt som landets, och tillika Nordens, första kvinnliga yrkesinspektör 1903. Hjelt var på många sätt en pionjär vilket lett till att hon i dag är bättre ihågkommen än Lindberg och Bonsdorff. Innan tillträdet

¹⁰⁹ Kuusi, s. 67–68. Tuula Vuolle-Selki, *Vera Hjelt. Työväensuojelia* (Helsingfors 2013), s. 52–53.

¹¹⁰ Kuusi, s. 63. Vuolle-Selki, s. 53.

beviljades Hjelt dispens eftersom liknande tjänster i normalfall inte var tillgängliga för landets kvinnliga befolkning. Hjelts ansvarsområde skiljde sig från de manliga kollegerna. Istället för ett specifikt distrikt sträckte sig hennes ansvarsområde över hela landet. Hjelts uppgift var att hålla särskild uppsikt över barns och kvinnors arbetsförhållanden. Därtill skulle hon ge industriarbetare rådgivning och vägledning i moralfrågor, hälsofrågor samt alkoholrelaterade frågor. Till skillnad från de andra yrkesinspektörerna förordnades Hjelt att upprätthålla samarbete med de manliga kollegerna. Åren 1904–1918 utökades antalet yrkesinspektörer ytterligare så att antalet efter självständigheten var uppe i sju, varav den ena var kvinnlig vid sidan av Hjelt. Yrkesinspektörernas befogenheter var ytterst begränsade åren 1904–1918. Lagarna de övervakade gav industriidkarna tämligen fria händer i sin verksamhet. Arbetet begränsades därför ofta till att föra diskussioner gemensamt med arbetsgivare för att förmå dem att på frivillig basis beakta skyddsfrågor på arbetsplatsen.¹¹¹

I källmaterialet hänvisades i flertalet artiklar till yrkesinspektionen. I bagerifrågan kom yrkesinspektionen nu som då på tal och likaledes var fallet i andra specifika frågor. I detta underkapitel analyseras de artiklar där skribenten lade stort fokus på antingen yrkesinspektionen som helhet eller enskilda yrkesinspektörer. På grund av avhandlingens avgränsning är källmaterialet i någon mån restriktivt vad avsevärt yrkesinspektionen. Under åren 1904–1918 publicerades i arbetarpressen flera artiklar med innehåll som relaterade till yrkesinspektionen där tidningarna ej nämnde vare sig industristyrelsen eller *Arbetsstatistisk tidskrift*. För att få en enhetlig bild av arbetarpressens inställning gentemot yrkesinspektionen borde källmaterialet ha utvidgats ytterligare. Ett rimligt motargument vore att detta inte vore nödvändigt eftersom avhandlingens frågeställning utgår från arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen och inte yrkesinspektionen. Under arbetets gång framstod det dock tydligt att de flesta redaktörerna på arbetarpressen kände till att yrkesinspektionen utgjorde en del av industristyrelsen. Sålunda var arbetarpressens inställning gentemot yrkesinspektionen en väsentlig del av pressens inställning gentemot industristyrelsen som helhet. Förhoppningen är att den delen av källmaterialet som handlar om yrkesinspektionen skall ge en tillräckligt bra bild av hur arbetarpressen i stort sett förhöll sig gentemot yrkesinspektionen.

Arbetarpressen tenderade att skriva om yrkesinspektionen i negativa ordalag. Av de 12 artiklar som i synnerhet tog fokus på yrkesinspektionen var hela åtta stycken negativa. Artiklarna s längd varierade. Flera artiklar var endast kortare inlägg medan andra var mer utförlig skrivna. I genomsnitt var dessa artiklar nio stycken långa. Tidsmässigt fördelade sig artiklarna på följande vis:

¹¹¹ Kuusi, s. 8–9, 67–68. Vuolle-Selki, s. 53–54. Hjelt, s. 6.

Tabell 3. Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen. Yrkesinspektionen

År	Negativ inställning	Positiv/ neutral inställning	Totalt
1904		2	2
1909	2		2
1911	2	1	3
1913	2	1	3
1915	2		2
Totalt	8	4	12

Källa: *Arbetaren, Arbetet & Österbottens Folkblad*.

Arbetaren grundades 1901 i Helsingfors men det skulle dröja ända tills 1904 innan tidningen upplyste läsarna om Industristyrelsen förehavanden och åtaganden. I augusti 1904 skrev typografen Viktor Blomqvist som sedermera blev en av de ledande personerna bakom *Österbottens Folkblad* en artikel som publicerades i Helsingforstidningen. Vasa svenska arbetarförening som Blomqvist representerade, liksom Finlands svenska arbetarförbund, ställde sig skeptiska gentemot organiseringen av yrkesinspektionen. De svenska arbetarna var förvisso tacksamma över att industristyrelsen nyligen hade anställt Vera Hjelt som skulle hålla särskild uppsikt över kvinnors och barns arbetsförhållanden men överlag ansågs yrkesinspektionen i dess dåvarande form vara otillräcklig. Arbetarna pekade på problemet som yrkesinspektionen tampades med och skulle tampas med ända fram till 1918, nämligen det låga antalet yrkesinspektörer som omöjligt kunde övervaka hela landets industrier. Det var inte heller enbart övervakningen som var av betydelse för arbetarbefolkningens hälsa, upplysningsarbetet som yrkesinspektörerna gjorde var minst lika viktigt. Enligt Blomqvist utfördes besöken så pass sällan vilket resulterat i att flere arbetare inte ens kände till att en yrkesinspektion existerade. Att tillrättavisa arbetsgivare var något som inspektörerna även fick göra med jämna mellanrum eftersom dessa antingen medvetet eller omedvetet kringgick förordningsbestämmelserna av år 1889. Bland annat kunde det förekomma att barn eller unga kvinnor smörjde kraftmaskiner och transmissionsapparaturl vilket de inte hade tillåtelse att göra. Fastän yrkesinspektörernas antal hade ökat till fyra år 1904 och ytterligare skulle utökas i framtiden räckte inspektionens resurser inte till eftersom industrialiseringen samtidigt ständigt gav upphov till nya arbetsplatser. Därav blev ett av arbetarrörelsens mål att förbättra arbetsskyddet genom en utökning av yrkesinspektionen. Yrkesinspektörernas bakgrund var även något som inte tilltalade arbetarna ute i fabrikerna. De flesta hyste en misstro gentemot

inspektörerna som ansågs utgöra en del av överklassen. Det andra målet för arbetarrörelsen blev därför att öka fackförbundens inflytande över det nationella yrkesinspektionsarbetet.¹¹²

I dylika fall var inte arbetarpressen negativt inställd gentemot yrkesinspektionen som sådan. Kritik riktades inte mot hur yrkesinspektörerna jobbade och fastän industristyrelsen beskyldes för att inte utföra sina ålagda uppgifter så klandrades ej styrelsen för detta. Orsaken var till synes arbetarpressens kännedom om att yrkesinspektionens omfattning var beroende av statsbudgeten och inte av industristyrelsens godtycke.

I september 1909 samlades FSP för partimöte i Kotka som minst sagt blev hetsigt. Framgångarna i de senaste lantdagsvalen hade inte skördat de förhoppningar som röntes inom partiet och arbetarrörelsen. Förbudslagen jämte andra lagar som antagits av lantdagen blev sällan verklighet på grund av att de förhalades i antingen senaten eller i St. Petersburg. Partiet och arbetarrörelsen anklagade ofta de borgerliga partierna, herreklassen, för att förhindra lagarnas stadfästande. Dessa anklagelser låg dock oftast långt ifrån verkligheten eftersom borgarpartierna var minst lika besvikna över den ryska övermaktens inflytande över lantdagen. I Kotka visade sig partimedlemmarnas reaktioner. Många var de som under mötet förespråkade en radikalare linje men i mötesresolutionen höll sig partiet i slutändan till varsammare formuleringar. FSP behöll Kautskys klasskampsteorier som vägledande, vilket betydde att kampen för arbetarklassen i huvudsak skulle ske ute på fältet och inte genom lantdagsarbetet. Allt samarbete med borgarpartierna nedvärderades tillika. Mötet ledde dock till att *Työmies* chefredaktör Edvard Valpas avgick som partiordförande tillsammans med andra styrelsemedlemmar. I den nya styrelsen som sedan utsågs ingick bland annat Karl Harald Wiik som senare började skriva för *Arbetet*.¹¹³

Under mötet framförde den radikala socialdemokratiska ungdomsklubben från Helsingfors fem motioner varav en angick yrkesinspektionen. Både *Österbottens Folkblad* och *Arbetet* rapporterade om händelsen. Ungdomsklubben ville att partiprogrammet skulle innehålla en klausul om yrkesinspektionens totala omorganisering, inte bara för att yrkesinspektionen uppvisade brister utan också för att ungdomsklubben ansåg yrkesinspektörerna vara ”fullkomligt odugliga”. Tre orsaker till denna kompetensbrist lyftes fram: 1. Yrkesinspektörerna varslade arbetsgivarna på förhand om sina besök. 2. Yrkesinspektörerna var alltid partiska med arbetsgivaren. 3. Yrkesinspektörerna saknade oftast kännedom om de specifika branscherna som de undersökte. Därtill ville ungdomsklubben överföra yrkesinspektionsorganisationen från industristyrelsen till landsorganisationen. Den tredje punkten om kompetens stämde i viss grad eftersom yrkesinspektörerna omöjligen kunde ha yrkesspecifik kunskap om samtliga industrier. Däremot besatt de kunskaper om arbetarskydd som i sin tur en yrkesexpert inte kände till. Vera Hjelt försökte under sina år ihärdigt upplysa både arbetsgivare och arbetare om betydelsen av en mångsidig och

¹¹² Katriina Perkka (red.), *Työ ja työsuojelu* (Helsingfors 1984), s. 132–135. ’Till arbetarenämnden i Vasa’, *Arbetaren* (6.8.1904). ’Svenska arbetareföreningen’, *Arbetaren* (27.8.1904).

¹¹³ Ekman, s. 259–265.

näringsrik kost som skulle vara till gagn för arbetarnas hälsa. Standardkosten för många arbetare var smörgåsar och kaffe vilket hade visat sig vara en delorsak till sjukdomar som mellan varven florerade bland arbetarbefolkningen. Påståendet att yrkesinspektörerna var partiska var överdrivet och stämde ej heller. Bara någon månad tidigare hade exempelvis bagerilagen trätt i kraft och yrkesinspektörerna utfärdade tillsägelser åt alla bagerier som bröt mot lagbestämmelserna. Huruvida yrkesinspektörerna varslade arbetsgivare på förhand om sina besök bör även nyanseras. Förmodligen varslade yrkesinspektören arbetsgivaren av praktiska skäl, om inspektionen utfördes på ett bruk långt ifrån övrig bebyggelse. I sådana fall måste inspektören ordna med logi och husrum på brukets ägor, vilket kunde kräva planering i förväg. Utförande av inspektion gjordes dock i vissa fall utan vare sig arbetsgivarens eller arbetarnas kännedom. Vera Hjelt gjorde en omfattande undersökning av sömmerskornas arbetsförhållanden 1908–1909 som omfattade dryga 3 000 sömmerskor. För att kontrollera arbetsförhållandena utan yrkesinspektionens närvaro skickades 15 stycken sömmerskor ut till fabrikerna för att i hemlighet utreda om svaren som inlämnats till yrkesinspektionen höll streck.¹¹⁴

Helsingfors socialdemokratiska ungdomsklubb var frän i sin kritik av yrkesinspektionens arbetsmetoder men klubbens motioner till partikongressen måste placeras i sin rätta kontext. De yngre krafterna i partiet var som oftast mer radikala än de äldre och den uteblivna framgången i lantdagsarbetet grämde partimedlemmarna. Det var inte heller enbart yrkesinspektionen som fick utstå hårda ord. Bland annat fick berörda aktörer höra sin andel i frågor som rörde religionen och den europeiska militarismen.

En synnerligen intressant artikel publicerades i *Arbetet* sommaren 1911. Texten var inte skriven utav någon på redaktionen utan tycks ha fått artikeltexten sig tillsänd. I artikeln beskrevs kort och gott hur senaten hade gett industristyrelsen i uppdrag att ändra sitt förfarande när yrkesinspektörerna inlämnade sina verksamhetsberättelser till industristyrelsen. Industristyrelsen skulle i fortsättningen sammanfatta en allmän överblick av verksamhetsberättelserna. Denna överblick skulle innehålla det väsentliga innehållet i verksamhetsberättelserna samt beskrivningar av ”anmärkningsvärda åtgärder” som industristyrelsen vidtagit som följd av verksamhetsberättelserna. Senatens syfte torde ha varit att förbättra själva övervakningen av yrkesinspektörerna och göra deras arbete mera transparent. De allmänna överblickarna och de längre verksamhetsberättelserna skulle vid färdigställandet sändas till handels- och industriexpeditionen som industristyrelsen lydde under. Anledningen till att det nya förfaringssättet var intressant berodde på att industristyrelsen varit i blåsväder, i arbetarpressen, under den senaste tiden. Mera om dessa händelser följer i kapitel 4.3. Det kan dock här redan sägas att styrelsen

¹¹⁴ Vuolle-Selki, s. 55–73. ”Socialdemokratiska ungdomsklubben ”Facklan” i Helsingfors”, *Arbetet & Österbottens Folkblad* (13.8.1909).

motsatt sig lantdagens antagna arbetsskyddslag, vars tanke var att ersätta den gamla arbetsskyddsförordningen av år 1889.¹¹⁵

Publikationerna som Industristyrelsen gav ut kunde vara tunglästa så en ny form av publikation i form av allmän översikt skulle inte bara underlätta senatens granskning av framför allt yrkesinspektörerna utan det skulle också öka industristyrelsens transparens för gemene man. Senatens påbud kunde ha varit ett sätt att återställa förtroende hos i synnerhet arbetarklassen.

Samma år reagerade *Arbetet* på att yrkesinspektörerna i en gemensam skrivelse till industristyrelsen yrkat på en lönehöjning från 6 000 mark till 7 000 mark (24 000 € och 28 360 €). Tidningen förhöll sig ironiskt mot yrkesinspektörernas yrkande vilket kan belysas av följande utdrag: ”Nå, om man sen hälst skulle veta att också arbetsintensiteten ökades med en sjättedel...”. Förhöll sig tidningen negativt eller neutralt gentemot yrkesinspektionen? Innehållets ironiska karaktär i kombination med kritiken som yrkesinspektörerna jämte industristyrelsen hade fått mottaga de sistlidna månaderna i arbetsskyddslagstiftningsfrågan tyder på tidningens negativa inställning. *Arbetet* väntade sig inte en arbetsintensitetsökning för yrkesinspektörerna och de tyckte det var befängt att inspektörerna skulle få en sådan kraftig löneförhöjning. Reflektioner kring exempelvis de senaste årens inflation togs inte i beaktande av tidningen. En ökning av arbetsmängden hade också varit en omöjlighet för yrkesinspektörerna som i praktiken redan var överbelastade. Speciellt Vera Hjelt hade många järn i elden. Under sitt första år som yrkesinspektör företog hon 86 arbetsresor i droska, tåg och ibland även till fots. 1908 ställde hon upp i Finlands andra lantdagsval där hon blev invald för SFP. Fram till självständigheten arbetade hon i egenskap av lantdagsledamot och yrkesinspektör för att förbättra arbetarskyddet, något som periodvis ställde henne på kollisionskurs med det egna partiet. Samarbete med FSP:s kautskyska ledamöter var heller inte en möjlighet eftersom Hjelt sågs som en överklasskvinna som inte delade samma radikala idéer. Vid sidan av lantdagsarbetet och yrkesinspektionsarbetet grundade Hjelt i industristyrelsens regi en utställning om arbetarskydd 1909. Utställningen blev 1911 en permanent statlig inrättning och Hjelt ansvarade för utställningen ända fram till 1931.¹¹⁶

Det kan ännu nämnas att Vera Hjelt 1917 lämnade lantdagen på grund av att hon röstade för lagen om en åtta timmars arbetsdag i konflikt med det egna partiets politiska linje. SFP:s ordförande Axel Lille hade stort förtroende för Hjelt och hennes yrkeskompetens vilket bidrog till att Lille liksom Hjelt försvarade det nya lagförslaget. Lille avgick efter omröstningen som SFP:s ordförande och lämnade samtidigt lantdagen i brist på partiets förtroende. Det var inte enbart av välvilja som Hjelt och Lille inom SFP drev på lagförslaget om en åtta timmars arbetsdag. Båda tänkte sig att lagens genomförande skulle stävja de mer radikala krafterna inom arbetarrörelsen och på så vis förhindra eventuella socialistiska revolutionsförsök.¹¹⁷

¹¹⁵ 'Yrkesinspektörernas berättelser', *Arbetet* (7.7.1911).

¹¹⁶ 'Inte litet', *Arbetet* (6.10.1911). Hjelt, s. 6–7. Vuolle-Selki, s. 54–55, 74–91, 102–103.

¹¹⁷ Vuolle-Selki, s. 87–91.

Beklädnadsarbetarförbundet tillägnades en artikel i *Arbetet* 1913. Förtroendemannen A. Kokkola på Mänttä förklädesfabrik som representerade förbundet hade begärt in skriftliga intyg från fabriksarbetare för att erhålla detaljer kring hur en nyligen uträttad inspektion gått till. Denna information skulle Kokkola sammanfatta och sedan skicka till industristyrelsen. Arbetarna var missnöjda med sättet på hur yrkesinspektören utförde inspektionen. *Arbetet* markerade ordet inspektion inom citationstecken för att anmärka på att det inte varit fråga om någon professionell inspektion.¹¹⁸

A. Kokkola lämnade in sin inlaga till industristyrelsen några veckor senare och yrkade på att industristyrelsen omedelbart skulle igångsätta en internutredning angående yrkesinspektör Osvald Bonsdorffs inspektion på fabriken i Mänttä. Kokkola uppmanade industristyrelsen att avskeda Bonsdorff från sin tjänst om oegentligheter påträffades. Industristyrelsen avskedade inte Osvald eftersom han figurerade i *Arbetsstatistisk tidskrift* åren efter händelsen. Vera Hjelt besökte också Mänttä förklädesfabrik. Den 8 december 1912 inspekterade Hjelt Mänttä förklädesfabrik, förmodligen kring samma tid som Bonsdorff, och uppdagade allvarliga brister. Bland annat bröt fabriken mot lagbestämmelserna från år 1889 kring hur mycket luftutrymme det måste finnas i fabriker per arbetare. Lagen stipulerade åtta kubikmeter men Hjelt mätte endast fyra och en halv kubikmeter per arbetare. Enligt de upplysningar som Kokkola hade samlat in var arbetarna nöjda med Hjelts insats men inte med Bonsdorffs. Hjelt lär ha betett sig vänligt gentemot arbeterskorna, så pass vänligt att dessa var villiga att lämna upplysningar. Det kunde nämligen vara tämligen svårt att samla in uppgifter av arbetare eftersom dessa oftast misstrodde yrkesinspektörerna. Bonsdorff lär å andra sidan ha uträttat sitt besök tillsammans med polis och uppträtt ohövligen gentemot arbetarna. Problemet var enligt *Arbetet* att Bonsdorff ej uppdagade några felaktigheter och att fabriken skötte sig klanderfritt vilket varken Hjelt eller fabriksarbetarna understödde. Efter att ha uppdagat bristerna förordnade Hjelt arbetsgivaren att rätta till problemen inom tre månader då hon skulle återkomma för att kontrollera att problemen åtgärdats.¹¹⁹

Hur saker och ting utvecklade sig är höljt i dunkel. Arbetarpressen rapporterade inget mer om händelsen och i *Arbetsstatistisk tidskrifts* kapitel om yrkesinspektionens verksamhet fanns inga ledtrådar att finna. Avsaknaden av hänvisningar i tidskriftens relevanta delar tyder dock på att händelsen inte varit av allvarligare art. Faktumet att Bonsdorff fortsatte som yrkesinspektör stöder likaså tesen. Sannolikt utredde industristyrelsen incidenten internt tillika som styrelsen kommunicerade med Kokkola. Artikeln är intressant när det skall bedömas om *Arbetet* förhöll sig negativ eller neutral. Hjelt porträtterades väl vilket var en besynnerlighet i arbetarpressen. Bonsdorff fick å andra sidan utstå grov kritik och industristyrelsen beskrevs av *Arbetet* som en neutral part som hade ansvaret att utreda det skedda. Undergrävde artikeln förtroendet för industristyrelsen eller yrkesinspektionen? Inte egentligen, Hjelt gjorde uppenbarligen en

¹¹⁸ Beklädnadsarb:förbundets. *Arbetet*. 10.1.1913.

¹¹⁹ 'Hänvändning till industristyrelsen', *Arbetet* (21.1.1913).

exemplarisk inspektion vilket höjde yrkesinspektionens anseende i arbetarpressen medan Bonsdorffs inspektion sänkte arbetarnas och möjligen tidningens förtroende för yrkesinspektionen och industristyrelsen som institutioner. En vidare bedömning vore beroende av hur händelseförloppet utvecklade sig och hur det i sådana fall hade gestaltats i *Arbetet*. Rapporteringen avtog abrupt vilket föranleder tolkningen om att *Arbetet* förhöll sig neutralt gentemot industristyrelsen i detta ärende eftersom både goda och dåliga sidor hos yrkesinspektionen lyftes fram.¹²⁰

1889 års arbetsskyddsförordning var på många sätt föråldrad 1904–1918. Därför påbörjade lantdagen efter lantdagsreformen 1906 arbetet med att förbereda en ny motsvarande förordning. År 1909 antog lantdagen tre nya förordningar; en om skydd mot yrkesfara, en om yrkesinspektionen och en om arbete i industriella samt andra yrken. Lagstiftningsarbetet blev dock på hälft eftersom både senaten och tsar Nikolaj II motsatte sig lagändringarna i deras skrivna form. Först 1914 gick tsaren med på att godkänna förordningen om skydd mot yrkesfara medan de andra två förordningarna blev verklighet först i och med tsarens abdikation. Sätillvida trädde den nya lagen i kraft den 1 januari 1916. Industristyrelsen fruktade att lagen skulle bli en tom bokstav eftersom yrkesinspektionens arbetsuppgifter med den nya lagen utökades avsevärt samtidigt som inspektionens resurser tillsvidare förblev de samma. Lagen var ändå nödvändig med tanke på arbetarnas säkerhet vilket industristyrelsen framhävde. Olyckor förekom kontinuerligt inom landets industriella yrken. Nedan presenteras förekomsten av dödsfall och olyckor åren 1906–1915:

Tabell 4. Dödsfall inom de industriella yrkena åren 1906–1915.

År	Olycksfall	Olycksfall med dödlig utgång
1906	1 968	40
1907	2 446	49
1908	1 524	13
1909	2 182	31
1910	2 543	36
1911	2 774	60
1912	2 984	47
1913	3 301	60
1914	2 726	38

¹²⁰ 'Hänvändning till industristyrelsen', *Arbetet* (21.1.1913).

1915	2 874	36
------	-------	----

Källa: 'Yrkesinspektionen i Finland 1915', *Arbetsstatistisk tidskrift no 4–5* (1917), s. 219.

Största delen av de förolyckade var män och traditionellt hade de som inte tillhörde arbetarklassen antagit att olyckorna berodde på arbetarna klumpighet och oförsiktighet. Med tiden började dock allt fler inse att arbetarna inte kunde beskyllas för alla olyckor. Med bättre skyddsåtgärder kunde saker och ting förbättras.¹²¹

Det var mot denna bakgrund som en skribent i *Arbetet* 1915 yrkade på en förändring vad gällde övervakandet av arbetarskyddslagarna. Skribenten skrev om arbetsskyddslagarnas och yrkesinspektionens historia samt hur en lag inte är någonting värd om ingen ser till att lagen efterlevs. Skribenten presenterade inget förslag om hur yrkesinspektionen kunde omorganiseras men han undrade varför inte yrkesinspektörerna använde sig av alla befintliga tillvägagångssätt när de inspekterade arbetsplatserna. Till exempel nämndes att yrkesinspektionen till sitt förfogande har ett anslag på 1000 mark som årligen kunde användas till att anlita en utomstående läkare om läkarundersökning behövdes i samband med inspektionsbesöken. Inte en enda gång på 15 år hade dessa anslag använts utan inspektörerna använde sig konsekvent av fabriksläkarna som skötte alla former av läkarundersökningar på sina respektive arbetsplatser. Skribenten föreslog att fackföreningarna skulle få mera ansvar under inspektionsbesöken för att öka transparensen. Detta på grund av att det för många arbetare lär ha varit oklart vad yrkesinspektörerna åstadkom. Förvisso inlämnade yrkesinspektörerna sina berättelser och vid det här laget hade också allmänna överblickar börjat sammanställas, men dessa publiceras ofta månader efter inträffade inspektioner. Skribentens förslag gick ut på att fackföreningarna skulle ansvara för att dokumentera detaljerna när någonting skedde. De skulle också dokumentera när de kontaktade yrkesinspektören och även dokumentera vad yrkesinspektören sedan vidtog för åtgärder. Denna information skulle sedan publiceras av landsorganisationen. På detta sätt skulle man öka övervakningen av yrkesinspektörerna samt öka transparensen kring deras arbete. Skribentens inlägg var så gott som helt neutral. Denne förhöll sig neutral gentemot både industristyrelsen och yrkesinspektionen som organisationer. Ett par yrkesinspektörer fick dock kritik för sitt agerande under strejken i Voikka 1904 och en strejk som nyligen hade inträffat i Viborg. En närmare redogörelse för strejken i Voikka återfinns i kapitel 5.2.¹²²

Avslutningsvis belyses ytterligare en artikel där skribenten tog sig friheten att kritisera industristyrelsen. Yrkesinspektör Konstantin Jansson i Helsingfors, som figurerade i textavsnittet om bagerifrågan, avled den 4 april 1915. Två veckor senare förordnade industristyrelsen yrkesinspektören i Lahtis, Artturi Käpy, att temporärt ta över Janssons efterlämnade distrikt. Industristyrelsen nåddes kort därefter av meddelandet om att Käpy nyligen hade beviljats ett

¹²¹ 'Yrkesinspektionen i Finland 1915', *Arbetsstatistisk tidskrift no 4–5* (1917), s. 219. 'Den nya yrkesfarelagen och dess tillämpning', *Arbetsstatistisk tidskrift no 2* (1915), s. 83–93.

¹²² 'Arbetarskyddslagarna och deras övervakande', *Arbetet*, (29.6.1915).

stipendium av senaten och därför skulle bege sig till Ryssland för att förkovra sig i det ryska språket under en period på tio månader. Först mot slutet av augusti utsåg industristyrelsen ingenjör Fredrik Borg att tillsvidare handha Janssons efterlämnade arbetsuppgifter tills en ny yrkesinspektör kunde utses. Industristyrelsen konstaterade kort därefter att inspektörsomställningarna hade lett till förbryllelse i Helsingfors distrikt när arbetare och arbetsgivare inte visste vem de skulle vända sig till.¹²³

Händelsen föranledde *Arbetet* att i mitten av augusti ironiskt undra på vems arbetsbord ärendet för tillfället låg. Enligt tidningen borde industristyrelsen vid det laget ha skickat in sina ställföreträdarförslag till handels- och industriexpeditionen. Artikelrubriken i *Arbetet* var talande: ”Mindre viktiga tjänster”. Tidningsläsarna kände till att det gällde viktiga poster eftersom yrkesinspektörerna fanns till för att övervaka arbetarskyddet. *Arbetet* lät påskina att arbetarna lämnades i sticket för att industristyrelsen inte prioriterade ärendet.¹²⁴

Den nya förordningen om skydd mot yrkesfara tillkom ställdes högre krav på yrkesinspektionen som till en början saknades behövliga resurser. När lagen om yrkesinspektionen sedermera togs i bruk efter inbördeskriget utökades yrkesinspektörernas befogenheter och resurser betydligt vilket gjorde att inspektörerna i jämförelse med tidigare på allvar kunde ingripa i existerande missförhållanden. Organisationen började samtidigt växa i omfång. År 1929 sysselsatte yrkesinspektionen 33 tjänstemän samtidigt som inspektionen förfogade över 500 kommunala arbetsplatsinspektörer.¹²⁵

4.2 Barnarbetet

I arbetarpressen gjordes nu som då ansträngningar att lyfta fram situationen för arbetande barn och unga. Ibland nämndes barnen av arbetarpressen i förbifarten då artikelskribenterna rapporterade om till exempel yrkesinspektionen eller bagerilagen. I vissa av källmaterialets artiklar var dock de unga arbetstagarna i fokus. Det var i synnerhet i början av den undersökta perioden, året 1904, som arbetarpressen rapporterade om barn som jobbade i fabrikerna. Under tidsperioden 1904–1918 förekom inalles 14 artiklar om barnarbete. Artiklarna var i genomsnitt drygt fem stycken långa. Variation i textlängden var däremot vanlig, hela nio av artiklarna var endast ett stycke långt.

¹²³ 'Yrkesinspektionen i Finland 1915', *Arbetsstatistisk tidskrift* no 4–5 (1917), s. 183.

¹²⁴ 'Mindre viktiga tjänster' *Arbetet* (17.8.1915).

¹²⁵ Vera Hjelt, *20-årsberättelse. Utställningen för arbetarskydd och välfärd 1909–1929* (Helsingfors 1930). s. 6.

Tabell 5. Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen. Barnarbetet.

År	Negativ inställning	Positiv/ neutral inställning	Totalt
1904	6		6
1905		1	1
1906	1	1	2
1908		1	1
1910	1		1
1912	1		1
1913	1		1
1915		1	1
Totalt	10	4	14

Källa: Arbetet, Social-Demokraten & Arbetaren.

Inom industrin fanns det två typer av arbete för barn och unga. Det ovanligare slaget utgjordes av arbete där barnen efterhand skaffade sig yrkeskunskaper och blev specialiserade på sitt område. Detta förfarande kunde bland annat skönjas i glasblåsningsindustrin. Systemet var snarlikt det äldre hantverkarsystem där barnet lärde sig mer med tiden för att senare bli lärling, gesäll och mästare. Det absolut vanligast förekommande systemet var de facto den typen av industriarbete där barnen inte erhöll några vidare yrkesfärdigheter och där barnen i egenskap av arbetskraft var lätta att ersätta. Barn hade tidigare under 1800-talet varit populära att anställa av industriidkare eftersom lönerna som utbetalades var låga och barnen i regel fogade sig bättre efter regelverk än vuxna arbetare. När den finska industrin gick in i 1900-talet var barnarbetet inom industrin redan på utgående. I den utsträckning barnarbete förekom ställde sig arbetarpressen starkt emot faktumet att barn användes som arbetskraft inom industrin. Det fanns dock många arbetarfamilj som gärna drygade ut familjeinkomsterna genom att låta barnen arbeta vid sidan av skolgången.¹²⁶

Finlands första egentliga arbetarskyddslag från år 1889 stipulerade bland annat om barns förhållande till arbetsmarknaden. Laginnehållet förhindrade industriidkare att utnyttja den billiga arbetskraften, som barn och unga utgjorde, i allt för vidlyftig grad. Enligt lagen var det tillåtet att låta barn och unga¹²⁷ arbeta endast mellan klockan 05.00 och 21.00 Enligt lagens elfte paragraf var det dock möjligt för industriidkare att ansöka om undantagstillstånd från

¹²⁶ Lars Olsson, *Om arbetsdelning, barnarbete och teknologiska förändringar i några svenska industrier under 1800- och början av 1900-talet* (Stockholm 1980), s. 159–163. Pirjo Markkola, 'God wouldn't send a child into the world without a crust of bread' Child labour as part of working-class family economy in Finland 1890–1920'. Ning de Coninck-Smith, Bengt Sandin & Ellen Schrumpf (ed.). *Industrious Children. Work and Childhood in the Nordic Countries 1850–1990* (Odense 1997). s. 99–101.

¹²⁷ Med barn avsågs personer i åldern 12–14 och med unga avsågs personer i åldern 15–17.

industristyrelsen. I industrier där exempelvis regelbundet nattarbete var av nöden, kunde barn och unga tillåtas att arbeta även nattetid. Flera industrier använde sig också av denna möjlighet till undantagstillstånd. Samtidigt menade arbetarpressen att möjligheten till undantag var en brist i lagstiftningen som snarast borde rättas till.¹²⁸

Under de få år som *Arbetaren* existerade, publicerade tidningen ett antal kortare notiser om vilka undantagstillstånd som industristyrelsen hade låtit utfärda. Enligt redaktörerna på *Arbetaren* agerade industristyrelsen lagvidrigt när undantagstillstånden utfärdades. Enligt arbetarskyddslagen fick nämligen barn och unga inte jobba över huvud taget om de riskerade att fara illa av arbetet. *Arbetaren* menade att nattarbete per automatik var skadligt för de unga arbetarna och därför var alla undantagstillstånd som utfärdades i strid mot lagen.

Åren 1904–1906 kunde man läsa om var någonstans i landet barn och unga arbetade på basis av undantagstillstånd. De olika orterna och arbetsplatserna som uppgavs i *Arbetaren* var järnbruket i Dalsbruk, Röjsjö i Pärnå, Pusula, Kiikala, Urdiala, Vasa, Ylivieska, Himango och slutligen Arabia i Helsingfors.¹²⁹

En del artiklar om barnarbetet var mer innehållsrika. Skribenten farbror Anders reagerade 1910 på en notis han hade läst i dagspressen. Riihimäki glasbruk hade av industristyrelsen anhållit om att få anställa upp till 30 barn som ännu inte hade fyllt 12 år. 1889 års arbetsskyddslag gällde fortsättningsvis och diverse undantagstillstånd kunde sökas. När Anders skrev år 1910 hade en ny arbetarskyddslag blivit godkänd av lantdagen men denna var ej ännu stadfäst och skulle ej heller stadfästas inom de kommande åren.¹³⁰ Själva anhållan tyckte inte Anders var märkvärdig. Han tyckte att barn redan under lång tid hade utnyttjats i landet utan att ”industristyrelsen ställt sig i vägen” för detta utnyttjande. Det märkvärdiga tyckte han däremot att glasbrukets argument var, det vill säga att barnen inte enligt glasbruket uppnådde nödig yrkesskicklighet om de inte påbörjar yrket före en ålder av 12. Anders framhöll vidare att det förmodligen bara var de blåögda individerna i industristyrelsen och sabelsenaten som skulle kunna falla för ett sådant argument. Anders lyfte även fram arbetsstatistik från Sverige i ett försök att motivera att åldern 14–18 var åldern då chanserna att erhålla hög yrkeserfarenhet var som högst. Avslutningsvis refererade han en artikel från Åbo Underrättelser (ÅU) vars redaktör hade besökt ett glasblåseri i Åbo. ÅU tyckte mest det var en fascinerande upplevelse att besöka glasblåseriet medan Anders poängterade att det är i detta stekheta helvete som barnen jobbar till vardags. Anders försökte klart ta parti för de arbetade barnen och utmålade ÅU, industristyrelsen, senaten och Riihimäki glasbruk som tillhörande den grupp som bar ansvaret för det ändlösa utsugandet av barnen.¹³¹

¹²⁸ Mannio, s. 21–30.

¹²⁹ Se t.ex. ’Man gör lagen till en död bokstaf’, *Arbetaren* (16.1.1904). ’Lagbrott mot minderåriga arbetare’, *Arbetaren* (1.1.1906).

¹³⁰ Mer om detta i kapitel 4.3 om arbetsskyddslagarna.

¹³¹ ’En skamlig framställan’ *Arbetet* (30.9.1910).

År 1912 beskrevs i *Arbetet* hur socialdemokraterna och arbetarna var besvikna på att landets socialförsäkringssystem var så pass outvecklat. Arbetarrörelsen ville att pensionsförsäkringar, moderskapsförsäkringar, arbetslöshetsförsäkringar och andra former av försäkringar skulle utvecklas så att de på allvar skulle komma den arbetande befolkningen till gagn. Lantdagen hade redan tidigare funderat kring en utbyggnad av det sociala skyddet och arbetet med att införa en ny olycksfallsförsäkring hade framför allt framskridit inom lantdagen. *Arbetet* tyckte däremot att lantdagens formuleringar kring den tilltänkta olycksfallsförsäkringen var luddiga och att formuleringarna bäddade för missbruk. Tidningen beskrev hur industristyrelsen kontinuerligt missbrukade lagen kring arbetsskydd när styrelsen gång på gång beviljade industriidkare olika former av undantagstillstånd för att kunna hålla barn och unga i arbete. I tidningen beskrevs industristyrelsen explicit som en ”borgerlig myndighet”. Denna benämning var något mera ovanligt sett till hela avhandlingens källmaterial. Arbetarpressen skrev ytterst sällan rakt ut att industristyrelsen var en borgerlig myndighet. Denna kategorisering av styrelsen var som oftast mera subtil. Till exempel kunde industristyrelsens täta samarbete med borgarna lyftas fram eller så kunde arbetarpressen benämna industristyrelsens anställda som ”de höga herrarna”.¹³²

Rokkala glasbruk befann sig i blåsväder 1913 då glasbruket åtalades i häradsrätten i Björkö (Karelen). Fallet hade tagits till rätten efter anmälan från distriktets yrkesinspektör. Glasbruket hade tillåtit långa skift för barn både nattetid och dagtid. Glasbruket hade varit i färd med att göra en ansökan om undantagstillstånd men det olagliga arbetet hade pågått redan före ansökan gjorts. Glasbruket försvarade sig med att det gällde lättsamt arbete och att det var viktigt att påbörja arbetet i tidig ålder så att yrkesskickligheten skulle utvecklas. *Arbetet* hänvisade till en undersökning i Sverige som låtit påskina att de glasbruksarbetare som hade högst yrkeskompetens och som tjänade bäst ofta påbörjade sin yrkesbana vid en ålder av 16–17 år. Häradsrätten hörde även ett antal vittnen. Ett av de arbetande barnens fäder vittnade i rätten och berättade att det varit nödvändigt med ytterligare inkomster till familjen enär han själv endast tjänade 60 mark i månaden. Glasbruket dömdes slutligen till böter på 250 mark. *Arbetet* tackade för att lag och rätt rådde i landet men menade samtidigt att glasbruket i framtiden skulle komma att utnyttja barnarbetskraft eftersom det bara var att vända sig till ”herrarna i industristyrelsen”.¹³³

Arbetarpressens åsikt kring barnarbetet framträdde nu som då även i andra artiklar som till exempel då bagerifrågan var aktuell. Som framkommit kunde barn och ungas inkomster vara en viktig del av hela familjens inkomster. Det betyder att arbetarrörelsen som helhet inte kategoriskt var emot industriarbete där barn och unga sysselsattes. Arbetarpressen, liksom stora delar av arbetarrörelsen, var dock väldigt starkt emot att barn och unga tilläts arbeta inom industrin. Arbetarpressen grämde sig speciellt över industristyrelsens rätt att bevilja industriidkare undantagstillstånd, något som arbetarpressen menade skadade de unga arbetstagarna.

¹³² Arbetarolycksfallsförsäkringen. *Arbetet*. 14.6.1912.

¹³³ ’Anklagelserna mot Rokkala glasbruk’, *Arbetet* (21.11.1913).

4.3 Arbetsskyddslagarna

Statsmakten började under början av 1900-talet allt mer reglera arbetsmarknaden. Förordningen om skydd för industriarbetare från år 1889 hade en inverkan på arbetsgivarna och arbetstagararna då denna förordning var den första i sitt slag som avsåg att skydda arbetarna vid de nygrundade industrierna. Det stod dock snabbt klart att lagen hade sina begränsningar. Delvis förfogade yrkesinspektionen inte över tillräckliga resurser för att kunna implementera och övervaka förordningsbestämmelserna men det största problemet var att laginnehållet var så pass allmänt formulerat att det endast gav ett begränsat skydd åt arbetarna. Industrin utvecklades även i rask takt då nya maskiner och arbetssätt introducerades vilket i sin tur ökade behovet av en ny arbetslagstiftning. Lantdagsreformen resulterade i att lagstiftningsarbetet kring arbetarskyddet kom igång på allvar. FSP:s inträde i lantdagen inverkade säkerligen på att arbetarskyddsfrågorna fick större synlighet i lantdagsarbetet. Den första lagen av betydelse för arbetarskyddet var den som rörde bagerierna och hade antagits av lantdagen 1907. Året efteråt tog senaten steget vidare och tillsatte en kommitté som skulle lägga fram ett förordningsförslag som var tänkt att ersätta lagen från år 1889.¹³⁴

Förordningsärendets framskridande ledde i slutändan till en ofantlig kritikstorm mot industristyrelsen från arbetarpressens sida. Industristyrelsen och andra av förordningsförslaget berörda myndigheter hade gett sina uttalanden till senatskommittén vilket ledde fram till tre propositioner som senaten hade lämnat in till lantdagen. Med en del modifieringar hade lantdagen antagit de tre förordningarna hösten 1909; förordning om skydd mot yrkesfara, förordning angående arbetet i industriella yrken samt vissa andra yrken och förordning om yrkesinspektion. Industristyrelsen motsatte sig däremot innehållet i förordningarna och menade att de allt för kraftigt begränsade industriidkarnas affärsverksamhet vilket kunde skada hela landets ekonomi. Industristyrelsens åsikt i frågan var det som föranledde den häftiga kritiken från arbetarpressen.¹³⁵

¹³⁴ 'Arbeterskyddslagstiftningen', *Arbetsstatistisk tidskrift* No 1 (1909), s. 24–38.

¹³⁵ Ibid.

1904–1909 var rapporteringen hos arbetarpressen begränsad när det gällde arbetarskyddet som helhet. Totalt 8 artiklar publicerades under denna tid. Under dessa år var det lagen från år 1889 som utgjorde grunden för arbetarskyddet. Vid ingången av år 1910 ändrades dock läget. Under 1910 allena publicerade *Arbetet*, *Social-Demokraten* och *Folktribunen* 22 artiklar med anknytning till industristyrelsen, varav 21 innefattade innehåll som kunde definieras som negativt gentemot industristyrelsen. Efter toppen år 1910 sjönk sedan rapporteringsbenägenheten till att omfatta 13 artiklar under perioden 1911–1918. Artiklarna var i snitt drygt tio stycken långa. *Tabell 6. Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen. Arbetsskyddslagarna*

År	Negativ inställning	Positiv/ neutral inställning	Totalt
1906	1		1
1907		1	1
1908		1	1
1909	1	4	5
1910	21	1	22
1911	4		4
1912	3		3
1914	2		2
1915	1		1
1916	1	1	2
1917		1	1
Totalt	34	9	43

Källa: Arbetaren, Social-Demokraten, Arbetet, Österbottens Folkblad & Folktribunen.

Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen i arbetarskyddsfrågan var i stort sett positiv fram till 1910 och styrelsen nämndes ofta enbart i förbifarten. Ett par gånger hände det dock att industristyrelsen nedvärderades. Så var till exempel fallet när A. K-d. 1906 skrev om hur arbetarna effektivt förhindrades att bilda en fackförening vid Svartå bruk. En fackförening var enligt A.K-d av nöden eftersom arbetarna och framför allt de yngre arbetarna for illa. Industristyrelsen och yrkesinspektionen pekades i det här sammanhanget ut som skurkar eftersom de tillät utmärglade ungdomar arbeta under hårda förhållanden. Ända sedan 1879 hade industristyrelsen nämligen haft mandat att kräva läkarintyg av underåriga arbetare. Om intyget visade på att arbetet inverkade menligt på de unga arbetarna ingrep industristyrelsen. Senaten hade vid det här laget inte tillsatt

arbetarskyddskommittén och därför relaterade händelserna i Svartå till bestämmelserna från 1800-talet.¹³⁶

När senaten lämnade in sina propositioner till lantdagen 1908 blev de tilltänkta arbetarskyddslagarna kända för arbetarklassen och arbetarpressen kunde rapportera ingående om ärendets fortskridande. Industristyrelsen publicerade i *Arbetsstatistisk tidskrift* den 1 januari 1909 senatens propositioner och förklaringar därtill och det är tänkbart att arbetarpressen hämtade dessa detaljer ur tidskriften. Någon månad senare skrev *Arbetet* en ingående artikel om senatens förslag till nytt arbetarskydd. Enligt tidningen var förslagen långt ifrån tillräckliga och skulle inte nämnvärt förbättra arbetarnas situation. Förslagen ansågs vara utarbetade av borgarklassen till arbetarklassens ve. I sin beskrivning upprätthöll tidningen en klar arbetardiskurs och pekade på flertalet luckor i förslagen. Enligt förslaget skulle nattarbete begränsas i viss mån inom industrin och andra näringar men inte helt och hållet förbjudas, vilket hade varit fallet för den nystiftade bagerilagen. Vad gällde bland annat nattarbete så skiljde sig *Arbetets* syn från senatens. Tidningen tyckte att kvinnor absolut inte skulle få arbeta nattetid medan man förhöll sig något mer bejakande till männens nattarbete. Senaten hade inte försökt särskilja kvinnans och mannens arbetsvillkor i samma utsträckning.¹³⁷

Det var inte enbart de manliga redaktörerna på *Arbetet* som hade denna åsikt om kvinnligt nattarbete. Hilja Pärssinen som var en av de mest framträdande socialdemokratiska lantdagsledamöterna var också av samma åsikt. Borgarklassens kvinnor var ofta av motsatt åsikt och ansåg att samma villkor skulle gälla för män och kvinnor. Bland annat Vera Hjelt fick höra många kränkande uttalanden av Hilja Pärssinen under sin tid i lantdagen och dessa kunde bland annat utgå från Hjelts och Pärssinens syn på kvinnans roll gällande nattarbetet. Men diskrepansen existerade ej enbart mellan borgarna och arbetarna. Aina Petersson reagerade nämligen på *Arbetets* skrivelser och skrev sin egen artikel som tidningen publicerade. Till stora delar höll Petersson med om bristerna i senatens förslag men vad gällde kvinnans roll i nattarbete sällade hon sig till borgarklassens tankegång om lika villkor. Peterssons reaktion var intressant eftersom den visar på att arbetardiskursens tudelning av klasserna inte alltid var applicerbar på rådande tankegångar, när personer som Petersson offentligt försvarade en del av den borgerliga tankegången.¹³⁸

En av de tidigare bristerna i arbetarskyddsförordningen var dess otydliga definition av vilka arbetsplatser som avsågs. Det hade komplicerat industristyrelsens arbete i dess tillämpning av lagen. I det nya förslaget specificerades noggrannare vilka arbetsplatser som skulle omfattas av lagen. I detta avseende utvidgades tillämpningsområdet eftersom inte bara fabrikerna skulle beröras av de nya bestämmelserna. Även till exempel större jordbruk¹³⁹ var tänka att inkluderas i lagen.

¹³⁶ 'Brefkort från Svartå', *Arbetaren* (14.4.1906).

¹³⁷ Vuolle-Selki, s. 74–82. 'Åbo, den 9 april 1909', *Arbetet* (9.4.1909). 'Kvinnoskyddslagstiftning. Förbud för kvinligt nattarbete', *Arbetet* (23.4.1909).

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Jordbruk med färre än fem anställda arbetare, makar och barn undantagna, var undantagna. Dessutom måste de små gårdarna hålla sig med primitivare arbetsmetoder för att undgå bestämmelserna. Motorer med över en halv hästkraft skulle omfattas av förordningarna.

Under återstoden av 1909 rapporterade arbetarpressen nu som då kring hur processen framskred i lantdagen. Borgarpartierna fick motta mycket kritik för att försöka ändra senatens förslag. Socialdemokraterna var inte i majoritet vilket betydde att borgarna hade ett större inflytande när det gällde att omformulera propositionerna från senaten i lantdagens socialutskott och stora utskott. Vad än borgarpartierna företog sig så kritiserades de av arbetarpressen. Så var till exempel fallet när *Arbetet* skrev om hur Vera Hjelt hade argumenterat för att spårvagnspersonalen i städerna inte skulle beröras av arbetsskyddsbestämmelserna. Intressant nog var det alltid lantdagsledamoten Vera Hjelt från SFP som kritiserades av arbetarpressen. Industristyrelsen och yrkesinspektionens roll i sammanhanget hade endast en mindre betydelse och behandlades i regel neutralt. Det betyder att läsarna potentiellt inte kunde koppla ihop Hjelt med yrkesinspektionen. Överlag förhöll sig arbetarpressen negativt mot förordningsförslagen eftersom man hade hoppats på bättre. *Folktribunen* gjorde sig ändå mödan att lyfta fram det positiva innehållet. Bland annat skulle yrkesinspektionen i framtiden inte få varsla arbetsgivarna på förhand om sina besök vilket skulle leda till att arbetsgivarna inte kunde förbereda sig inför inspektionsrundorna. Mot slutet av året godkände slutligen lantdagen senatens propositioner i omarbetad version. Fastän arbetarpressen hänvisat till vad man ansåg vara bister var glädjen stor hos arbetarrörelsen när lantdagen antagit de nya arbetarskyddsförordningarna¹⁴⁰

År 1910 var året då industristyrelsen fick ta emot en storm av kritik av arbetarpressen. Inalles 21 artiklar publicerades under året där skribenterna skrev om hur industristyrelsen gick emot demokratins grundprinciper, struntade i lantdagens arbete och skyddade de utsugande industriidkarna. Att analysera händelseförloppet utgående från industristyrelsens perspektiv har varit svårare eftersom styrelsen inte kommenterade händelserna i *Arbetsstatistisk tidskrift*. För en bättre överblick av vad som faktiskt skedde vore en genomgång av korrespondensen mellan industristyrelsen och senaten från denna tidsperiod nödvändig. Som tidigare nämnts var parlamentarismen inte fullt utvecklad fastän Finland nyligen hade fått en av Europas modernaste konstitutioner. Senatsmedlemmarna var inte beroende av lantdagens förtroende utan av tsarens. Detta betydde att senaten kunde förhala lantdagens förslag och att tsaren kunde låta bli att stadfästa lagar som inkom från den autonoma storfurstendömet Finland.

”Industristyrelsen struntar i lantdagens lagstiftningsarbete”. Så inledde *Arbetet* sin rapportering av arbetsskyddsfrågan när tidningen fått reda på vad industristyrelsen ansåg om de nya arbetarskyddsförordningarna. Efter att lantdagen godkände de tre förordningarna skickades dessa till senaten vars uppgift det var att ansöka om stadfästelse hos tsaren. Däremot hade senaten inbegärt ett utlåtande av industristyrelsen innan ärendet fördes vidare till St. Petersburg. Därför tog

¹⁴⁰ 'Åbo, den 24 september. 1909', *Arbetet* (24.9.1909). 'Arbetarskyddslagstiftningen', *Folktribunen* (1.1.1910), s. 26–35.

det ända till senhösten 1910 innan arbetarpressen fick reda på var någonstans processen befann sig.¹⁴¹

Redan innan senatens förslag nådde lantdagen var industristyrelsen skeptisk. Ändringarna som gjordes av lantdagen 1909 var enligt industristyrelsen inte heller de bästa. Som helhet såg industristyrelsen de antagna arbetsskyddsförordningarna som förhastade beslut där politikerna inte på allvar hade reflekterat över de praktiska och i synnerhet de ekonomiska följderna som skulle följa av förordningarna. Industristyrelsen lade skulden för det förhastade beslutet på de oroliga åren 1905–1907 då bland annat flera strejker och politiska mord hade skett. De facto hade lantdagsreformen i sig delvis varit ett direkt resultat av de oroliga åren. Det var flera formuleringar i de tre förordningarna som industristyrelsen motsatte sig, varav för de väsentligaste här redogörs.

För det första motsatte sig styrelsen begränsningen av arbetstiden till maximalt tio timmar om dagen och 60 timmar om veckan. Tidigare var den dagliga arbetstiden inte begränsad enligt lag men genom arbetsmarknadsparternas lokala uppgörelser hade kollektivavtal fått till stånd åren innan som ofta begränsade arbetstiden. Styrelsen påpekade att endast fyra av Europas länder hade lagstiftat om maximal arbetstid och att det i dessa länder rörde sig kring 11–12 timmar om dagen för att förhindra överexploatering. I flera större fabriker var redan arbetstiden genom lokala avtal oftast tio timmar om dagen men inom de mindre anläggningarna var arbetstiden ofta elva timmar plus en timmes rast. Begränsningen skulle därför hårt slå mot de mindre arbetsplatserna menade styrelsen. Det kan i sammanhanget lyftas fram att Vera Hjelt intressant nog konsekvent förde talan om en åtta timmars lagstadgad arbetsdag i lantdagen samtidigt som hon arbetade för yrkesinspektionen.¹⁴²

För det andra menade styrelsen att bestämmelserna om nattarbete skulle få förödande konsekvenser. Enligt bestämmelsen avsåg nattarbete sådant arbete som utfördes mellan klockan 21.00 och 06.00. Nattarbete skulle enbart vara tillåtet om fabriken var igång dygnet och självmant hade infört en åtta timmars arbetsdag. Detta skulle vålla avsevärda kostnader för arbetsgivaren menade styrelsen.¹⁴³

För det tredje ansåg styrelsen stipulationerna om söndagsvila, övertidsarbete och ungas arbete skulle få oönskade konsekvenser. Främst skulle arbetsgivarna drabbas men familjernas förvärvsmöjligheter skulle också kraftigt försämrats när bestämmelserna om barn och ungas arbete begränsades. Enligt de nya bestämmelserna uteslöts barn i åldern 12–13 från arbetsmarknaden och unga omyndiga personer fick inte heller befatta sig med yrken där man till exempel lastade och lossade varor.¹⁴⁴

¹⁴¹ 'Värdet av borgarens reformarbete. Arbetareklassen skulle få det allt för bra', *Arbetet* (4.11.1910).

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Ibid.

För det fjärde var förordningen om skydd från yrkesfara för begränsade ur arbetsgivarens perspektiv och styrelsen menade att motorer och ångmaskiner inte var särdeles farliga maskiner. För det femte såg styrelsen en del av ändringarna kring yrkesinspektionen som befängda. Enligt bestämmelserna skulle arbetarpressens tidigare önskemål gå i uppfyllelse. Bland annat skulle assistenter utses åt vardera yrkesinspektör och dessa skulle vara arbetare ur arbetarklassen. Detta faktum skulle sätta arbetsgivaren i en helt ny beroendeposition eftersom arbetsgivaren riskerade att från myndighetshåll bli bedömd av sina egna anställda.¹⁴⁵

Vidare stipulerade förordningen om yrkesinspektion att samtliga arbetsplatser som berördes av lagen skulle inspekteras minst en gång om året. Detta förfarande skulle leda till ökad arbetsbörda för arbetsgivarna. Alla dessa faktorer, menade industristyrelsen, skulle leda till en ond spiral. Arbetsgivarnas kostnader skulle öka och deras vinstmarginaler skulle sjunka. Detta skulle leda till att det samlade kapitalet sökte sig utomlands med sjunkande produktion i hela landet som följd. Därefter skulle arbetsplatsernas antal minska och befolkningens konsumtionsförmåga reduceras som i sin tur ytterligare skulle sänka produktionen. Den förutspådda nedgången skulle därför inte enbart betyda att kapitalet sökte sig utomlands. Arbetare skulle i ökad grad emigrera i jakt på arbete.¹⁴⁶

Det var uppenbart att industristyrelsen mestadels såg förordningarna ur en nationalekonomisk synvinkel medan lagberedarna i första hand tagit hänsyn till sociala aspekter. Detta föranledde *Arbetet* att beskylla industristyrelsen för att strunta i lantdagsarbetet. *Österbottens Folkblad* sparade inte heller på bläcket. Tidningen beskyllde sarkastiskt styrelsen för att vara ”ett sant fostärländskt ämbetesverk” som var ”ett av de små fortin kring den borgerliga samhällsborgen”. Styrelsen anklagades vidare för att fara fram med rena osanningar. Industristyrelsen hade uttalat sig om att näringsfriheten var ett beprövat koncept inom hela den civiliserade världen sedan åtminstone 100 år. *Österbottens Folkblad* påpekade att det enda land där näringsfriheten varit utspridd i 100 år var England och att den varit gällande i Finland så sent som från och med 1860-talet. Tidningen problematiserade också antagandet om att folk skulle börja emigrera till följd av minskad produktion. Emigranterna kunde till största del antas åka till USA, landet som de facto redan hade lagstadgat om åtta timmars arbetsdag. USA:s industriella kapacitet hade enligt de österbottniska redaktörerna inte rasat på grund av denna bestämmelse.¹⁴⁷

Det dröjde inte många dagar innan arbetarpressen konstant fylldes av anklagelser och kritik gentemot industristyrelsen. Den socialdemokratiska partikommissionen skickade en skrivelse till *Arbetet* och uppmanade tidningen att ansluta sig till demonstrationerna som skulle hållas i förmån för arbetsskyddsförordningarna och mot industristyrelsens agerande. Landsorganisationen var även involverad och tillsammans hade den tillsammans med FSP planerat att kalla

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Arbetarskyddslagen inför sitt fall’, *Österbottens Folkblad* (4.11.1910).

arbetarrörelsen till en landsomfattande demonstration. I *Arbetet* och även *Österbottens* uppmanades därför arbetarna till demonstrationer mot industristyrelsen och dess ”ränker och svepskäl”. Styrelsen ansågs vara i direkt maskopi med de utsugande industriidkarna. *Arbetet* annonserade om massdemonstration som skulle hållas söndagarna den 13 och 20 november, varav den senare på trätorget i Åbo. Samtidigt ville *Österbottens Folkblad* se de österbottniska arbetarna sluta upp till demonstrationer i Vasa och Jakobstad mot styrelsens ”helvetiska planer”. I förryskningens tidevarv visste arbetartidningarna också om att beskriva hur industristyrelsen vänt sig till ”fienden”. Representanter från industristyrelsen och arbetsgivarorganisationerna lär nämligen ha rest till St. Petersburg för att försöka förhindra lagens stadfästande.¹⁴⁸

En vecka senare var arbetarpressen ånyo fylld av artiklar om arbetsskyddslagarna. Lördagen den 18 november skrev *Arbetet* om hur polisen ställde till det för ett demonstrationsmöte som hade hållits en vecka tidigare i Helsingfors utanför finska teatern. Polisen hade på förhand informerat om att tal endast fick hållas från en talarstol men eftersom deltagarantalet var så stort hade arbetarna två talare och talarstolar. Som talare agerade de ledande socialdemokraterna Hilja Pärssinen och Matti Paasivuori. När polismästare Berg satte stopp för Pärssinen möttes han av ursinniga buarop. Paasivuori föreslog en resolution som av massan antogs med ”hyvä”-rop. Enligt resolutionen skulle allt stöd till suometarianerna, svenska folkpartisterna, ungfinnarna och andra borgerliga omedelbart upphöra. Alla arbetare uppmanades att ansluta sig till det socialdemokratiska partiet och fackföreningarna. Demonstrationsmötet avslutades med ordnad marsch och med sång till Folkets hus där demonstrationsmötet upplöstes. Protesterna mot industristyrelsen föranledde Paasivuori att resa landet runt och samla stöd. Söndagen den 20 november skulle han fortsätta med sin agitation i Åbo på trätorget.¹⁴⁹ Citatet nedan ger exempel på tongångarna som rådde i arbetarpressen under senhösten 1910:

Finlands nuvarande industristyrelse handlar som en eländig hantlangare åt den arbetarnes svett och blod samvetslöst och obarmhärtigt sugande och därigenom fördärv och oräkneliga olyckor åt arbetarna bringande kapitalistklassen och till och med som en oförsynt förtrampare av all demokrati, samt att den bör betraktas som en grym fiende åt alla arbetare.¹⁵⁰

¹⁴⁸ 'Försök till arbetarskyddslagens oimintetgörande', *Österbottens Folkblad* (11.11.1910). 'Vad säga Finlands arbetare om försöken att bringa arbetarskyddslagen på fall?', *Arbetet* (11.11.1910).

¹⁴⁹ 'Demonstrationen i Helsingfors', *Arbetet*, (18.11.1910).

¹⁵⁰ Ibid.

Arbetarnas täta massor, kvinnor och män

ha ni följt med vårt lands roffareklas-
sers allra sista förhävanden. Om ni ha
det, ämna ni finna er i sådan öppen
oförskämdhet mot er, som den, vartill
landets roffares regering allt emellan
gör sig skyldig under medvärkan av
dess hantlangare. Ha ni märkt att **Indu-
stristyrelsen** har tillrätt senaten att för-
kasta de av lantdagen godkända arbe-
tarskyddslagarna.

Arbetare, kommen tillsammans, män
och kvinnor, **instundande söndag, den
20 dennes, klockan halv 11 förmiddagen
vid Arbetareföreningen**, varifrån man be-
ger sig, jämt kl. 11 i ordnade led, un-
der fladdrande fanor och åtföljt av två
musikkapell (Åbo Arb.föreningens och
Åbo Järnvägsmanna) i ett mäktigt

Demonstrationståg till Trätorget

Mötets program

<p>Internationalen (båda musikkåreerna) Arbetarskyddslagarnas senaste öden förklarar Matti Paasivuori från H:fors</p>	<p>Marseljäsen (båda musikkåreerna) Tal (Pastor Juho Uoti) Återfärd (företas i ordnade led)</p>
---	--

Demonstrationsmärken säljas à 25 pi stycket. En var bör skaffa sig ett märke,
inkomsten tillfaller valkassan.

Alla i rörelse, ingen får bli borta!

Sos. 1 g. 300 mm.
Åbo soc.dem. kommunalorganisation.

Källa: *Arbetet*, 18.11.1910, s. 2.

Samtidigt som demonstrationsuppropen började äga rum drog också valrörelsen igång inför nästa lantdagsval. Tsaren upplyste som känt ofta lantdagen under autonomins sista år. 1908–1913 hann totalt fem dagar sammanträda och efter krigsutbrottet 1914 avstannade lantdagsarbetet. *Österbottens Folkblad* uppmanade till att rösta socialdemokratiskt. Tidningen lyfte fram att den främsta kampen stod mellan Ryssland och den autonoma Finland. Den nya lantdagen borde därför benhårt värja sig mot alla förryskningsförsök och inte ge efter för vare sig piska eller morot. Vidare beskrev skribenten de två läger som fanns i Finland och utomlands, ”de tärande och de närande”. Självfallet uppmanades läsarna att rösta på det socialdemokratiska partiet eftersom partiet enligt tidningen var det ända partiet som såg till hela folkets behov och inte bara de rikas. Skarp kritik riktades även mot industristyrelsen. Industristyrelsen anklagades för att undergräva lantdagens legitimitet när styrelsen hade satt stopp för arbetsskyddsförordningarna. Lantdagen var den institution som skulle skydda Finlands konstitutionella rättigheter och då såg det inte bra ut när finländarna själva ifrågasatt lantdagens beslutsförhet menade tidningen. Vidare menade man att industristyrelsen försvårade kampen mot förryskningen på grund av sitt agerande. Indirekt kunde budskapet tolkas som att en röst för socialdemokratin var det säkrare valet än en röst på borgarpartierna i kampen mot förryskningen.¹⁵¹

Österbottens Folkblad och *Arbetet* hälsade det nya året 1911 med en tillbakablick på 1910. 1910 var enligt tidningarna ett dystert år och ingen ljusning syntes för tillfället vid horisonten för arbetarrörelsen. Tidningarna beklagade den återupptagna förryskningen under ledning av

¹⁵¹ Vuolle-Selki, s. 74–75. ’Inför valen’, *Österbottens Folkblad* (25.11.1910).

generalguvernör Seyn. Tidningen förutspådde att fler och fler socialdemokratiska tidningsmän skulle riskera fängelsestraff och få se sina tidningar indragna. Borgarklassen kritiserades för sitt slappa motstånd mot förryskningen och för sitt regelbundna förtryck av arbetarklassen. I sammanhanget kritiserades också industristyrelsen för sitt agerande i arbetarskyddsfrågan. Arbetarpressen misstänkte att ärendet hade blivit begravt av senaten. *Österbottens Folkblad* förutspådde dystert att arbetsskyddsförordningarna sannolikt skulle falla på att stadfästelse uteblev, vilket också varit fallet med kommunallagen och förbudslagen. Tidningen skulle få rätt i sitt framtidssiande eftersom förordningen om skydd mot yrkesfara stadfästes av tsaren först 1914 medan förordningen om yrkesinspektion och förordningen angående arbetet i industriella yrken samt vissa andra yrken fick vänta på stadfästelse fram till 1917 då Nikolaj II abdikerat och interimregeringen under Alexander Kerenskij kunde stadfästa förordningarna.¹⁵²

Under de följande åren avtog rapporteringen när slaget verkade vara förlorat för arbetarklassen. Men efter ett par års tystnad kom arbetsskyddsförordningarna på tal igen. Arbetarbladen nåddes våren 1914 av överraskande nyheter då en av de tre arbetsskyddslagarna har blivit godkända i St. Petersburg. Lagen om skydd mot yrkesfara var stadfäst och skulle träda i kraft 1 januari 1916. Lagen ställde krav på arbetsplatsernas säkerhetsanordningar, krav på ökat luftutrymme, krav på tydliga instruktioner till arbetare som jobbade med särskilt farliga uppgifter och så vidare. *Arbetet* menade att förordningen var den minst betydande av de tre förordningarna men att godkännandet dock var en seger för arbetarrörelsen. Tidningen hoppades att framför allt förordningen om yrkesinspektion även skulle godkännas.¹⁵³

Godkännandet av lagen om skydd mot yrkesfara föranledde något förvånande nog ej arbetarbladen att öka sin rapportering i ärendet. Endast ett fåtal artiklar publicerades efter 1914. I synnerhet när lagen trädde i kraft 1916 hade det varit föga förvånande om tidningarna hade rapporterat aktivt för att genom sin rapportering avslöja arbetsgivare som bröt mot bestämmelserna. Det är förstås möjligt att tidningarna i viss utsträckning rapporterade men att de då inte nämnde industristyrelsen i sammanhanget.

Industristyrelsen blev betydligt oroad över hur lagen om skydd mot yrkesfara skulle implementeras och övervakas när styrelsen fick reda på att lagen stadfästes av tsaren. Styrelsen menade att yrkesinspektionen i sin existerande form inte hade några som helst möjligheter att se till att lagen efterföljdes. Industristyrelsen hoppades därför att tsaren även skulle stadfästa den nya lagen om yrkesinspektion som skulle ge inspektionen verktygen som behövdes för att övervaka lagen. Under de kommande åren skulle ändå yrkesinspektionen kämpa med magra resurser för att övervaka lagen om skydd mot yrkesfara och det var först efter självständigheten och inbördeskriget

¹⁵² 'Vid årsskiftet', *Österbottens Folkblad* (5.1.1911). 'Gott nytt år!', *Arbetet* (6.1.1911).

¹⁵³ 'Lagen om skydd mot yrkesfara godkänd i Petersburg', *Arbetet*, (17.4.1914).

som yrkesinspektionen omorganiserades så att denna på allvar kunde ta itu med lagbrotten som förekom ute på arbetsmarknaden.¹⁵⁴

Några veckor efter att lagen om skydd mot yrkesfara trätt ikraft den 1 januari 1916 så utvärderade *Arbetet* läget. Tidningen belyste att yrkesinspektörernas antal enbart uppgick till sju och att fabrikerna i landet kunde räknas i tusental. Detta faktum betydde att fabrikerna sällan eller aldrig skulle få besök av yrkesinspektören och att näringsidkarna av denna anledning kunde lockas till att inte följa lagen. *Arbetet* uppmanade därför alla fackföreningar att själva granska lagens efterlevnad. Om brott förekom skulle detta omedelbart rapporteras till yrkesinspektionen. För att befrämja rapporteringen skulle fackföreningarna införskaffa ett tryckt exemplar av lagen så att arbetarna kunde sätta sig in i bestämmelserna. Fackföreningarna skulle också se till att kontaktinformationen till distriktets yrkesinspektör fanns lättillgänglig i fabriken. *Arbetet* önskade också att de administrativa myndigheterna (läs senaten och industristyrelsen) så fort som möjligt skulle specificera hur lagen var tänkt att tillämpas. Hur skulle näringsidkarna i praktiken få ner temperaturen i exempelvis de heta sockerfabrikerna eller hur skulle det hälsovådliga dammet ledas ut ur bland annat kalk- och kakelfabriker? För tidningsläsarna påpekades även att industristyrelsen enligt lagen hade rätt att bevilja en del undantagslov. Till exempel kunde näringsidkare anhålla om att luftutrymmet per arbetare inne i en fabrik kunde kvarstå på åtta kubikmeter fastän den nya lagen stipulerade tio kubikmeter. Enligt *Arbetet* skulle industristyrelsen garanterat framöver bevilja alla ansökningar som gjordes av näringsidkarna eftersom industristyrelsen i första hand enligt tidningen befrämjade arbetsgivarnas intressen och inte arbetarnas. I samband med sitt påstående belystes även hur industristyrelsen under de gångna åren nyttjat sin rätt att bevilja näringsidkare rätten att hålla barn i nattarbete. Fastän det hade gått fem till sex år sedan kritikstormen mot industristyrelsen så uppvisade arbetarpressen fortfarande ett starkt ogillande gentemot industristyrelsen.¹⁵⁵

Under de efterföljande åren skedde uppenbarligen fortlöpande brott mot lagen om skydd mot yrkesfara och yrkesinspektörerna skrev i sina verksamhetsberättelser om ständiga överträdelser. Beskrivningar av de olika överträdelserna förekom dock ytterst sparsamt i avhandlingens källmaterial.¹⁵⁶

Tsar Nikolaj II godkände och stadfäste aldrig de två övriga arbetarskyddslagarna. Efter februarirevolutionen gjordes i Finland ett nytt försök att få lagarna godkända. Senaten skickade de två återstående arbetsskyddslagarna till Alexander Kerenskijs interimregering i St. Petersburg. Till arbetarrörelsens stora glädje godkände och stadfäste de nya makthavarna i Ryssland förordningen om yrkesinspektion och förordningen angående arbetet i industriella yrken samt vissa andra yrken. I

¹⁵⁴ 'Den nya yrkesfarelagen och dess tillämpning', *Arbetsstatistisk tidskrift* No 2 (1915), s.83–93.

¹⁵⁵ 'Lagen om skydd mot yrkesfara', *Arbetet* (4.2.1916).

¹⁵⁶ Se t.ex. 'Överträdelse av arbetsskyddslagarna', *Arbetet* (23.5.1916).

samma veva godkände även Kerenskijs regering den av Finlands lantdag antagna lagen om åtta timmars arbetsdag.¹⁵⁷

Sammanfattningsvis var frågan om arbetsskyddslagarna den fråga som väckte arbetarpressens kraftigaste reaktioner när tidningarna avhandlade industristyrelsen. Arbetarpressen förhöll sig tämligen neutralt gentemot industristyrelsen fram tills 1910 då det i öppen dager framkom att industristyrelsen hade anfordrat senaten att vidta åtgärder mot arbetarskyddslagarna. Industristyrelsen såg förordningarna som allt för radikala och trodde att de skulle ha en synnerligen menlig inverkan på det finska näringslivet. Industristyrelsens agerande ledde till en ofantlig kritikstorm från arbetarpressen som avtog efter ungefär ett år. Åren 1911–1918 skrev arbetarpressen återhållsamt om arbetarskyddslagarna men då dessa kom på tal förhöll sig pressen i regel negativt gentemot industristyrelsen som ansågs vara något av arbetsgivarnas lakej.

4.4 Arbetstid, arbetsförmedling och arbetslöshet.

I ovanstående kapitel utgjorde källmaterialet relativt avgränsade områden då arbetsskyddslagarna i arbetarpressen utgjorde en helhet. I källmaterialet förekom dock artiklar som handlade om mera specifika frågor som rörde arbetarskyddet och dessa artiklar har här förts samman under titeln arbetstid, arbetsförmedling och arbetslöshet. Artiklarna var 18 till antalet och i genomsnitt drygt nio stycken långa. Tre av artiklarna hade undertecknare. Tidsmässigt och inställningsmässigt placerade sig artiklarna som följande:

Tabell 7. Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen. Arbetstid, arbetsförmedling och arbetslöshet.

År	Negativ inställning	Positiv/ neutral inställning	Totalt
1905		2	2
1908		1	1
1909		1	1
1910	1		1
1911		3	3
1912	1	1	2
1914		3	3
1916		4	4

¹⁵⁷ 'Interimregeringen stadfäster', *Arbetet* (29.8.1917).

1917		1	1
Totalt	2	13	15

Källa: *Arbetaren, Arbetet & Österbottens Folkblad*.

Leo Mechelin ansökte självant om avsked från sin post i senaten då lantdagen tyckte att senaten inte gjorde tillräckligt mycket för att upprätthålla goda relationer till Ryssland. Detta skedde vid ungefär samma tid som den andra förryskningsperioden började göra sig giltig i Finland. När Nikolaj II fick höra om det skedda svarade hann med att upplösa hela senaten och utlösa nyval. Innan upplösningen hann lantdagen mottaga en proposition från lantdagen angående landets arbetsförmedling. Finland saknade nämligen en nationell och sammanhängande arbetsförmedling. Vissa kommuner hade på lokal nivå försökt stävja arbetslösheten med egna resurser men det fanns ett behov av att göra arbetsförmedlingen riksomfattande och samtidigt koordinerad. *Österbottens Folkblad* valde att publicera *Arbetsstatistisk tidskrifts* motivering till propositionen. Tidningen gjorde sig ingen möda att analysera propositionen utan konstaterade kort att industristyrelsen enligt förslaget skulle ansvara för insamlandet av arbetsförmedlingsstatistik. Det fanns förhoppningar om att lantdagen som skulle sammanträda efter nyvalet kunde ta itu med propositionen. På grund av den andra förryskningsperioden förhindrades dock lantdagens ordinarie maktutövning effektivt och propositionen ledde inte fram till någon ny lag om arbetsförmedling. Under de kommande åren upplöste nämligen Nikolaj II flere lantdagar och flera av lantdagens lagförslag föll på att de aldrig stadfästes av tsaren. Lagen om arbetsförmedling blev verklighet först i och med att interimregeringen under Alexander Kerenskij stadfäste lagen den 2 november 1917.¹⁵⁸

I arbetarpressen följde rapporteringen oftast samma mönster när industristyrelsen kom på tal. Antingen nämndes i tidningarna industristyrelsens ansvarsuppgifter, tilltänkta ansvarsuppgifter eller styrelsens statistik. I rapporteringen förhöll sig tidningarna oftast inte på något speciellt sett gentemot industristyrelsen. Endast i ett fall kunde en form av positiv avbildning skönjas. Året var 1911 då *Arbetet* och *Österbottens Folkblad* uppgav tidskriften *Arbetsstatistisk tidskrift* som intressant läsning. Tidskriften hade återgett arbetslöshetssiffror som fanns i de kommuner som upprätthöll en självpåtagen arbetsförmedling. Något intressant skiljde sig arbetslösheten hos kvinnor väsentligt. I Helsingfors var 30 procent av de arbetssökande kvinnor. I Vasa var siffran 18 procent och i Åbo ynka två procent.¹⁵⁹

Nattarbete som var vanligt förekommande diskuterades även i tidningsspalterna. I dessa fall motiverade arbetarpressen varför nattarbetet inte var nödvändigt och varför det till och med var skadligt. Situationen inom bagerierna var sedan tidigare välbekant och fastän förhållandena inte var lika outhärdliga inom andra industrier så inverkade nattarbetet menligt på arbetarfamiljers sociala

¹⁵⁸ Ekman, s. 257–259. Förslag till lag angående arbetsförmedling', *Österbottens Folkblad* (3.7.1908). Mannio, s. 280–284.

¹⁵⁹ 'Om arbetslösheten i Finland', *Arbetet & Österbottens Folkblad* (11.8.1911).

liv. I arbetarpressen använde man sig då av industristyrelsens undersökningsresultat för att visa på att avsaknaden av nattarbetet de facto inte minskade på produktiviteten, något som arbetsgivarna oroade sig över. Framför allt var man inom arbetarkretsar orolig över effekterna av kvinnligt nattarbete och arbetarpressen argumenterade för att barnen hemma för illa av mödrarnas frånvaro som inte hade möjlighet att uppfostra barnen.¹⁶⁰

Undertecknaren L.L. skrev i *Arbetet* om statens hanterande av finanser 1914. Mestadels lät L.L. siffrorna tala för sig själva när han nämnde de olika statliga utgiftsposterna för det föregående året. L.L. kunde endast se att det var posten för folkskolorna som i väsentlig grad kom de breda folkmassorna till gagn. Han nämnde dock några andra såsom uppgörandet av *Arbetsstatistisk tidskrift* som kostade 10 500 mk och yrkesinspektionen som kostade 66 282 mk för skattebetalarna. Enligt skribentens beräkningar var det maximalt $\frac{1}{5}$ av statsfinanserna som kom den arbetande befolkningen till nytta och han anklagade Finland för att upprätthålla ett gammalmodigt ståndssystem där de privilegierade drog den största nyttan av statens användning av skattemedel. Finland var enligt L.L. också tjänstemännens förlovade land eftersom han tyckte tjänstemännen tjänade på tok för mycket. Speciellt högt uppsatta tjänstemän tjänade väl vilket också verkar ha kritiserats av lantdagens borgarpartier. Det var dock tsaren som bestämde om de högre tjänstemännens löner. Lantdagen stod därför handfallen när de höga tjänstemännens löner uppgjordes för statsbudgeten. Man kan säga att L.L. vände sig mot personer som A.F. Tigerstedt som var industristyrelsens överintendent. Däremot poängterade L.L. samtidigt nyttan av yrkesinspektionen och *Arbetsstatistisk tidskrift* och därför kan artikelinnehållet tolkas som neutralt.¹⁶¹

I källmaterialet förekom två fall där industristyrelsen kritiserades. I ett av fallen var kritiken mild medan kritiken var flerfaldigt fränare i ett annat. År 1910 ordnades ett möte för arbetslösa på Folkets hus i Helsingfors. Talaren Eero Haapalainen märkte då att de cirka 100 lyssnare som dök upp vanligen inte brukade ses till på Folkets hus. Orsaken var att de som dök upp var oorganiserade arbetare som verkligen hamnade i blåsten när de miste sitt jobb. De organiserade arbetarna kunde som arbetslösa ta de del av det understöd som delades ut av fackföreningarnas hjälpkassor. Haapalainen föreslog bildandet av en kommitté som skulle samla in statistik, vilket också godkändes av mötet. Den tilltänkta statistiken var ägnad fackorganisationerna som kunde använda statistiken för att försöka yrka på jämnare arbetsfördelning under året för att undvika periodisk arbetslöshet. Det var nämligen vanligt att många arbetare miste jobbet till vintern då efterfrågan på arbete traditionellt sjönk.¹⁶²

Haapalainen funderade även kring huruvida staten kunde tänkas ta ansvar för de arbetslösa. Det verkar som om Haapalainen inte vid det laget kände till propositionen som Mechelin

¹⁶⁰ Se t.ex. 'Statistik inom textilindustrin', *Arbetaren* (21.1.1905).

¹⁶¹ Finlands statsfinanser. *Arbetet*. 12.6.1914.

¹⁶² 'Arbetslösheten', *Arbetet* (11.11.1910).

hade inlämnat till lantdagen om arbetsförmedling något år tidigare. Han såg dock utsikterna för en sådan statlig inblandning som skräla eftersom industristyrelsen enligt Haapalainen förmodligen skulle avstyra liknande försök till att hjälpa de arbetslösa. Antagandet baserade Haapalainen på det faktum att industristyrelsen i frågan om arbetarskyddslagarna gått en annan väg än den som arbetarrörelsen önskade. Haapalainen kritiserade statsmakten var i sig inte negativ. Skribenten gjorde sig dock mödan att resonera kring hur industristyrelsen förmodligen skulle förhindra resten av statsapparaten att hjälpa arbetslösa via en offentligt organiserad arbetsförmedling. Orsakerna till varför industristyrelsen inte skulle ge sitt stöd i just denna fråga lämnades osagt. Industristyrelsens stöd borträknades kategoriskt på grund av styrelsens förhållning i en annan fråga. Artikeln får sättas i kontext med den pågående diskussionen om arbetarskyddslagen. Det hade riktats mycket kritik gentemot industristyrelsen de senaste dagarna i arbetarpressen och nu refererade skribenten till hur industristyrelsen precis som tidigare skulle avstyra förslag som inte gagnade arbetsgivarna.¹⁶³

En okänd skribent gick 1912 hårt åt industristyrelsens statistik. 1907 påbörjades en undersökning av yrkesarbetarnas levnadsställning vilkens resultat i *Arbetet* avfärdades som nonsens. Industristyrelsen tillsammans med yrkesinspektörerna utmålades av skribenten i osmickrad ton som överklassrepresentanter och kapitalisternas ”skyddsmakt”. Skribenten förklarade orsaken till att statsmakten i kulturländerna börjat uppgöra statistik med att överklassen ville fortsätta hålla den undre klassen nedtryckt. Om industristyrelsen uppgjorde falsk statistik så kunde statsmakten låta påskina hur bra arbetarna egentligen hade det och då undgick överklassen revolter och oroligheter. Undersökningar gjordes enligt skribenten inte heller mer än nödvändigt. Enda gången ansträngningar gjorde så var det på grund av att industristyrelsen måste beakta kraften hos FSP och arbetarrörelsen som ställde krav.¹⁶⁴

Undersökningen som omfattade hela 476 sidor beskrevs som en besvikelse. Undersökningen gick ut på att dela ut 953 hushållsböcker där inkomster och utgifter skulle antecknas dag för dag under ett års tid. Redan detta faktum beklagar skribenten då dessa alltså skulle representera Finlands samtliga arbetare på 130 000. I slutändan baserade sig undersökningen på enbart på 380 hushållsböcker eftersom industristyrelsen inte till en början lyckades dela ut alla böcker. Största tappet kom dock av att inte alla svaranden hade fyllt i uppgifter för samtliga dagar under det undersökta året. Utöver detta kritiserades också sättet på hur de svarande hade valts ut. Det hade varit folkskollärarinnor på de olika undersökningsorterna som hade delat ut böckerna till ”passande” personer. Formuleringen ”passande” som förekom i industristyrelsens beskrivning av undersökningen tyckte skribenten illa om eftersom böckerna då skulle förmedlas till bättre bemedlade arbetare. Detta skulle då ha lett till en snedvriden bild av verkligheten. Skribentens förslag var att man istället borde ha delat ut böckerna direkt till fackorganisationerna som sedan hade kunnat distribuera böckerna. Skribenten reflekterade dock inte över att fackorganisationerna

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ En statistik som ljuger. *Arbetet*. 23.8.1912.

hade kunnat göra på omvänt sätt, det vill säga dela ut böckerna till de sämst bemedlade för att få fram en så låg medellön som möjligt.¹⁶⁵

Skribenten menade att undersökningen på bland annat detta vis var konstruerad för att få fram högre medelinkomster för olika yrkesgrupper. Därefter gavs förslag på hur böckerna borde ha fördelats. Skribenten listade hur stort antalet sysselsatta var inom de olika industrierna och hantverken och menade att böckernas antal borde ha korrelerat med storleken på de olika industrierna. 1906 jobbade 28 503 arbetare inom såg- och träförädlingsindustrin som var den största industrin 1906 med de lägsta lönerna. Procentuellt hade dock väldigt få böcker delats ut till denna industrigren vilket skribenten menade varit avsiktligt för att ge skenet av högre medellöner. I undersökningen hade den samlade medelinkomsten angivits vara 1634 mk och 51 penni i året vilket då även inkluderade övriga familjemedlemmars inkomster, naturaförmåner samt övriga inkomster. Det var endast dock i snitt 250 mark av detta som kom från övriga familjemedlemmar vilket tyder på att det i de undersökta hushållen endast fanns en heltidsarbetande person. I Kotka var medelinkomsten högst och i Forssa lägst.¹⁶⁶

Skribenten gjorde vidare en synnerligen intressant jämförelse där denne tittade på statistik från den av Vera Hjelt nyss avslutade undersökningen samt från arbetsstatistisk tidskrift från år 1907. Enligt *Arbetsstatistisk tidskrift* var medellönen för en metallarbetare 1278 mark och 76 penni och enligt Hjelts undersökning var motsvarande lön 1741 mark och 45 penni, en skillnad på hela 26,6 procent. Skribenten belyste vidare skillnaden i några andra industrier som uppvisar samma tendens. Skribenten beskrev därefter Vera Hjelts statistik som ”fullständigt värdelös” och menade att syftet torde vara att ge sken av att arbetarfamiljerna egentligen inte hade det så dåligt och att fordringar som ställts av arbetarrörelsen inte var befogade. Undersökningen gick också ut på att utreda hushållens utgifter men dessa resultat lyftes ej fram i artikeln. Skribenten var hård i sin kritik mot industristyrelsen som denne såg representera överklassen. Skribentens inställning kan väl sammanfattas med ett textstycke av författaren själv: ”Sedd som helhet är denna de trehundraåttiosidors undersökning också ett kulturdokument, värdigt vår härskande borgarklass och den tid vi leva i”.¹⁶⁷

Effekterna av krigsutbrottet 1914 märktes snabbt av i Finland även om landet besparades av faktiska krigshandlingar. Tre veckor efter krigsutbrottet publicerade *Arbetet* en artikel om situationen inom näringslivet. Det ekonomiska läget hade snabbt förvärrats och arbetsgivarna var tvungna att vidta åtgärder. De flesta arbetsgivare ville inte avskeda sin personal eftersom de visste att det skulle bli svårt att återrekrytera när kriget väl var över. Precis som ute i Europa trodde man att uppgörelsen mellan stormakterna skulle bli kortvarig. Senaten förordnade industristyrelsen att låta yrkesinspektörerna rådpläga med arbetsgivare, för att förmå så många av arbetsgivarna som

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Ibid.

möjligt hålla kvar sin personal. Tanken var att arbetarna hellre skulle gå ner i både arbetstid och lön istället för att bli avskedade. Inom arbetarrörelsen var man av samma åsikt. Rädslan för massarbetslöshet var uppenbar på många håll. *Arbetet* tyckte det var något ironiskt att det var först nu som borgarbladet *Hufvudstadsbladet* började förespråka nödhjälpsarbeten för att undvika massarbetslöshet. Flertalet kommuner började även ordna nödhjälpsarbete för de som faktiskt blev avskedade för att undvika massarbetslöshet. Detta gjordes bland annat genom arbete som vägbreddning och brobyggande. När första världskriget behandlades i källmaterialets tidningsspalter handlade det just om olika former av statlig inblandning för att stabilisera situationen på arbetsmarknaden och hjälpa arbetarna.¹⁶⁸

¹⁶⁸ 'Kriget och näringslivet', *Arbetet* (21.8.1914).

5. Industristyrelsen i andra sammanhang

5.1 Kungörelser

Tidningarna under autonomins tid i Finland var inte nyhetsförmedlare i modern mening. Den danske historikern Niels Thomsen kom 1972 fram till att tidningspressen i Danmark från slutet av 1800-talet fram till andra världskriget var indelad i fyra grupper. Samma kategorisering var även gällande i Finland fram till början av 1930-talet. Tidningsprenumeranter utgick i sina tidningsval från sin partipolitiska ståndpunkt vilket blev speciellt tydligt efter att partiformeringarna tog fastare form efter lantdagsreformen 1906. Arbetarna läste arbetartidningar, bönderna agrartidningar, borgerskapet liberala tidningar medan tjänstemän och de högre samhällsskicken prenumererade på konservativa tidningar. Tidningarnas roll var aldrig därför att objektivt förmedla nyheter utan att agitera för den egna politiska ideologin. För arbetartidningarna betydde det här att ständigt lyfta fram klasskampsteorin i sina nyhetsartiklar. Ett talande exempel är hur Kupiotidningen *Savon Työmies* satte in Titanics haveri 1912 i en större kontext och menade att haveriet i grund och botten handlade om ”världskapitalismens senaste massmord”.¹⁶⁹

Den svenska arbetarpressen var inte annorlunda och därför innehöll källmaterialet nu som då hänvisningar till klasskampsteorin. De socialistiska idéerna lyftes ofta fram i längre artiklar då utrymme kunde ges för att kritisera herreklassen, herreklassen i vilken industristyrelsen ibland även placerades. Det var däremot omöjligt att föra fram de socialistiska idéerna i alla publicerade artiklar, en sådan framtvingad politisering skulle ha tröttnat ut även den mest inbitna socialisten. I de kortare artiklarna lyste därför ofta arbetardiskursens klasskampsteori med sin frånvaro.

Med kungörelser avses i avhandlingen i regel kortare artiklar vars innehåll hade en mer objektiv nyhetsförmedlande karaktär. Innehållet i dessa kunde handla om allt från patentansökningar till information om beviljade stipendier. Definierande för kungörelserna var att de inte väl passade in under någon av avhandlingens övriga rubriker. De flesta kungörelser var skrivna av arbetartidningarnas redaktioner men några enstaka var skrivna av myndigheter såsom magistraten i Åbo eller Industristyrelsen.

Kungörelserna utgjorde en väsentlig del av källmaterialet, hela 59 artiklar med en snittlängd på knappa två stycken. Undantaget en artikel var tidningarnas inställning gentemot Industristyrelsen uteslutande neutral. Tidsmässigt var kungörelserna väl utspridda och kungörelser saknades endast för åren 1904 samt 1918.

¹⁶⁹ Tommila, s. 89–90, 113–114. Fallenius, s. 85–88.

Tabell 8. Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen. Kungörelser.

År	Artiklar totalt	Negativ inställning	Neutral/ Positiv inställning
1905	3		3
1906	2		2
1907	4		4
1908	7		7
1909	2		2
1910	3		3
1911	6		6
1912	4		4
1913	8		8
1914	12	1	11
1915	4		4
1916	2		2
1917	2		2
Totalt	59	1	58

Källa: *Arbetaren*, *Folktribunen*, *Social-Demokraten*, *Österbottens Folkblad* & *Arbetet*.

Flera av artiklarna var av det mer informativa slaget. *Österbottens Folkblad* och *Arbetet* informerade nu som då om uppfinnare från tidningarnas kärnområden som hade beviljats patent i. Till exempel beviljades en maskinhandlar i Åbo 1915 av industristyrelsen patent för en järnsvarv medan bagarmästare Asplund från Jakobstad året innan hade fått patent på sin bakugn. Det förefaller troligt att tidningarnas redaktioner erhållit exemplar av i alla fall en del av industristyrelsens publikationer. Informationen om patentbeviljningar kunde säkerligen fås på annat håll men ett par faktum pekar på att industristyrelsen i viss mån skickat ut cirkulär eller andra tryckta publikationer till tidningsredaktionerna. 1907 meddelade industristyrelsen i *Arbetaren* om att den nya tidskriften *Arbetsstatistisk tidskrift* skulle börja utkomma och att intresserade skulle ta kontakt med styrelsen för att informera om man önskade tidskriften på svenska eller finska. Meddelandet gav intrycket av att bibliotek och andra institutioner som exempelvis tidningsredaktioner kunde erhålla gratisexemplar från Industristyrelsen. *Folktribunen* hade även för vana att skriva om olika skrifter som inkommit till redaktionen. Bland skrifterna, som inte bara var finska utan även brittiska, franska, tyska, norska och svenska, återfanns *Arbetsstatistisk Tidskrift* och

andra publikationer av styrelsen. Intressant nog mottog inte publikationer från Ryssland vilket kan ha berott på bristande ryskkunskaper eller den stränga tidningscensuren i landet.¹⁷⁰

Ett återkommande tema var informationen om olika läroinrättningar. Dessa kunde handla om exempelvis läroinrättningar som ansökt om statsbidrag eller lärare som fått understöd för att delta i sommarkurser. Utöver läroinrättningar informerades ofta också om diverse stipendier. Resestipendier var tämligen vanliga, Till exempel utlyste industristyrelsen tio stycken resestipendier på 100 marks vardera till byggmästare som önskade besöka internationella byggnadsutställningen i St. Petersburg. Kungörelserna om stipendier kan tyda på att industristyrelsen och senaten aktivt uppmuntrade arbetarpressen såväl som övriga pressen att publicera informationen om diverse stipendieutlysningar. Vidare förekom artiklar där arbetarpressen kort informerade om kommande undersökningar som skulle företas av industristyrelsen. Till exempel skulle industristyrelsen företa en undersökning kring arbetarfamiljens ekonomi där 1 000 familjer skulle få nedteckna inkomster och utgifter i hushållsböcker.¹⁷¹

Fyra av kungörelserna är värda att belysa mer i detalj eftersom de alla på sitt sätt har något att tillföra undersökningen. Som nämnt försökte tidningarna sällan i sina korta kungörelserna upprätthålla en arbetardiskurs. I en av kungörelserna gjorde dock tidningen sitt bästa. Kvinnoförbundet Unionen hade 1909 ansökt om 5 000 mark av industristyrelsen, ämnade att användas för en undersökning av Unionens ”industri”. Vad som menades med industri är något oklart eftersom förbundet arbetade för kvinnors rättigheter generellt och inte för rättigheterna inom någon näringslivsspecifik industri. Det var kvinnor från städernas borgarklass som utgjorde förbundets medlemmar. I detta enskilda fall väckte Unionens ansökan ont blod hos *Arbetet* som klart förtydligade skillnaden mellan arbetarkvinnan och överklasskvinnan samt undrade varför överklasskvinnorna inom Unionen behövde så mycket kafferepspengar.¹⁷²

Landsorganisationen som var fackföreningarnas centralorganisation hade möte i december 1912. Under mötet var industristyrelsens statistik föredragningspunkt. Landsorganisationen beslöt att börja upprätta egen statistik om arbetarnas arbetsvillkor, levnadskostnader och arbetsstrider. Mötet tänkte sig att egen statistik om speciellt arbetsstrider skulle fungera som komplement till industristyrelsens motsvarande statistik. Varken landsorganisationen eller artikelskribenten verkade ha något emot industristyrelsen eller dess statistik. De senaste åren hade det riktats en hel del kritik mot industristyrelsen i samband med frågan om arbetsskyddslagarnas varande eller icke-varande. Måhända tänkte landsorganisationen att det vore bra med egen statistik för att kunna kontrastera denna statistik mot industristyrelsens. Man

¹⁷⁰ 'Patent', *Österbottens Folkblad* (14.1.1913). 'Beviljade patent', *Arbetet* (20.8.1915). 'Arbetsstatistisk tidskrift', *Arbetaren* (5.3.1907). 'Tidningar och tidskrifter', *Folktribunen* (1.1.1910).

¹⁷¹ 'Lediga reseunderstöd', *Arbetaren* (25.11.1905). 'Undersökning av arbetarfamiljers ekonomi', *Arbetaren* (15.7.1907).

¹⁷² 'Kaffepängar', *Arbetet* (16.4.1909).

kan också utgå från att arbetarna överlag vore mer öppna och mottagliga för statistik från Landsorganisationen istället för från industristyrelsen.¹⁷³

I några få kungörelser var undertecknaren en myndighet. Det står därför klart att dessa artiklar orimligen innehöll något innehåll som skulle ha kunnat tolkas som negativt gentemot industristyrelsen. Ett exempel är magistraten i Åbo som 1915 kungjorde att bestämda grupper av näringsidkare skulle infinna sig på magistraten för att hämta och svara på ett frågeformulär. Förmodligen eftersträvade myndigheterna att kartlägga den inhemska produktionen och handeln för att kunna vidta eventuella åtgärder mot brister som kunde uppstå på grund av det pågående världskriget.¹⁷⁴

De flesta artiklarna som genomgicks för avhandlingen pekade på att senaten överlag följde industristyrelsens rekommendationer. När senaten ombads, nödgades eller självmant tog initiativ i en fråga och behövde expertutlåtanden så vände sig senaten i flere fall till Industristyrelsen. Senatens beslut tenderade att alltid utgå från industristyrelsens utlåtanden. En kungörelse tydde dock på att senaten ibland tog beslut i strid med industristyrelsens utlåtanden. Så var till exempel fallet när handelsskolan i Jakobstad ansökte om 12 450 mark i statsunderstöd för att inte tvingas lägga ner verksamheten. Industristyrelsen såg gärna att det ansökta beloppet skulle beviljas men senaten avslog handelsskolans ansökan.¹⁷⁵

Avslutningsvis redogörs för kungörelsen där arbetarpressen förhöll sig negativt gentemot industristyrelsen. Senaten, generalguvernören Franz Seyn (1862–1918) och det ryska ministerrådet hade i samråd beslutat att 1914 rejält höja lönerna för högre tjänstemän. *Österbottens Folkblad* räknade i sin artikel ”de feta köttgrytornas män” upp några av tjänstemännen som skulle erhålla löneförhöjning. Bland dessa ingick industristyrelsens överintendent Axel Fredrik Tigerstedt (1860–1921) som skulle få en årlig löneförhöjning på 2 000 mark. Kungörelsen var relativt neutral men rubriksättningen talade sitt tydliga språk. *Österbottens Folkblad* försökte avsiktligt fjärma sig från tjänstemannakåren och framställa dem som en del av herreklassen.¹⁷⁶

¹⁷³ 'En facklig konferens', *Arbetet* (31.1.1913).

¹⁷⁴ 'Kungörelse', *Arbetet* (26.1.1915).

¹⁷⁵ 'Handelsskolorna', *Österbottens Folkblad* (31.3.1914).

¹⁷⁶ 'De feta köttgrytornas män', *Österbottens Folkblad* (9.1.1914).

5.2 Strejker

Endast elva av artiklarna i källmaterialet handlade om diverse strejker och arbetsnedläggelser om man bortser från dem som redan avhandlats i bland annat maskin- och metallavsnittet. Artiklarna var 11 till antalet, i genomsnitt drygt åtta stycken långa och fördelade sig på följande sätt:

Tabell 9. *Arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen. Strejker.*

År	Artiklar totalt	Negativ inställning	Neutral/ Positiv inställning
1904	1		1
1905	1		1
1907	2		2
1908	1		1
1911	1		1
1912	2		2
1913	2		2
1917	1		1
Totalt	11		11

Källa: *Arbetaren, Folktribunen, Social-Demokraten, Arbetet & Österbottens Folkblad.*

Åren 1905–1907 utmärkte sig inte på något speciellt vis vad gällde strejkerna, Året 1906 publicerades inte en enda av de 11 artiklarna. Detta faktum är något märkvärdigt eftersom *Arbetaren* som var verksam under dessa år inte behövde beakta den tidigare censuren. Dessutom toppades de nämnda åren av återkommande strejker som följde på storstrejken. Det var inte bara inom flere industrier i städerna som det strejkades till förmån för kortare arbetstider. Torparna organiserade sig 1906, anslöt sig till FSP och började ställa krav på de markägande bönderna. Kraven ledde till utdragna torparstrejker och vräkningar, varav de mest uppmärksammade utspelade sig på Vuojoki herrgård utanför Raumo, Jockis gård nära Forssa och Laukko gård i Vesilax nära Tammerfors. Strejken på Laukko gård var så pass betydelsefull att den påverkade valdebatten inför det första lantdagsvalet. Industristyrelsen befattade sig förvisso inte mycket med jordbruksfrågor men de många strejkerna inom städernas industrier torde ha sysselsatt industristyrelsen.¹⁷⁷

Strejken på Voikka pappersbruk i Kouvola bröt ut 1904 ett år före storstrejken. Konflikten fick sin början när en arbetsledare vid namn Schmitz av kvinnliga bruksarbetare anklagades för sexuella trakasserier och våldtäkt. Anklagelserna ledde till att 700 bruksarbetare i protest mot arbetsgivaren gick i strejk vilket även spred sig till några närliggande fabriker. Strejkens

¹⁷⁷ Ekman, s. 181–183.

grundläggande orsaker handlade däremot om arbetsförhållandena och det var i slutändan de manliga bruksarbetarna som aktiverade sig mer i strejken än de kvinnliga. I anledning av strejken sammankallades ett medborgarmöte till polytekniska föreningens hus i Helsingfors där ärendet diskuterades. Mötet ansåg liksom resten av allmänheten att strejken var berättigad om den egentliga strejkorsaken gällde de sexuella trakasserierna. Redan under mötet tvivlades det dock på att trakasserierna skulle ha varit enda orsaken. Under mötet frågade man sig varför inte pappersbrukets direktion hade gått med på att tillsätta en opartisk utredningsjury. I detta sammanhang lyfte *Arbetaren* fram industristyrelsen.¹⁷⁸

Förslagsvis skulle juryn ha bestått av fem personer och den femte personens åsikt skulle ha varit utslagsgivande. Mötet föreslog att en ”opartisk myndighet” som industristyrelsen kunde utse denna femte person som skulle utvärdera läget objektivt. Ett par månader senare rapporterade *Arbetaren* om att yrkesinspektionen hade undersökt vad som pågick i Voikka och inlämnat en redogörelse till industristyrelsen. Tidningen som även läst redogörelsen ansåg då att yrkesinspektionens utredning ”till tonen mer objektiv än vad fallet varit i borgarpressen”. Intressant nog gjorde *Arbetaren* skillnad på borgarpressens och yrkesinspektionens syn på strejken utan att likställa dessa. Förvisso var klassmotsättningen i samhället inte lika utkristalliserad som efter storstrejken men yrkesinspektör Vera Hjelts redogörelse hade bra kunnat ge upphov till kritik hos arbetarpressen. Hjelt hade nämligen lierat sig mer med arbetsgivaren och till och med betvivlat de kvinnliga bruksarbetarnas pålitlighet på grund av deras brist på sedlighet.¹⁷⁹

De flesta andra artiklarna handlade om övriga arbetsnedläggelser i landet. Om dessa rapporterade arbetarpressen oftast kort och tidningarna hämtade då sina uppgifter ur industristyrelsens statistik. Endast *Folktribunen* ansträngde sig att kritisera tillvägagångssättet som industristyrelsen tillämpat. Överlag förhöll sig *Folktribunen* positiv till statistiken men menade samtidigt att industristyrelsen omöjligt kan få med alla arbetsnedläggelser i sin statistik eftersom styrelsen uteslutande hämtade sina uppgifter ur *Hufvudstadsbladet* och *Työmie*s.¹⁸⁰

Statsmakten hade ett intresse av att begränsa mängden strejker som förekom i landet. Man funderade därför kring olika sätt som skulle förhindra eskaleringen av arbetskonflikter. Lantdagens socialutskott blev 1913 klar med ett betänkande som lämnades över till lantdagen. Enligt betänkandet skulle ett yrkesfullmäktige efterträda de ”betydelselösa” hantverks- och fabriksföreningarna som tidigare hade agerat medlare i arbetskonflikter. Denna tanke var inte ny och hade presenterats tidigare. Tanken var att förbättra förmedlingen mellan arbetsmarknadsparterna för att förhindra eskalering. Förslaget godkändes av lantdagen vilket betydde att lokala yrkesfullmäktige skulle sättas ihop runtomkring i landet där arbetsgivare och

¹⁷⁸ Lauri Strengell, *Taistelu siveellisyyden puolesta? Voikkaan lakko 1904–1905*, pro gradu-avhandling (Joensuu 2005), s. 89–92. ’Diskussioner om Voikka sträjken’, *Arbetaren* (26.11.1904). ’Voikkasträjken och yrkesinspektörerna’, *Arbetaren* (21.1.1905).

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ ’Arbetsinställelser i Finland 1903–1906’, *Folktribunen* No 5 (1.5.1907).

arbetstagare skulle ingå. Ur dessa fullmäktige skulle 18 stycken centralfullmäktige bildas som sedan tillsammans skulle sammanträda årligen på sammankallning av industristyrelsen. Beslutet måste ha varit till glädje för arbetarna eftersom FSP var det parti som aktivast förespråkade en reformering av systemet. Hur det hela utföll står något oklart. Efterforskningar har tytt på att några yrkesfullmäktige aldrig utsågs. Däremot är det möjligt att systemet förverkligades under annat namn.¹⁸¹

Arbetarpressen upprätthöll som känt en klasskampsdiskurs i tidningsspalterna. 1911 reagerade *Arbetet* på advokatsfiskalens Gustaf Schybergsons skrivelser i Åbo. Schybergson skrev (förmodligen i Åbo Underrättelser eller *Västra Finland*) om att en äkta liberal politik skulle behövas i Finland. *Arbetets* respons gav exempel på klasskampsteorins problematik med att särskilja mellan ”vi och dem”. Den grundläggande idén var att man antingen tillhörde proletariatet eller herreklassen och då tillskrevs de olika klasserna attribut för att skilja dem åt. *Arbetet* tyckte i sin artikel att Schybergson var klarsyntare än resten av borgarklassen. Schybergson hade däremot förkastat socialismens läror vilket föranledde *Arbetet* att förklara varför så inte var fallet. I artikelns raljerande framträdde även industristyrelsen. *Arbetet* förhöll sig något positiv till styrelsen som ett par år tidigare hade tagit de strejkandes sida när dessa organiserade en strejk inom Kymmene aktiebolag. I artikeln som präglades av ett starkt klasstänk framkom inte till vilken klass industristyrelsen hörde vilket framhävde att det fanns grupper utöver herreklassen och arbetarklassen.¹⁸²

Arbetarpressen förhöll sig inte negativt gentemot industristyrelsen när strejker kom på tal i tidningarnas spalter 1904–1918. Tvärtom så förekom flera exempel där arbetarpressen lyfte fram industristyrelsen som en god jämvikt mot den härskande herreklassen.

5.3 Begravningshjälpningar

Begravningshjälpningarna utgjorde i materialet ett eget temaområde. Artiklarna var endast fem till antalet och samtliga skrevs 1911–1913. Snittlängden rörde sig kring 2 stycken fränsett en längre artikel på 22 stycken som författats av Karl H. Wiik under pseudonymen Chroniqueur. Innehållet i artiklarna pekade inte på en negativ inställning mot industristyrelsen från arbetarpressen. Däremot belyste tidningarna hur industristyrelsen satt stopp för begravningshjälpningarnas verksamhet i Helsingfors 1910. I källmaterialet framkom att begravningshjälpningarna var organiserade som juridiska personer och att de hade egna stadgar. Som namnet antyder var ringarna en organisationsform avsedd för att hjälpa anhöriga till bortgångna personer. Flera industriarbetare hade sina egna yrkesspecifika begravningshjälpningar och när en medlem i ringen avled utbetalades

¹⁸¹ 'Yrkesfullmäktige', *Österbottens Folkblad* (18.3.1913) & *Arbetet* (18.4.1913). "Hans Kejsrerliga Majestäts Nådiga proposition till Finlands Landtdag med förslag till Lag om näringarna". s. 1–21. Finlands riksdags webbsida <https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/Documents/rp_16+1907.pdf>. 21.7.2019.

¹⁸² 'Herr G. Schybergson och liberalismen' *Arbetet* (17.11.1911).

medel ur sammanslutningens hjälpkassa. Begravningshjälpningarna stod under noggrann statlig uppsikt och måste följa givna bestämmelser.¹⁸³

År 1911 nämndes i arbetarpressen begravningshjälpningarna för första gången. Nylands guvernör hade då förbjudit något över 40 begravningsringars verksamhet i väntan på att dessa skulle få sina stadgar stadfästa. Industristyrelsen påpekade att arbetarnas begravningsringar i Helsingfors ofta var så små vilket ledde till att de inte kan fullfölja sina förpliktelser som gällande förordningar stipulerade. Senare under året efter att de flesta stadgar stadfästas uppmärksammade industristyrelsen sågställarnas begravningsring i Helsingfors. Sågställarna agerade som förmän på sågverken och hade hög social status. Deras arbetsuppgifter bestod bland annat i justera sågarnas inställningar så att sågarna fungerade som de skulle. Styrelsen ansåg att sågställarnas begravningsringsstadga om att en ålderstigen person endast kunde upptas i ringen om en ung person samtidigt togs in borde strykas och samtidigt uppmanade styrelsen guvernören att skrida till åtgärder för att få en del tidigare godkända stadgar ändrade.¹⁸⁴

Det verkar som om några sågställare ett år senare (1912) hade vänt sig till Nylands guvernör för att erhålla hjälp. Man misstänkte att begravningsringarna förskingrade pengar. Guvernören lät polisen undersöka räkenskaperna, en undersökning som visade sig bli större i omfattning än vad guvernören trott var möjlig. Undersökningen ledde till att guvernören på industristyrelsens inrådan stoppade verksamheten hos flera begravningsringar efter att påståendena om svindleri varit sanna. Det verkar som om speciellt sågställarnas begravningsring hade begått brott. Den skyldige pekades ut i arbetarpressen och Wiik skrev då i *Arbetet* att det var synd att hederliga människor blivit bedragna på sina besparingar. Arbetarpressens porträtterade i ärendet industristyrelsen som en opartisk myndighet som skött sitt jobb och ingripit i svindleriet.¹⁸⁵

5.4 Livsmedelspriserna

Redan i sitt första nummer av *Arbetsstatistisk tidskrift* 1907 skrev industristyrelsen att styrelsen önskade insamla och publicera uppgifter om arbetarfamiljernas ekonomi. Några år senare blev detta delvis verklighet då Industristyrelsen lät arbetarfamiljer nedteckna sina inkomster och utgifter under en längre tidsperiod. 1907 när det första numret av *Arbetsstatistisk tidskrift* utkom påpekade styrelsen att det skulle dröja innan en sådan omfattande undersökning kunde äga rum. För att ändå något så när kunna bedöma arbetarklassens levnadsvillkor hade industristyrelsen beslutat sig för att systematiskt följa med priserna på de vanligaste förnödenheterna och publicera uppgifterna i *Arbetsstatistisk tidskrift*. Dessa förnödenheter avsåg i huvudsak livsmedel men även uppgifter för

¹⁸³ "hjälpkassa", Förvaltningshistorisk ordbok av Svenska litteratursällskapet, <<http://fho.sls.fi/uppslagsord/5866/hjalpkassa/>>. 21.7.2019.

¹⁸⁴ 'Begravningsringarna', *Arbetet* (27.1.1911 & 26.5.1911). Rötter. Sveriges släktforskarförbunds diskussionsforum. <<https://forum.rotter.se/index.php?topic=130854.0>>. Hämtad 22.7.2019.

¹⁸⁵ 'Guvernören i Nylands län och begravningshjälpningarna', *Österbottens Folkblad* (17.5.1912). 'Helsingfors-brev', *Arbetet* (19.9.1913).

övriga varor som till exempel ved kom att insamlas. Ett annat syfte för industristyrelsen var att med säkerhet kunna bedöma när perioder av dyrtider inföll. De efterkommande åren användes livsmedelsstatistiken inte enbart av myndigheterna. Arbetarbefolkningen tog också del av informationen vilket också syntes i arbetarpressen.¹⁸⁶

Artiklarna som avhandlade livsmedelspriserna bestod av endast ett fåtal, inalles åtta stycken. Styckena var till längden i medeltal 9 och tidsmässigt enbart från tiden efter att industristyrelsen började publicera statistik om livsmedelspriserna. Det utmärkande för artiklarna om livsmedelspriserna var att de till skillnad från andra artiklar ofta hade en undertecknad, fyra av totalt åtta artiklar hade en namngiven skribent. Samtliga skribenter förhöll sig neutralt gentemot industristyrelsen som oftast enbart nämndes i samband med att statistikens ursprung refererades. En artikel från 1917 var dock väl ha kunnat ge upphov till kritik. Detta år hade nämligen *Työmies* ansvariga utgivare Juho Kustaa Lehtinen (1883–1937) blivit stämd av industristyrelsen för ärekränkning, vilket inte var första gången som tidningen stämdes. *Työmies* hade publicerat en artikel om livsmedelspriserna och något av innehållet tycks ha gett industristyrelsen anledning att stämma tidningen som samtidigt var FSP:s officiella språkrör. När *Arbetet* berättade om händelsen så gjorde tidningen det i en neutral ton. Det vore inte långsökta att tänka sig att *Arbetet* i detta fall skulle ha försvarat sin brodertidning genom att svartmåla industristyrelsen.¹⁸⁷

Det fanns de bland arbetarbefolkningen som tog del av livsmedelsstatistiken utan att bli ställda inför rätta. ”Arbetarhustru” i Vasa skrev 1908 i *Österbottens Folkblad* om hur priserna i Vasa var tämligen höga jämfört med till exempel Helsingfors och Jakobstad. Priset på ägg var så högt att det inte ens var värt att nämna enligt ”Arbetarhustru”. Något överraskande var ägg något som arbetarbefolkningen i Vasa inte ofta hade råd med. ”Arbetarhustru” uppgav ej varifrån hon fått sina uuppgifter men det torde röra sig om *Arbetsstatistisk tidskrift*. Som enda lösningen för att råda bot på de höga priserna ansåg ”Arbetarhustru” att arbetarna måste organisera sig bättre för att driva upp lönerna. På så sätt skulle arbetarfamiljer inte svälta ihjäl tänkte sig skribenten som även fruktade att livsmedelspriserna skulle stiga ytterliga inom en snar framtid. Utgår man från att ”Arbetarhustru” är en kvinna så gör det också artikeln intressant på så vis att artikeln skulle vara den enda i källmaterialet som med säkerhet kunde sägas vara författad av en kvinnlig skribent. Ironiskt nog handlade då innehållet om livsmedel och matlagning.¹⁸⁸

Vad gäller namngivna undertecknare så kan ”Torkel.” från Viborg lyftas fram. ”Torkel.”s artikel var den enda i källmaterialet som tycks ha skrivits av en korrespondent i Viborg. Viborg saknade för övrigt en egen svensk arbetartidning. I ”brev från Wiborg” skrev ”Torkel.” 1909 om de höga levnadskostnaderna i staden Viborg och denna gav även några anledningar till varför så

¹⁸⁶ 'Förslag om utgivande av en arbetsstatistisk tidskrift, och planen för densamma', s. 8, *Arbetsstatistisk tidskrift* Nr. 1 (1907).

¹⁸⁷ 'Ett nytt åtal mot Työmies', *Arbetet* (2.3.1917).

¹⁸⁸ 'De höga livsmedelspriserna', *Österbottens Folkblad* (10.7.1908).

var fallet. Största orsaken lär ha varit det nära läget till St. Petersburg eftersom den höga efterfrågan i den ryska staden bidrog till att pressa upp priserna på den finska sidan. ”Torkel.” hämtade sina uppgifter från *Arbetsstatistisk tidskrift* och jämförde prisläget i Åbo och Viborg. Enligt jämförelsen var prisläget sämre för Viborgsborna men det förefaller som om ”Torkel.” enbart lyft fram de livsmedel som hade den största prisskillnaden.¹⁸⁹

Arbetet gjorde samma sak som ”Torkel.” när tidningen tre år senare (1912) valde att göra en historisk jämförelse över livsmedelspriserna i Helsingfors. Tidningen skrev då om hur flera livsmedel stigit dramatiskt i pris under de gångna åren. Tidningen utgick från året 1907 då industristyrelsen började publicera dessa uppgifter. *Österbottens tidning* gjorde en bredare analys och jämförelse av livsmedelspriserna runt om i landet några dagar senare, vilket visade att läget i Helsingfors inte var så illa som *Arbetet* framställt saken. *Österbottens Folkblad* belyste hur flere livsmedelspriser såsom kött, kaffe och socker hade ändrat i pris över tid. *Arbetet* hade dock också refererat prisuppgifterna för bland annat socker och kaffe vilket visar att *Arbetet* inte enbart lyfte fram de mest extrema prisvariationerna. Gemensamt för de tvänne tidningarna var att de inte betvivlade riktigheten i industristyrelsens statistik.¹⁹⁰

Slutligen bör första världskrigets inverkan på artikelinnehållet dryftas. Fyra av artiklarna om livsmedel skrevs under krigsåren och i dessa kom industristyrelsen oftast på tal när källan för livsmedelsprisernas uppgavs. Tematiken var densamma som åren före kriget, det vill säga livsmedlens höga priser. Ett nytt element introducerades dock med kriget. Hösten 1914 stegrades priserna i snabb takt och det dröjde några månader tills priserna stabiliserats. Många arbetsgivare frös dock löneutvecklingen när kriget startade och var motvilliga att höja lönerna. Arbetarpressen tillsammans med arbetarrörelsen ansåg därför att lönerna kunde höjas eftersom producenterna nu tjänade mer på försäljningen av sina produkter. Målet var att uppnå förkrigstida levnadsstandard. *Arbetet* vädjade bland annat till yrkesinspektionen med önskan om att inspektionen skulle föra samtal med arbetsgivarsidan om dess sociala ansvar. Detta hade de facto yrkesinspektionen redan gjort då de efter krigsutbrottet aktivt uppmanade arbetsgivare att hålla kvar sin personal om det så också betydde att lönerna eller arbetstiden måste sänkas.¹⁹¹

Sammantaget uttryckte arbetarpressen en form av förtroende för industristyrelsen i livsmedelsfrågan. Arbetarpressens återpublicerande och framställning av livsmedelsstatistiken antydde på att pressen betraktade Industristyrelsen som en opartisk myndighet.

¹⁸⁹ ’Brev från Wiborg’, *Arbetet* (23.4.1909).

¹⁹⁰ ’Endast artikelrubriken skiljer sig åt’, *Arbetet* (12.4.1912). ’Levnadsprisens stegring’, *Österbottens Folkblad* (19.4.1912).

¹⁹¹ Se till exempel ’Arbetslönerna’, *Arbetet* (27.8.1915).

6. Sammanfattning

I den här avhandlingen har den i Finland svenskspråkiga arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen åren 1904-1918 undersökts. Syftet har varit att kartlägga den svenskspråkiga arbetarpressens position i förhållande till industristyrelsen och i viss mån till den övriga arbetarrörelsen. Frågeställningen som besvarades löd: Hur förhöll sig den svenska arbetarpressen i Finland åren 1904–1918 gentemot industristyrelsen?

Inalles 220 artiklar har analyserats men inte en enda härstammade från året 1918. Inbördeskriget som utbröt kort efter självständigheten måste ha dragit arbetarpressens fokus bort från industristyrelsens verksamhet. I 64 av artiklarna framträdde en negativ attityd gentemot industristyrelsen och i 155 artiklar var attityden neutral. Inte egentligen en endaste artikel avporträtterade industristyrelsen på ett positivt sätt. Något enstaka exempel lutade dock mot att ge en väldigt positiv bild av styrelsen. I källmaterialet förekom också en artikel som handlade om den engelska industristyrelsen och inte den finska.

Det är alltså tydligt att merparten av det som skrevs i arbetarpressen var sådant som över tid kan antas ha byggt upp ett förtroende för industristyrelsen som en objektiv myndighet. På det här sättet har det sociala kapitalet mellan de två aktörerna industristyrelsen och arbetarpressen stärkts. Socialt kapital kan mätas på olika sätt. Bo Rothstein menar att socialt kapital kan studeras med hjälp av två komponenter. Det är den andra komponenten och dess kvalitativa aspekt som har undersökts i avhandlingen. Arbetartidningarna utgjorde en arena där graden av arbetarpressens tillit gentemot industristyrelsen har studerats. Rothstein menar däremot också att tillit är någonting som långsamt byggs upp och som snabbt kan raseras. De 63 negativa artiklarna varierade i sin grad av kritik. Vissa artiklar var mildare medan andra svartmålade industristyrelsen i grova ordalag. I flera artiklar kunde en arbetardiskurs urskiljas. Diskursen byggde på en tudelning av samhället i en arbetarklass och i en överklass. I flera av fallen kopplades industristyrelsen ihop med överklassen men det hände aldrig att styrelsen skulle ha kopplats ihop med arbetarklassen.

I arbetarpressen skrevs en hel del artiklar som bidrog till att bygga upp tillit gentemot industristyrelsen och därigenom indirekt statsmakten. I kapitel 3.2 om de olika yrkesbranscherna fanns flere artiklar där industristyrelsen avbildades som en neutral och objektiv myndighet. Detta var framför allt tydligt då arbetarpressen valde att använda sig av statistiska uppgifter som industristyrelsen hade insamlat och publicerat. Dessa statistiska fakta återgavs i regel som objektiva uppgifter. Det fanns dock enstaka exempel på misstro mot de statistiska uppgifterna. Ett sådant exempel var när en skribent i *Arbetet* menade att industristyrelsens löneuppgifter för metallarbetarna var rena fantasier.

Många menade i början av 1900-talet att bageriarbetarna var de arbetare i landet som hade det värst ställt. Bland annat arbetarrörelsen, industristyrelsen, senaten och lantdagen engagerade sig i frågan. Engagemanget ledde sedermera fram till bagerilagen, som trädde i kraft 1909. Under 1900-talets första decennium skrev arbetarpressen neutralt om industristyrelsen när bageriarbetarnas arbetsförhållanden lyftes fram. Från och med 1910 skedde dock en radikal förändring. Det blev uppenbart för arbetarpressen att industristyrelsen motsatte sig och hade motsatt sig den nystiftade bagerilagen, som styrelsen menade var allt för radikal. Detta ledde till ett ramaskri hos arbetarpressen som bland annat kallade industristyrelsen för landsförrädare. Bagerifrågan var något som på allvar från och med 1910 nedmonterade arbetarpressens tillit gentemot industristyrelsen.

1904–1918 tog arbetarpressen stundtals avstånd från industristyrelsen och visade på starkt bristande tillit gentemot industristyrelsen. Detta var synnerligen tydligt när arbetarpressen skrev om bagerifrågan och arbetsskyddslagarna. Även yrkesinspektionen fick utstå från kritik mellan varven. Trots det relativt låga antalet negativa artiklar så bidrog dessa till att försvaga det sociala kapitalet hos de två aktörerna industristyrelsen och arbetarpressen.

I början av 1900-talet var Finlands arbetsskyddslagstiftning föråldrad. Detta ledde till att lantdagen hösten 1909 antog tre nya förordningar om arbetsskydd. Industristyrelsen motsatte sig förordningarna från första början eftersom styrelsen tyckte de var för radikala. Industristyrelsens agerande ledde till att senaten förhalade lagarna som lantdagen hade antagit. Industristyrelsens åsikt i frågan ledde till en ofantlig kritikstorm från arbetarpressen en kritikstorm, som avtog efter ungefär ett år. Åren 1911–1918 skrev arbetarpressen återhållsamt om arbetarskyddslagarna men då dessa kom på tal förhöll sig pressen i regel negativt gentemot industristyrelsen som ansågs vara något av arbetsgivarnas lakej. Vid sidan av bagerifrågan var frågan kring arbetsskyddslagarna den som kraftigt underminerade arbetarpressens tillit gentemot industristyrelsen.

I kapitel 4.4 behandlades diverse förhållanden för arbetarbefolkningen. Beträffande dessa förhållanden förhöll sig arbetarpressen till övervägande del neutralt gentemot industristyrelsen men det förekom ett par fall då styrelsens pålitlighet ifrågasattes. Kritiken hängde då ihop med att styrelsen ansågs vara i maskopi med arbetsgivarna.

Arbetarpressen förhöll sig inte negativt gentemot industristyrelsen när pressen skrev om strejker åren 1904–1918. Tvärtom så förekom flera exempel där arbetarpressen lyfte fram industristyrelsen som en god jämvikt mot den härskande herreklassen. På liknande sätt byggdes ett förtroende för industristyrelsen upp på arbetarpressens arena när temana livsmedel och begravningshjälpningar avhandlades. I samtliga av dessa artiklar avbildades industristyrelsen som en objektiv myndighet som i regel skötte sitt arbete klanderfritt.

Det är värt att fråga sig i vilken grad källmaterialet har påverkat analysen. Genom sekundärlitteratur har händelserna som beskrivits kunnat kontextualiseras. Flera händelser kunde dock endast läsas i primärmaterialet. Dessa har förmodligen vinklats av arbetarpressen en hel del. Därför borde mycket av tidningsinnehållet läsas återhållsamt. En genomgång av borgarpressen hade tillika varit intressant. Skrev till exempel *Hufvudstadbladet* om bagerifrågan och vad skrevs i sådana fall? Syftet har dock varit att undersöka själva arbetarpressens inställning gentemot industristyrelsen och för detta ändamål har primärkällorna tjänat sitt syfte.

Det är likaså värt att fråga sig i vilken utsträckning den digitala sökmetoden påverkade undersökningen. Som det av tidigare forskning hävdats så tenderar den som söker källor i digitala databaser med hjälp av sökord förlora en del av kontexten. Påståendet stämmer vad anbelangar den här studien. Eftersom källmaterialet har varit så pass omfattande och av varierande karaktär så har endast begränsat med tid kunnat avläggas för att fördjupa sig kring olika kontexter. Förståelsen kring många händelser som arbetarpressen skrev om kunde därmed ha fördjupats ytterligare. Till exempel kunde en närläsning av olika tidningsartiklar från diverse tidningar året 1910 ha kunnat bredda förståelsen kring vilka händelser som var aktuella vid sidan av bagerifrågan och arbetsskyddsförordningarna.

I efterhand är det också enkelt att konstatera att ytterligare sökord utöver *industristyrelsen* och *Arbetsstatistisk tidskrift* hade kunnat ge mera relevant källmaterial. Under analysens gång blev det uppenbart att yrkesinspektionen haft en betydande roll i de olika diskurserna. Genom att inkludera sökordet *yrkesinspektionen* hade kontexten kring flera frågor utan tvekan blivit klarare. Det torde vara så att en del artiklar som publicerades i arbetarpressen nämnde yrkesinspektörerna eller yrkesinspektionen men inte industristyrelsen. Däremot tycks det ha varit allmänt känt för 100 år sedan att yrkesinspektionen var en del av industristyrelsen och såtillvida var kritik som riktades mot yrkesinspektionen tillika indirekt kritik gentemot industristyrelsen.

Industristyrelsen hade en stor betydelse för arbetsmarknaden och därmed också arbetarrörelsen under åren 1904–1918. Analysen tydde på att det sociala kapitalet hos industristyrelsen och arbetarpressen i stort sett stärktes fram till cirka 1910 för att därefter försvagas fram till inbördeskriget 1918.

7. Källor

Litteratur

Artesola, Rauno, *Keisarin vallasta Brysselin tielle. Turun leipomotyöväen ammattiosaston historia 1904–2004* (Åbo 2004).

Bondestam, Anna, *Arbetet. En tidning i Åbo på 1910-talet och människorna kring den*, Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland nr. 426 (Helsingfors 1968).

Ekman, Torsten, *Helsingfors röda fanor. Från arbetarrörelsens tidiga år 1883–1917* (Helsingfors 2017)

Fallenius, Göran, *Österbottens folkblad 1908–1918, en socialistisk tidning i svenska Österbotten* (1979 Åbo).

Hjelt, Vera, *20-årsberättelse. Utställningen för arbetarskydd och välfärd 1909–1929* (Helsingfors 1930).

Industristyrelsen i Finland, *Arbetsstatistisk tidskrift* (Helsingfors), 1907, 1909, 1915.

Jalas, Aaro & Åberg, Veijo, *Suomen Leipuriliitto 1900–2010. Katsaus leipomoalan historiaan* (Helsingfors 2010).

Kallio, Matti, 'Hankmoharvar i 100 år', *Åker Birka* Nr 3 (Helsingfors 2011).

Keränen, Kaija & Tommila, Päiviö (red.) *Lehtihistoria ja sen tutkimus* (Åbo 1974).

Kotta, Kimmo, 'Kansallisäes Hankmo - Ajaton pohjalainen työkonekeksintö', *Koneviesti* 04 (Helsingfors 2017), <<https://www.koneviesti.fi/>>.

Kuusi, Eino, *Den sociala skyddsverksamheten i Finland. Meddelanden utgivna av Socialministeriet i Finland XXVI* (Helsingfors 1928).

Laati, Iisakki, *Kauppa- ja teollisuusministeriö. 50-vuotta* (Helsingfors 1938).

Markkola, Pirjo, 'God wouldn't send a child into the world without a crust of bread' Child labour as part of working-class family economy in Finland 1890–1920'. de Coninck-Smith, Ning; Sandin, Bengt & Schrumpf, Ellen (ed.). *Indoustrious Children. Work and Childhood in the Nordic Countries 1850–1990* (Odense 1997). s. 79–105.

Matikainen, Juha, *Parlamentarismen kannattajasta vallankumouksen äänitorveksi. Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen lehdistö 1917–1918*, Jyväskylä studies in humanities 338 (Jyväskylä 2018)

Mannio, Niilo A. (red.), *Suomen Työväenlainsäädäntö. Otawan Asetuskokoelma 28* (Helsingfors 1918).

Meinander, Henrik, *Finlands historia. Linjer, strukturer, vändpunkter* (Helsingfors 2010).

Neumann, Iver B., *Mening, materialitet, makt. En introduktion till diskursanalys* (Lund 2003).

Olsson, Lars, *Om arbetsdelning, barnarbete och teknologiska förändringar i några svenska industrier under 1800- och början av 1900-talet* (Stockholm 1980), s. 159–163.

Parkkari, Elli, *Suomen työväenliikkeen historia. Opintokirje N:o 2* (Helsingfors 1947).

Perkka, Katriina (red.), *Työ ja työsuojelu* (Helsingfors 1984).

Pipping, Hugo E., *Från pappersrubel till guldmärke. Finlands Bank 1811–1877* (Helsingfors 1961).

Rothstein, Bo, *Sociala fällor och tillitens problem* (Stockholm 2003).

Salmi, Hannu; Nivala, Asko; Rantala, Heli; Sippola, Reetta; Vesanto, Aleksis & Ginter, Filip, 'Återanvändningen av text i den finska tidningspressen 1771–1853', *Historisk Tidskrift för Finland* 2018:1 (Helsingfors 2018), s. 46–76.

Soikkanen, Hannu, *Sosialisimin tulo Suomeen* (Borgå 1961).

Strengell, Lauri, *Taistelu siveellisyyden puolesta? Voikkaan lakko 1904–1905*, pro gradu-avhandling (Joensuu 2005).

Sundelin, Anna; Wassholm, Johanna 'Småskalig handel på glidande skalor. Försörjning och konsumtion i Finland 1800-1940', *Historisk tidskrift för Finland. Vol. 103, Nr. 2* (Helsingfors 2018), s. 191–204.

Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo, *Tidningar för alla. Den finländska pressens historia* (Göteborg 2000).

Uljas, Risto & Uljas, Päivi, *Leiväntekijät. Helsingin Leipomotyöntekijäin ammattiosaston tarina 1888–2018* (Helsingfors 2019).

Uotila, Antti, *Suomen metalliteollisuuden kehitys 1918–1939. Tilastollinen analyysi, pro gradu-avhandling* (Tammerfors 2012).

Vuolle-Selki, Tuula, *Vera Hjelt. Työväensuojelia* (Helsingfors 2013).

Wijffes, Huub, 'Digital Humanities and historical newspaper research', *PIDIMEHS: Pillarization and depillarization tested in digitized media historical sources* (2014), s. 1–14. Nederländernas Nationalbiblioteks webbsida. <<https://www.kb.nl/>>. 16.11.2018.

Dagstidningar

Arbetaren, 1904–1907.

Arbetet, 1909–1917.

Folktribunen, 1907–1910

Hufvudstadsbladet, 2014.

Social-Demokraten, 1908–1908.

Österbottens Folkblad, 1908–1914.

Elektroniskt material

Arkivens Porttis webbsida. <<http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Huvudsida>>. 14.7.2019.

Finlands Akademis webbsida. <<http://www.aka.fi/sv/>>. 11.12.2018.

Fredrikabibliotekens webbsida. <<https://www.fredrikabiblioteken.fi/>>. 11.12.2018.

Geologiska forskningscentralens webbsida. <<http://se.gtk.fi/>>. 14.7.2019.

Healthcare nätverkets webbsida <<https://tuberkulos.se/>>. 19.7.2019.

Helsingfors Universitets webbsida. <<https://www.helsinki.fi>>. 12.11.2018.

Kopioستos webbsida. <https://www.kopioستo.fi/kopioستo/sv_SE/>. 3.10.2018.

Riksdagens webbsida. <<https://www.eduskunta.fi/SV/Sidor/default.aspx>>. 21.7.2019.

Statistikcentralens webbsida. <<http://www.stat.fi/index.html>>. 19.7.2019.

Sveriges släktforskarförbunds webbsida Rötter. <<https://forum.rotter.se/index.php?topic=130854.0>>. 22.7.2019.

Svenska litteratursällskapets webbsida. <<http://fho.sls.fi/>>. 18.9.2018–15.7.2019.

Tullens webbsida. <<https://tulli.fi/sv/framsidan>>. 19.7.2019.

Uppslagsverket Finlands webbsida. <<https://www.uppslagsverket.fi/sv/start/>>. 6.7.2019.

Åbo universitets webbsida. <<https://www.utu.fi/fi>>. 11.12.2018.

Bilaga 1. Förkortningar

DIGIHUM: Digital humanvetenskap

OCR: optisk teckenläsning (Optical Character Recognition)

FSP: Finlands Socialdemokratiska Parti

SFP: Svenska Folkpartiet i Finland

Laki työstä leipomoissa.

Annettu Pietarhovissa 4 p:nä kesäkuuta (22 p:nä toukokuuta) 1908.
Hänen Majesteettinsa Keisari on, Suomen Eduskunnan alamaisestä esityksestä, Pietarhovissa ollessaan 4 p:nä kesäkuuta (22 p:nä toukokuuta) 1908 suvainnut Armossa vahvistaa seuraavan lain työstä leipomoissa:

1 §

Leipomoissa, joissa tavaraa valmistetaan myytäväksi, saa jäljempänä mainituilla poikkeuksilla tehdä työtä ainoastaan arkipäivinä, eikä muuna vuorokauden aikana kuin kello kuuden aamulla ja kello yhdeksän illalla välisellä ajalla, kuitenkin niin, että työ sunnuntai- tai pyhäpäivän edellisenä päivänä on lakkaava kello kuusi iltapäivällä.

2 §

Kun erityiset asianhaarat tekevät sen tarpeelliseksi, olkoon maistraatilla tai kunnallislautakunnalla oikeus hakemuksesta sallia työtä enintään kymmenenä arkipäivän edellisenä yönä vuodessa, ja on siitä joka kerta annettava lupatodistus, jossa mainitaan, minä yönä sellaista työtä saa tehdä.

3 §

Leipomossa saa työntekijää käyttää työhön enintään neljäkymmentäkahdeksan tuntia viikossa, ei kuitenkaan kymmentä tuntia enempää vuorokaudessa. Tämän työajan lisäksi saa työntekijää pitää ylityössä enintään sata tuntia vuodessa, ei kuitenkaan kymmentä tuntia enempää viikossa; ja on siitä pidettävä kirjaa, joka on vaadittaessa näytettävä ammattientarkastajalle. Ylityöstä on maksettava vähintään viidelläkymmenellä prosentilla korotettu palkka. Lasten, nuorten henkilöiden ja naisten työajasta on tämän lain määräysten lisäksi voimassa, mitä siitä on erittäin säädetty tai säädetään.

4 §.

Työntekijä alkoon olko velvollinen ilman erityistä sopimusta olemaan 2 ja 3 §:ssä mainitussa yö- tai ylityössä.

5 §.

Työntekijän palkka on maksettava rahassa eikä asunnon tai muiden etujen muodossa.

6 §.

Jos leipurinammatin harjoittaja tai hänen sijaisensa rikkoo tämän lain säännöksiä, rangaistakoon sakolla kymmenestä seitsämänsataan markkaan.

7 §.

Tämä laki koskee myöskin leipurin- ja sokurileipurin- tointa, jota harjoitetaan hotellissa, ravintolassa tai konditoriassa, mutta ei sellaista liikettä, joka ei ole elinkeinolaissa säädetyn ilmoittamisvelvollisuuden alainen.

8 §.

Terveydellisessä suhteessa tarvittavia järjestysohjeita leipurinammattia varten annetaan hallinnollista tietä.

9 §.

Tämän lain noudattamista valvovat ammattientarkastajat sillä tavoin, kuin siitä on erittäin säädetty.

10 §.

Jokaisessa työhuoneessa pitää olla työnantajan toimesta sopivaan paikkaan naulattuna painettu kappale tätä lakia.

11 §.

Tämä laki astuu voimaan heinäkuun 1 päivänä 1909.

Bilaga 3. I Finland stiftade lagar och förordningar med betydelse för industristyrelsens verksamhet.

År	Lag eller förordning
1879	Förordning om näringsfrihet
1883	Inmutnings- och gruvstadga
1888	Förordning om ångpannor
1889	Förordning om skydd för industriarbetare
1908	Bagerilag (i kraft fr.o.m. 1909)
1914	Förordning om skydd mot yrkesfara (i kraft fr.o.m. 1916)
1917	Förordning angående arbetet i industriella yrken samt vissa andra yrken (i kraft efter 1918)
1917	Lag om åtta timmars arbetstid (i kraft efter 1918)
1917	Lag om yrkesinspektion (i kraft efter 1918)

Källa: Perkka (red.), s. 132, 139.

Art. nr	Artikeltitel	Tidning	Datum	Skribent	Artikellängd (stycken)	Publicerad annorstädes	Inställning: 1=positiv el. neutral	Inställning: 1=negativ
27	Arbetsstatistisk tidskrift	Arbetaren	05.03.07	-	1	1	1	
28	Den planerade tullförhållningen å skodon	Arbetaren	25.04.07	-	12	1	1	
29	Arbetsinställelser i Finland 1903-1906	Folktribunen	01.05.07	I. H.	17	1	1	
30	Till redaktionen insända tidskrifter och litteratur	Folktribunen	01.06.07	-	1	1	1	
31	Litteratur o. Konst. Folktribunen No 5	Arbetaren	06.06.07	-	1	1	1	
32	Det väkladda proletariet får statistik	Arbetaren	29.06.07	-	1	1	1	
33	Lagstiftningen om arbetarskydd. + Yrkesinspektionen skall förbättras	Arbetaren	05.07.07	-	6	1	1	
34	Undersökning av arbetarfamiljers ekonomi	Arbetaren	15.07.07	-	1	1	1	
35	Det väkladda proletariets statistik	Arbetaren	27.07.07	-	1	1	1	
36	statistik över tryckeriindustrin	Arbetaren	28.09.07	-	1	1	1	
37	statistik över tryckeri-industrin	Arbetaren	04.10.07	-	16	1	1	
38	Bagarlagen. Dess förhistoria	Arbetaren	26.10.07	-	11	1	1	
39	Insända tidningar, tidskrifter och litteratur	Folktribunen	01.01.08	-	1	1	1	
40	2451 arbetsolycksfall 1906	Social-Demokraten	28.02.08	-	3	1	1	
41	Insända tidningar, tidskrifter och litteratur	Folktribunen	01.03.08	-	1	1	1	
42	Arbetsstatistiken. Sista fördraget	Social-Demokraten	24.03.08	-	13	1	1	
43	"Av Arbetsstatistik"	Social-Demokraten	22.05.08	-	1	1	1	
44	De arbetsstatistiska undersökningarna	Social-Demokraten	09.06.08	-	1	1	1	
45	Arbetsinställelser i landet	Social-Demokraten	26.06.08	-	2	1	1	
46	Förslag till lag angående arbetsförmedling	Österbottens Folkblad	03.07.08	-	12	1	1	
47	Ölbryggerierns förluster	Social-Demokraten	10.07.08	-	2	1	1	
48	De höga livsmedelspriserna	Österbottens Folkblad	10.07.08	Arbetsarkiv	12	1	1	
49	Handelsbiträdena	Social-Demokraten	24.07.08	-	1	1	1	
50	Svensk kultur	Österbottens Folkblad	24.07.08	Österbottning	18	1	1	
51	Hantverksskolorna	Österbottens Folkblad	31.07.08	Ö (förmodligen en tidning)	1	1	1	
52	Stipendier	Social-Demokraten	21.08.08	Väinö Kapari	2	1	1	
53	Stipendier	Social-Demokraten	25.08.08	Väinö Kapari	2	1	1	
54	Insända tidningar, tidskrifter och litteratur	Folktribunen	01.09.08	-	1	1	1	
55	Insända tidningar, tidskrifter och litteratur	Folktribunen	01.10.08	-	1	1	1	
56	hålsöförhållandena å tryckerierna	Österbottens Folkblad	23.12.08	-	2	1	1	
57	Abo, den 9 april 1909	Arbetet	09.04.09	-	24	1	1	
58	Kaffepengar	Arbetet	16.04.09	-	1	1	1	
59	Kvinnoskyddslagsstiftning. Förbud för kvinnligt nattarbete	Arbetet	23.04.09	Aina Pettersson	11	1	1	
60	Brev från Wiborg	Arbetet	23.04.09	Torkel	11	1	1	
61	Kontors- och handelsbiträdenas arbetsförhållanden	Folktribunen	01.05.09	I. H.	11	1	1	
62	Industristatistik	Arbetet	14.05.09	-	16	1	1	

Art. nr	Artikeltidning	Tidning	Datum	Skribent	Artikellängd (stycken)	Publicerad annorstädes	Inställning: 1=positiv el. neutral	Inställning: 1= negativ
63	Brevkort från Hangö	Arbetet	11.06.09	Fabian	12		1	
64	Det kvinnliga nattarbetet	Österbottens Folkblad	02.07.09	-	1		1	
65	Stipendier	Österbottens Folkblad	16.07.09	-	1		1	
66	Socialdemokratiska ungdomsklubben "Facklan" i Helsingfors	Arbetet	13.08.09	-	11	Ja (OF)		1
67	Socialdemokratiska ungdomsklubben "Facklan" i Helsingfors	Österbottens Folkblad	13.08.09	-	11	Ja (Arb.)		1
68	Åbo, den 24 september. 1909	Arbetet	24.09.09	-	25		1	
69	Våra utsgare i värksamhet	Arbetet	22.10.09	-	7		1	
70	Åbo, den 19 november. 1909.	Arbetet	19.11.09	-	17		1	
71	Industrilagen	Österbottens Folkblad	19.11.09	-	31		1	
72	Tidningar och tidskrifter	Folktribunen	01.01.10	-	9		1	
73	Arbetskyddslagsstiftningen	Folktribunen	01.01.10	-	34		1	
74	Hantverksskolorna	Österbottens Folkblad	07.01.10	-	1		1	
75	Yrkesstipendium	Österbottens Folkblad	25.02.10	-	1		1	
76	God Aptit!	Arbetaren	25.03.10	John Gabriels	23		1	
77	Om statsverkets tillgångar del medgiva	Österbottens Folkblad	17.06.10	-	1		1	
78	Industristyrelsen gör drängtjänst åt bagarena	Arbetet	16.09.10	-	7			1
79	Bagerilagen och bagarmästarna.	Österbottens Folkblad	16.09.10	-	9			1
80	En skamlig framställan	Arbetet	30.09.10	Farbror Anders	16			1
81	Folkets fiender i verksamhet	Arbetet	04.11.10	-	14			1
82	Värdet av borgarens reformarbete. Arbetsreklassen skulle få det allt för bra	Arbetet	04.11.10	-	17			1
83	Arbetskyddslagen inför sitt fall	Österbottens Folkblad	04.11.10	-	25			1
84	Vad säga Finlands arbetare om försöken att bringa arbetskyddslagen på fall?	Arbetet	11.11.10	Finlands socialdemokratiska Partikommission & Finska Landsorganisationens bestyrelse	13			1
85	Arbetslösheten	Arbetet	11.11.10	-	5			1
86	Industristyrelsens senaste bedrift	Arbetet	11.11.10	-	6			1
87	Arbetare, giv akt!	Österbottens Folkblad	11.11.10	Kommunalorganisationen	4			1
88	Försök till arbetskyddslagens oinintetgörande	Österbottens Folkblad	11.11.10	-	3			1
89	Demonstrationen i Helsingfors	Arbetet	18.11.10	-	23			1
90	Arbetarnas täta massor	Arbetet	18.11.10	-	4			1
91	Demonstration i Viborg	Arbetet	18.11.10	-	1			1
92	Nya Pressen	Arbetet	18.11.10	-	3			1
93	Socialdemokraternas kretsmöte i Åbo läns södra valkrets	Arbetet	18.11.10	W.J.R.	13			1
94	Hr Elias Lodenius	Arbetet	18.11.10	Jeppe på Bärget	6			1
95	- Profestmöte	Österbottens Folkblad	18.11.10	-	6			1
96	- För arbetskyddslagen	Österbottens Folkblad	18.11.10	-	1			1
97	- Söndagens demonstrationsmöte i Helsingfors. Polismästaren ingriper	Österbottens Folkblad	18.11.10	-	3			1

Art. nr	Artikeltidning	Tidning	Datum	Skrivent	Artikeltidning (stycken)	Publi- cerad annor- stades	Inställ- ning: 1=positiv el. neutral negativ
98	I Forsby (Pernå)	Arbetet	25.11.10	-	1		1
99	Nya teorier	Arbetet	25.11.10	Gubben Noak	10		1
100	Inför valen	Österbottens Folkblad	25.11.10	-	14		1
101	En blick i framtiden	Österbottens Folkblad	02.12.10	K. W.	11		1
102	De intelligenta herrarna i borgarbladen	Arbetet	09.12.10	Joe	6		1
103	Vänner Erikssons funderingar om tidningarna	Arbetet	16.12.10	Jeppe på Bärget	27		1
104	Vid årsskiftet	Österbottens Folkblad	05.01.11	-	17	Ja (Arb.)	1
105	Gott nytt år!	Arbetet	06.01.11	-	15	Ja (ÖF)	1
106	Begravningsringarna	Arbetet	27.01.11	-	2		1
107	Till senaten	Österbottens Folkblad	03.02.11	-	2		1
108	Lifet kallprat	Österbottens Folkblad	03.02.11	-	9		1
109	Forststyrelsen följer industristylens exempel	Österbottens Folkblad	07.04.11	-	4		1
110	Begravningsringarna	Arbetet	26.05.11	-	2		1
111	Vill hjälpa dem på traven	Arbetet	02.06.11	-	1		1
112	Patent å ställbar rullharv	Österbottens Folkblad	16.06.11	-	1		1
113	Prokuratorn och Agrosaffären	Arbetet	30.06.11	-	2		1
114	Yrkesspektoremas berättelser	Arbetet	07.07.11	-	2		1
115	Kan våra metallarbetares förhållanden jämföras med de engelska?	Arbetet	04.08.11	-	17		-
116	Industristylens avstyrker en allmän industriställning	Österbottens Folkblad	04.08.11	-	1		1
117	Om arbetslösheten i Finland 1910	Arbetet	11.08.11	-	3	Ja (ÖF)	1
118	Om arbetslösheten i Finland 1910	Österbottens Folkblad	11.08.11	-	3	Ja (Arb.)	1
119	Frågan om inrättandet av arbetslöshetskassor	Österbottens Folkblad	18.08.11	-	1		1
120	Infet litet	Arbetet	06.10.11	-	1		1
121	Ett patentmål	Österbottens Folkblad	13.10.11	-	1		1
122	Metallindustrin i Finland	Arbetet	20.10.11	-	13	Ja (ÖF)	1
123	Metallindustrin i Finland	Österbottens Folkblad	20.10.11	-	13	Ja (Arb.)	1
124	Patent å propellerharv	Österbottens Folkblad	27.10.11	-	1		1
125	Herr G. Schybergson och liberalismen	Arbetet	17.11.11	-	15		1
126	Fela lockbeten. Verkstälernas förut höga löner höjas med 2000 mik	Österbottens Folkblad	09.12.11	-	3		1
127	Arbetsinställelserna i Finland år 1911	Arbetet	26.01.12	-	8		1
128	Arbetslöshetsförsäkringen	Österbottens Folkblad	26.01.12	-	5		1
129	Var dröja arbetsskyddslagarna?	Arbetet	15.03.12	-	11	Ja (ÖF)	1
130	Arbetskyddslagarna	Österbottens Folkblad	15.03.12	-	11	Ja (Arb.)	1
131	Våra bildade borgartidningar	Arbetet	29.03.12	Farbror Anders	10		1

Art. nr	Artikelrubrik	Tidning	Datum	Skribent	Artikel-längd (stycken)	Publi-cerad annor-stades	Inställ-ning: 1=positiv el. neutral	Inställ-ning: 1= negativ
131	Våra bildade borgartidningar	Arbetet	29.03.12	Farbror Anders	10			1
132	Livsmedelprisen i Helsingfors stegras	Arbetet	12.04.12		7		1	
133	Levnadsprisens stegring	Österbottens Folkblad	19.04.12	-	17		1	
134	Guvernören i Nylands län och begravningshjälpningarna.	Österbottens Folkblad	17.05.12	-	2		1	
135	Statistik	Arbetet	31.05.12	-	1		1	
136	Arbetsolycksfallsförsäkringen	Arbetet	14.06.12	-	13			1
137	Om skyddslagstiftning inom affärsområdet	Arbetet	12.07.12	-	13		1	
138	Begravningsringarna	Arbetet	16.8.1912	-	1		1	
139	En statistik som ljugar	Arbetet	23.8.1912	-	18			1
140	Statsbidrag beviljat för högre hantverksskolan i Hangö	Arbetet	11.10.1912	-	1		1	
141	Vår fiskeexport på Ryssland	Arbetet	22.11.1912	-	2		1	
142	Hemslöjden	Österbottens Folkblad	6.12.1912	-	2		1	
143	Slöjdställningen i St. Petersburg 1913	Österbottens Folkblad	20.12.1912	-	1		1	
144	Resestipendier	Österbottens Folkblad	28.12.1912	-	1		1	
145	Undantagslagen för storborgare	Österbottens Folkblad	3.1.1913	-	1			1
146	Beklädnadsarb. förbundets	Arbetet	10.1.1913	-	3		1	
147	Patent	Österbottens Folkblad	14.1.1913	-	1		1	
148	Förkastad anhållan av om undantag från bagerlagen	Arbetet	17.1.1913	-	3		1	
149	Springet i senatstrapporna	Österbottens Folkblad	17.1.1913	-	5		1	
150	Hanvändning till industristyrelsen	Arbetet	21.1.1913	-	1		1	
151	Bagerierna, industristyrelsen och lagligheten	Arbetet	28.1.1913	-	3			1
152	En facklig konferens	Arbetet	31.1.1913	-	6		1	
153	Resestipendier till hemslöjdställningen i St. Petersburg	Österbottens Folkblad	14.2.1913	-	1		1	
154	Medicinalstyrelsen avböjer	Arbetet	18.2.1913	-	1		1	
155	Yrkesfullmäktige	Österbottens Folkblad	18.3.1913	-	4		1	
156	Yrkesfullmäktige	Arbetet	18.4.1913	-	19		1	
157	Sommarkurserna för hantverksskollärare	Österbottens Folkblad	6.5.1913	-	1		1	
158	Beviljat patent	Österbottens Folkblad	13.5.1913	-	1		1	
159	Brotten mot lagen om arbetskydd	Arbetet	6.6.1913	-	1		1	
160	Våra högst konstitutionella	Arbetet	27.6.1913	-	3		1	
161	Polisen och yrkesinspektören sover då det gäller att skydda arbetare	Arbetet	27.6.1913	työm.	2		1	
162	Produktionsvärdet	Österbottens Folkblad	1.7.1913	-	1		1	
163	Helsingfors-brev	Arbetet	19.9.1913	Chroniqueur	22		1	
164	Hantverksskolan i Vasa	Österbottens Folkblad	14.11.1913	-	1		1	
165	Industristyrelsen avböjer	Arbetet	18.11.1913	-	1		1	

Art. nr	Artikelrubrik	Tidning	Datum	Skribent	Artikel- längd (stycken)	Publi- cerad annor- städes	Inställ- ning: 1=positiv el. neutral	Inställ- ning: 1= negativ
166	Anklagelserna mot Rokka glasbruk	Arbetet	21.11.1913	-	8			1
167	Metallindustrin och metallarbetarna	Arbetet	16.12.1913	A.	15			1
168	Understöden åt hantverksföreningarna	Arbetet	9.1.1914	-	1	Ja (ÖF)	1	
169	De feta köttgrynnas män	Österbottens Folkblad	9.1.1914	-	3			1
170	Understöden åt hantverksföreningarna	Österbottens Folkblad	13.1.1914	-	1	Ja (arb.)	1	
171	Kungörelse	Arbetet	27.1.1914	Magistraten	1		1	
172	Kungörelse	Arbetet	30.1.1914	Magistraten	1		1	
173	Samhälselement som äger både socialt intresse och social rättfärdighetskänsla	Arbetet	20.3.1914	En ur ledet	15			1
174	Handelsskolorna	Österbottens Folkblad	31.3.1914	-	1		1	
175	Lagen om skydd mot yrkesfara godkänd i Petersburg	Arbetet	17.4.1914	-	8			1
176	Bör metallarbetarna få sommarledighet?	Arbetet	8.5.1914	-	4		1	
177	Finlands statsfinanser	Arbetet	12.6.1914	L. L.	14		1	
178	Hantverksskolan i Vasa	Arbetet	18.8.1914	-	1		1	
179	Lägre hantverksskolan i Vasa	Österbottens Folkblad	18.8.1914	-	1		1	
180	Kriget och näringslivet	Arbetet	21.8.1914	-	20		1	
181	Industrin och läget	Österbottens Folkblad	21.8.1914	-	3		1	
182	Frågan om ett svenskspråkigt tekniskt laroverk i Helsingfors	Österbottens Folkblad	4.9.1914	-	2		1	
183	Beviljat patent	Österbottens Folkblad	11.9.1914	-	1		1	
184	Lägre hantverksskolan	Österbottens Folkblad	18.9.1914	-	1		1	
185	Frågan om en trävaruindustri i Abo	Arbetet	27.11.1914	-	1		1	
186	Kungörelse	Arbetet	26.1.1915	Magistraten	4		1	
187	Yrkesskolorna	Arbetet	12.2.1915	-	1		1	
188	Björkboda	Arbetet	7.4.1915	Jussi	8		1	
189	Arbetskyddslagarna och deras övervakande	Arbetet	29.6.1915	J. K-s.	21			1
190	Ryska språket som undervisningsämne	Arbetet	13.7.1915	-	1		1	
191	Mindre viktiga tjänster	Arbetet	17.8.1915	-	1		1	
192	Beviljade patent	Arbetet	20.8.1915	-	1		1	
193	Arbetslösheten	Arbetet	27.8.1915	O. T-i.	11		1	
194	Frågan om arbetskyddslagarna	Arbetet	28.9.1915	-	8			1
195	De höga livsmedelspriserna och H. fors' organiserade arbetare	Arbetet	15.10.1915	-	9		1	
196	En anmärkningsvärd tilldragelse i Metallindustriarbetsförbundets verksamhet	Arbetet	19.11.1915	L-Ho	11		1	
197	Lagen om skydd mot yrkesfara	Arbetet	4.2.1916	-	9			1
198	Kungörelse	Arbetet	4.2.1916	Magistraten	3		1	
199	Livsmedelsprisen	Arbetet	28.3.1916	Työmies (K. C.)	4		1	
200	Industriskolan i Abo	Arbetet	4.4.1916	-	9		1	
201	Överträdelse av arbetskyddslagarna	Arbetet	23.5.1916	-	8		1	
202	Arbetsförhållandena inom tobaksindustrin	Arbetet	26.5.1916	-	7		1	

Art. nr	Artikelrubrik	Tidning	Datum	Skribent	Artikel- längd (stycken)	Publi- cerad annor- städes	Inställ- ning: 1=positiv el. neutral	Inställ- ning: 1= negativ
203	En sak som bör redas ut	Arbetet	11.7.1916	K. W.	12		1	
204	Arbetarna och dyrtiden	Arbetet	18.7.1916	-	1		1	
205	Kortsynt politik	Arbetet	25.7.1916	J.L. Suomen ammattij. (K. C.) [artikelversattare?]	8		1	
206	Arbetslönerna och dyrtiden	Arbetet	8.8.1916	-	7		1	
207	Arbetsgivarförbundets "sanningar"	Arbetet	13.10.1916	E. H. i K. L.	9		1	
208	Till kamp för de små	Arbetet	17.10.1916	M. V.	5		1	
209	Tändsticksbristen	Arbetet	21.11.1916	K. C.	8		1	
210	Arbetslönerna har icke stigit	Arbetet	5.12.1916	-	1		1	
211	Ett nytt åtal mot Työmies	Arbetet	2.3.1917	-	1		1	
212	Organisationssträvandena bland kvinnorna inom metallindustrin	Arbetet	4.4.1917	-	4		1	
213	Förslag till lag om 8 timmars arbetsdag	Arbetet	11.5.1917	-	24		1	
214	Industriskolorna	Österbottens Folkblad	26.6.1917	-	1		1	
215	Beklädnadsarbetarnas arbetsförhållanden	Arbetet	29.6.1917	-	1		1	
216	Lantlagsbrev	Arbetet	7.7.1917	August	10		1	
217	Interimregeringen stadfäster	Arbetet	29.8.1917	-	2		1	
218	Den sociala kampen	Arbetet	8.9.1917	-	1		1	
219	Arbetsförmedlingen	Arbetet	20.10.1917	-	2		1	
220	"Av Arbetsstatistik"	Arbetet	10.11.1917	-	1		1	
	Summa positiva eller neutrala respektive negativa artiklar						155	64